

TILINTARKASTUSLAUTAKUNTA

Vuoden 2015 ratkaisut

Sisällys

TILA 1/2015	2
TILA 2/2015.....	19
TILA 3/2015	38
TILA 4/2015	56
TILA 5/2018	64
TILA 6/2015	75
TILA 7/2015	92
TILA 8/2017	94
TILA 9/2015	103

TILA 1/2015

Finanssivalvonta (Fiva) pyysi 12.5.2015 päivätyllä kirjeellään TILAA selvittämään KHT A:n riippumattomuutta Sijoituspalveluyritys X Oy:n (Yhtiö) tilintarkastajana. Fivan mielestä KHT A:n riippumattomuuden tilintarkastajana vaaransi se, että KHT A on PIE-yhteisön tilintarkastajana toimimisen lisäksi tarjonnut tilintarkastusasiakkaalleen myös sisäisen tarkastuksen palveluita. TILA otti omatoimisesti tutkittavakseen myös KHT-yhteisö B Oy:n antaman lisäpalveluja koskevan riippumattomuusohjeistuksen ja sen valvonnan.

KHT A kommentoi TILAlle vastineessaan, ettei hänen riippumattomuutensa ollut miltään osin vaarantunut. KHT A kertoi, että hän oli tehnyt tilintarkastustoimenpiteiden lisäksi myös muitakin tarkastustoimenpiteitä, joista hän oli erehdyksessä käyttänyt virheellistä sisäisen tarkastuksen nimikettä. Virheellinen nimike on antanut täysin väärän kuvan tosiasiallisesti suoritetuista toimenpiteistä. KHT A:n mielestä hän oli arvioinut riippumattomuuden uhkia ja todennut, ettei niitä ole.

KHT-yhteisö B Oy selosti TILAlle toimintatapaansa riippumattomuuden varmistamisessa. Sen toimintatapana on tarjota PIE-yhteisölle ainoastaan tilintarkastuslain, IESBA:n eettisten sääntöjen ja sen riippumattomuusohjeistuksen puitteissa olevia sisäisen tarkastuksen palveluita.

TILA katsoi, ettei KHT A ollut noudattanut KHT-yhteisö B Oy:n ohjeistusta tai menettelytapoja riippumattomuutensa varmistamiseksi. Sisäisten palvelujen tarjoaminen PIE-yhteisölle tilintarkastuksen yhteydessä oli muodostanut merkittävän uhkan tilintarkastuksen riippumattomuudelle. KHT A oli menettänyt hyvän tilintarkastustavan vastaisesti jättämällä noudattamatta riippumattomuutta turvaavia menettelytapoja.

TILA piti KHT-yhteisö B Oy:n toimintaa hyvän tilintarkastustavan ja lain mukaisena.

TILA antoi KHT A:lle tilintarkastuslain 49 §:n nojalla huomautuksen. Kaksi TILAn jäsentä sekä sihteeri antoivat asiassa eriävät mielipiteet.

Asianosaiset

KHT-yhteisö B Oy
KHT A

Vireilletulotapa

Finanssivalvonta on pyytänyt TILAA selvittämään KHT A:n riippumattomuutta Sijoituspalveluyritys X Oy:n tilintarkastajana. TILA on oma-aloitteisesti ottanut tutkittavaksi KHT-yhteisö B Oy antaman lisäpalveluja koskevan riippumattomuusohjeistuksen ja sen valvonnan.

ASIAKIRJASELVITYS

Selvityspyyntö

Finanssivalvonta (Fiva) on pyytänyt TILAA selvittämään, millä perusteella Sijoituspalveluyritys X Oy:n (Yhtiö) tilintarkastaja KHT A on voinut tarjota myös sisäisen tarkastuksen palveluja tilintarkastusasiakkaalleen. Sijoituspalveluyritys X Oy on sijoituspalveluyritys, joka on määritelty yleisen edun kannalta merkittäväksi yhteisöksi.

Yhtiön omaisuudenhoidossa olevat varat ovat noin 25 miljoonaa euroa. Yhtiön palveluksessa on neljä henkilöä. Yhtiön toimitusjohtaja, hallituksen jäsen ja omaisuudenhoitopalveluista vastaava henkilö omistaa yhtiöstä 95%.

Yhtiön varsinaisessa yhtiökokouksessa 1.2.2013 yhtiön varsinaiseksi tilintarkastajaksi on valittu KHT A ja varatilintarkastajaksi KHT C. Yhtiön varsinaisessa yhtiökokouksessa 4.2.2014 yhtiön varsinaiseksi tilintarkastajaksi on valittu KHT A ja varatilintarkastajaksi KHT-yhteisö B Oy. Yhtiön mukaan KHT A toimii myös yhtiön sisäisenä tarkastajana.

Yhtiön vakavaraisuuden hallinnan kuvauksen mukaan yhtiöllä on hallituksen nimittämä yhtiön muista toiminnoista erillinen ja riippumaton sisäinen tarkastaja. Kuvauksen mukaan sisäisen tarkastuksen suunnitelma hyväksytään yhtiön hallituksessa vuosittain.

KHT A on allekirjoittanut tilikaudelta 2012 raportin sisäisen valvonnan toimivuuden seurannasta ja tarkastuksesta.

Fiva on valvontakäynnillään 11.6.2013 tiedustellut yhtiöltä sisäisen tarkastuksen järjestämisestä ja pyytänyt yhtiötä toimittamaan sisäisen tarkastuksen suunnitelman. Yhtiön pyynnöstä KHT-yhteisö B Oy / KHT A on 27.6.2013 toimittanut yhtiölle 31.12.2013 päättyvät tilikauden sisäisen tarkastuksen strategian ja tarkastussuunnitelman, jossa on kuvattu tarkastuksen yleinen lähestymistapa, riskiarvio ja yksityiskohtainen tarkastussuunnitelma.

Fivalla on syytä epäillä, että tilintarkastajan riippumattomuus on vaarantunut. Fiva pyytää TILAA selvittämään, millä edellytyksillä tilintarkastaja on katsonut voivansa tuottaa sisäisen tarkastuksen palveluita yleisen edun kannalta merkittävälle yhteisölle. Asialla on laajempaa merkitystä Fivan valvonnan erityisesti pienempien toimilupavalvottavien sisäisen tarkastuksen järjestämisen kannalta.

Fiva on liittänyt selvityspyyntöönsä kopion yhtiön sisäisen tarkastuksen toimivuuden seurantaa ja tarkastusta tilikaudella koskevasta KHT A:n 29.12.2012 laatimasta raportista ja kopion sisäisen tarkastuksen strategiasta ja tarkastussuunnitelmasta.

KHT A:n kommentit

KHT A on todennut TILAlle antamissaan kommentteissa, ettei hänen riippumattomuutensa ole mitään osin vaarantunut hänen tuottaessaan sisäisen tarkastuksen palveluja yleisen edun kannalta merkittävälle tilintarkastusasiakkaalleen, Sijoituspalveluyritys X Oy:lle.

KHT A on kommenteissaan luetellut yhtiön tunnuslukuja ja todennut, että yhtiö on kooltaan pieni, sen liiketoiminta ei ole monimutkaista, sillä on 1 liiketoimintalaji ja 1 operatiivinen järjestelmä, sen kirjanpito ja raportointi on ulkoistettu palveluntuottajalle ja sen tositeaineisto on vähäinen.

Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille eivät estä sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamista tilintarkastusasiakkaalle. Koska KHT A ei käytä sisäisen tarkastuksen työtä ulkoisessa tilintarkastuksessa, siitä ei aiheudu oman työn tarkastamisen uhkaa. Asiakkaan sisäisen tarkastuksen toiminnoista suoritetaan vain niitä, jotka eivät aiheuta riippumattomuuden vaarantumisen uhkaa. Miltään osin ei suoriteta toimivalle johdolle kuuluvia tehtäviä, mikä ilmenee seuraavasti:

- KHT A ei ole määrittänyt sisäisen tarkastuksen toimintaperiaatteita ja strategista suuntaa.
- KHT A ei ole ohjannut yhtiön sisäisen tarkastuksen henkilöstöä (yhtiössä vastuu on talousjohtajalla).

- Yhtiön johto päättää, mitkä mahdollisista sisäisen tarkastuksen toimintojen tuloksista annettavista suosituksista toteutetaan; KHT A ei ole raportoinut mitään suosituksia sisäisen tarkastuksen toiminnoista.
- Sisäisen valvonnan toimivuuden seurannasta ja tarkastuksesta KHT A on antanut raportin toimivalle johdolle, joka on samalla hallintoelin.
- Sisäisen valvonnan suunnittelusta, käyttöönotosta ja ylläpidosta KHT A ei ole ottanut vastuuta.
- KHT A ei vastaa tilintarkastajana sisäisen tarkastuksen työn laajuuden määrittelystä.

Yhtiö on osoittanut talousjohtajan, joka vastaa jatkuvasti sisäisen tarkastuksen toiminnoista ja vastaa sisäisen valvonnan suunnittelusta, käyttöönotosta ja ylläpidosta. Yhtiön toimitusjohtaja (hallituksen jäsen) ja talousjohtaja läpikäyvät sisäisen tarkastuksen palvelun laajuuden ja hyväksyvät ne sekä arvioivat sisäisen tarkastuksen palvelujen riittävyyden.

KHT A ei tuota sisäisen tarkastuksen palveluja, jotka koskevat taloudellista raportointia koskevia sisäisiä kontrolleja, laskentajärjestelmiä ja lukuja, jotka ovat olennaisia tilinpäätöksen kannalta. KHT A ei tarkasta Fivalle lähetettäviä kausiraportteja.

Tilintarkastusdokumentaatioissa KHT A on todennut, että **(tekstiä poistettu)**. KHT A ei käytä sisäisen tarkastuksen tuloksia tilintarkastusevidenssinä. Hallinnon tarkastusta on suoritettu myös sisäisen tarkastuksen yhteydessä, mutta tämä liittyy normaaliin hallinnon tilikauden aikaiseen tilintarkastukseen, vaikka se on sisällytetty sisäisen valvonnan tarkastussuunnitelmaan. **(Tekstiä poistettu)**.

Sisäisen valvonnan toimivuuden seurantaa ja tarkastusta tilikaudella 2012 –raportista KHT A on todennut seuraavan.

Raportista ilmenee, että KHT A on käynyt läpi **(tekstiä poistettu)**.

Tehokkuuteen ei ole otettu kantaa eikä annettu suosituksia. Lisäksi on todettu, että yhtiöllä on toiminnan kattavat laskenta- ja varainhoidon järjestelmät, jotka on saadun selvityksen perusteella asianmukaisesti varmistettu (kirjanpito ja taloudellinen raportointi on ulkoistettu palveluntuottajalle). Varainhoidon järjestelmä on sama kuin salkunhallintajärjestelmä. KHT A on todennut tilintarkastusdokumentaatioissa, että omaisuudenhoitopalkkiot ja oman arvopaperikaupan tulos täsmäävät myös salkunhallintajärjestelmän tietoihin, mutta tilintarkastusevidenssinä salkunhallintajärjestelmän tietoja ei ole käytetty.

Sisäisen tarkastuksen strategiasta ja tarkastussuunnitelmasta 31.12.2013 KHT A on todennut seuraavan.

Tarkastussuunnitelman yleisessä lähestymistavassa on kerrottu sisäisestä tarkastuksesta, jonka tarkoituksena on saada kohtuullinen varmuus siitä, että yhtiöllä on riittävä ja toimiva sisäinen valvonta. Sisäisen valvonnan tehokkuudella yleisessä lähestymistavassa tarkoitetaan sitä, että yhtiön laatiman sisäisen valvonnan tulee olla sellainen, että se paljastaa sisäisen valvonnan puutteet, joista tilintarkastuksen yhteydessä tulee raportoida hallintoelimille ja toimivalle johdolle. Yleinen lähestymistapa sisältää myös toteamuksen mahdollisista suosituksista raportoinnin, laskennan ja sisäisen valvonnan parantamisesta, joita ei kuitenkaan ole annettu. Lisäksi on todettu, että tarvittaessa voidaan avustaa sisäiseen valvontaan liittyvissä valvontavelvollisuuksissa, mutta sisäisen valvonnan toimenpiteitä ei suunnitella, oteta käyttöön eikä ylläpidetä.

Yksityiskohtainen tarkastussuunnitelma sisältää **(tekstiä poistettu)**.

KHT A on huomauttanut, ettei raportissa ole annettu mitään suosituksia raportoinnista, laskennasta tai sisäisestä valvonnasta eikä mainittu sisäisen valvonnan tehokkuudesta eikä avustettu yhtiön sisäiseen valvontaan liittyvissä valvontavelvollisuuksissa, koska yhtiön talous- ja toimitusjohtajan mukaan siihen ei ole ollut tarvetta.

KHT A:n vastine

KHT A on antanut TILAlle vastineen, jossa hän on kertonut suorittaneensa Sijoituspalveluyritys X Oy:n tilintarkastajan ominaisuudessa tilintarkastuskertomuksen antamiseen vaadittavien tilintarkastustoimenpiteiden lisäksi myös muita tarkastustoimenpiteitä, jotka hän on itse arvioinut ja sopinut suullisesti yhtiön johdon kanssa. Muista tarkastustoimenpiteistä ei ole laadittu erillistä toimeksiantosopimusta, koska KHT A on katsonut, että ne voidaan lukea tilintarkastustoimeksiantosopimuksen piiriin kuuluviksi. Muista tarkastustoimenpiteistä KHT A on raportoinut yhtiön hallitukselle.

KHT A on ajattelematta ja epähuomiossa virheellisesti käyttänyt sisäisen tarkastuksen nimikettä dokumenteissa (tarkastussuunnitelma 27.6.2013 sekä raportit 29.12.2012 ja 30.12.2013 sisäisen valvonnan toimivuuden seurannasta ja tarkastuksesta) ja TILAlle antamissaan kommentteissa. KHT A on ymmärtänyt tämän seikan vasta vastineen antamisen yhteydessä, ja myös sen, että virheellinen ilmaisu antaa täysin väärän kuvan siitä, mitä hän on tosiasiallisesti tehnyt ja toiseksi myös aiheuttanut epäilyä siitä, että hänen riippumattomuutensa yhtiön tilintarkastajana olisi vaarantunut.

Se, mitä KHT A on tosiasiallisesti tehnyt, on normaalien tilintarkastustoimenpiteiden lisäksi muita tilintarkastustoimenpiteiden luonteisia tarkastustoimenpiteitä ja ulkoisen tilintarkastajan ominaisuudessa. KHT A ei ole mielestään toiminut Sijoituspalveluyritys X Oy:n sisäisenä tarkastajana, eikä hänen toimintansa muutoinkaan ole muodostanut osaa yhtiön sisäisen valvonnan järjestelmässä. Yhtiön sisäinen valvonta on järjestetty yhtiön määrittelemällä tavalla ja yhtiön johto on ottanut KHT A:n raportoinnin huomioon arvioidessaan sisäisen valvonnan toimivuutta. Toiminta on ollut tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan mukaista. KHT A:n riippumattomuus yhtiön tilintarkastajana on toteutunut.

KHT A on kertonut, että tarkastussuunnitelma ei ole esitetty hallitukselle tilikausittain, koska se on laadittu ensimmäistä kertaa 27.6.2013. Tarkastussuunnitelma sisältää myös normaaleja lakisääteisen tilintarkastuksen toimenpiteitä. Strategia ja toimintasuunnitelma eivät ole kaikilta osin toteutuneet niiden mukaisesti, koska KHT A ei ole avustanut yhtiön taloudellista raportointia koskevien tai yleisemminkään yhtiön sisäistä valvontaa koskevien valvontavelvollisuuksien hoitamisessa. Toimintasuunnitelman toteutumisesta ei myöskään ole raportoitu.

Yhtiön talousjohtajan vastuulla on sisäisen valvonnan käytäntöjen järjestäminen. Ne perustuvat saadun tiedon mukaan pääosin ns. "neljän silmän periaatteelle". KHT A on hankkinut käsityksen sisäisestä valvonnasta siinä laajuudessa kuin tilintarkastuksen suorittamiseksi edellytetään. Tarkka kuvaus sisäisestä valvonnasta on yhtiöllä itsellään samoin kuin sitä koskevat dokumentit.

KHT A on arvioinut riippumattomuutensa siten kuin tilintarkastuksen suorittamisen yhteydessä edellytetään. Hän on antanut yhtiön hallitukselle lain edellyttämän riippumattomuusvahvistuksen vuosittain. KHT A:n mielestä hänen riippumattomuuteensa yhtiön tilintarkastajana ei ole kohdistunut uhkia.

KHT A:n lisäselvitys

KHT A on lisäselvityksessään esittänyt kopiot tilintarkastuslain 28 §:n 1 kohdan mukaisista riippumattomuusilmoituksista 3.12.2012 ja 31.12.2013 päättyneiltä tilikausilta.

KHT A on kertonut, että riippumattomuusvahvistuksen antamisen ajankohtana hän on arvioinut riippumattomuutta kokonaisuutena kyseisen tilikauden tilintarkastuksen näkökulmasta. Riippumattomuutta uhkaavia tekijöitä ei ollut, joten vahvistukset on annettu esitetyn sisältöisinä. KHT A on arvioinut riippumattomuuden kyseisten toimenpiteiden suorittamisen yhteydessä, eikä tähän ole ollut tarpeen enää palata riippumattomuusvahvistuksen antamisen yhteydessä.

KHT A ei ole antanut tilintarkastuslain 28 §:n 2 kohdan mukaisia ilmoituksia muista kuin tilintarkastusta koskevista tehtävistä. Säännöksen tarkoittama ilmoitus sisältyy 1.2.2013 ja 24.1.2014 annettuihin riippumattomuusvahvistuksiin. KHT A on viitannut vastineeseensa ja siinä esitettyyn selvitykseen käsiteltävänä olevien toimenpiteiden luonteesta. Koska toimenpiteiden on katsottu kuuluvan tilintarkastustoimeksiantosopimuksen piiriin, säännöksen tarkoittama ilmoitus on annettu riippumattomuusvahvistuksen mukaisena.

Tilintarkastuksen yhteydessä Sijoituspalveluyritys X Oy:ssä käymieni keskustelujen perusteella tiedossani ei ole, että yhtiöllä olisi ollut ulkopuolisia palveluntarjoajia sisäisen tarkastuksen palveluihin liittyen. Varmuudella tähän kysymykseen pystyy vastaamaan Sijoituspalveluyritys X Oy, samoin kuin siihen, miten sisäisen valvontajärjestelmän kokonaisuus on yhtiössä järjestetty.

KHT A on Sijoituspalveluyritys X Oy:n toimitusjohtajan ja talousjohtajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella saanut tuolloin sen käsityksen, että yhtiö oli keskustellut Finanssivalvonnan kanssa sisäisen valvonnan yleisestä järjestämisestä yhtiössä, eikä huomautettavaa tuolloin olisi ollut. KHT A ei ole ollut kyseisissä keskusteluissa läsnä, joten tieto perustuu yhtiöstä yksipuolisesti KHT A:n saamaan tietoon.

KHT A on kertonut, että tilikaudella 2014 Sijoituspalveluyritys X:ssä on sisäistä tarkastusta tuottanut **(tekstiä poistettu)**.

KHT-yhteisö B Oy:n vastine

KHT-yhteisö B Oy antoi TILAlle vastineen, jossa se selosti sen toimintatapaa riippumattomuuden varmistamisessa ja erityisesti sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamisessa tilintarkastusasiakkaille, jotka ovat yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä (PIE-yhteisöjä).

KHT-yhteisö B Oy:llä on toimintatapa muiden palvelujen, kuten sisäisen tarkastuksen, myynnistä PIE- ja muille tilintarkastusasiakkaille. **(Tekstiä poistettu)** johtajalle, joka tekee päätöksen siitä, voiko palvelua tarjota tilintarkastusasiakkaalle, ottaen huomioon muun muassa siihen liittyvät uhkat ja varotoimet. Tarvittaessa palvelun tarjoaja ja/tai toimeksiannon johtaja konsultoi riippumattomuusasioista vastaavaa partneria. Toimeksiannon johtaja myös vastaa siitä, että riippumattomuuteen liittyvät johtopäätökset ja konsultaatiot dokumentoidaan.

KHT-yhteisö B Oy:n toimintatapa sisäisen tarkastuksen palvelujen myynnissä on tarjota PIE-tilintarkastusasiakkaille sisäisen tarkastuksen palveluja ainoastaan tilintarkastuslain, IESBA:n eettisten sääntöjen ja KHT-yhteisö B Oy:n riippumattomuusohjeistuksen puitteissa.

(Tekstiä poistettu) osion, jossa on tiivistetty tärkeimmät riippumattomuusasioihin liittyvät toimintaperiaatteet. **(Tekstiä poistettu)** linkin riippumattomuusohjeistukseen, joka perustuu IESBA:n eettisiin sääntöihin tilintarkastajille. Linkki on kaikkien saatavilla useiden kanavien kautta.

(Tekstiä poistettu). Ohje on laadittu IESBA:n eettisten sääntöjen pohjalta.

Ohjeistuksista on koulutettu KHT-yhteisö B Oy:n henkilökuntaa säännöllisesti. IESBA:n eettisiä sääntöjä muutettiin 1.1.2011. KHT-yhteisö B Oy valmistautui muutokseen pitämällä kaikille managereista ylöspäin luokahuonekoulutusta uusista säännöistä. **(Tekstiä poistettu)**.

KHT-yhteisö B Oy:n antaman ohjeistuksen noudattamista valvotaan muun muassa toimeksianto-kohtaisessa laadunvalvonnassa, **(tekstiä poistettu)**. Tällä on muun muassa pyritty varmistamaan, että palvelujen tarjoamisessa noudatetaan riippumattomuussääntöjä.

KHT-yhteisö B Oy on valvonut KHT A:n toimintaa siten, että kaikki KHT-yhteisö B Oy:n palveluksessa toimivat tilintarkastajat ovat sisäisen laadunvalvonnan kohteena. Listattujen PIE-yhtiöiden tilintarkastajien laaduntarkastus suoritetaan vähintään kolmen vuoden välein ja muiden tilintarkastajien vähintään viiden vuoden välein, elleivät tarkastushavainnot muuta edellytä. **(Tekstiä poistettu).**

KHT-yhteisö B Oy on esittämänsä perusteella todennut, että sillä on käytössä asianmukaiset, riittävät ja kattavat ohjeistukset sen palveluksessa olevien tilintarkastajien ohjeistamiseksi riippumattomuuteen kohdistuvien uhkien tunnistamiseksi, dokumentoimiseksi ja varotoimien käyttämiseksi. Yhtiön toiminta on ollut tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan mukaista.

TILAN PÄÄTÖS

Perustelut

1 Päätöksen rajaus

TILA on rajannut tutkiminnan KHT A:n toiminnan riippumattomuuden tutkimiseen Sijoituspalveluyritys X Oy:n tilikauden 2012 ja sen jälkeisten tilikausien tilintarkastajana.

TILA on tutkinut KHT-yhteisö B Oy:n toimintaa sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamisessa sekä KHT-yhteisö B Oy:n antamassa, sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjontaan liittyvässä ohjeistuksessa ja ohjeistuksen valvonnassa yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen (PIE) tilintarkastuksen yhteydessä.

2 Tapahtumien kulku

KHT A on toiminut Sijoituspalveluyritys X Oy:n tilikauden 2012 ja sen jälkeisten tilikausien yhtiökouksen valitsemana lakisääteisenä tilintarkastajana.

TILAn saaman selvityksen perusteella KHT A on tilikauden 2012 aikana ja sen jälkeen tarjonnut Sijoituspalveluyritys X Oy:lle sisäisen tarkastuksen palveluja.

Sijoituspalveluyritys X Oy on kyseisenä ajanjaksona ollut tilintarkastuslaissa tarkoitettu yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö, jonka tilintarkastusta koskevat muita tilintarkastuksia tiukemmat tilintarkastuslain 5 luvun erityissäännökset tilintarkastajan riippumattomuudesta, dokumentoinnista ja toiminnan avoimuudesta.

KHT-yhteisö B Oy on antanut sen palveluksessa toimiville tilintarkastajilla ohjeet riippumattomuuden turvaamisesta sekä lisäpalvelujen tarjoamisesta asiakkaille, joihin KHT-yhteisö B Oy tai sen palveluksessa oleva tilintarkastaja on valittu lakisääteiseksi tilintarkastajaksi (TilintL 1 §:n 1 mom. 1 kohta).

KHT A on antanut Sijoituspalveluyritys X Oy:n hallitukselle osoitetun 29.12.2012 päivätyn raportin otsikolla "Sisäisen valvonnan toimivuuden seuranta ja tarkastus tilikaudella 2012." Raportissa KHT A on kertonut **(tekstiä poistettu).**

Tilikauden 2013 osalta KHT A on antanut Sijoituspalveluyritys X Oy:n hallitukselle 27.6.2013 päivätyn sisäisen tarkastuksen suunnitelman ja strategian, jossa esitetään suoritettavan tarkastuksen yleinen lähestymistapa, riskiarvio sekä yksityiskohtainen tarkastussuunnitelma.

Tarkastuksen yleisen lähestymistavan osalta KHT A on esittänyt tavoitteina muun muassa, että sisäisen tarkastuksen suunnittelemisen ja toteuttamisen siten, että yhtiöllä on riittävä, toimiva ja tehokas sisäinen valvonta. Hän on esittänyt tavoitteena myös yhtiön hallituksen avustaminen sisäiseen ja ulkoiseen taloudelliseen raportointiin sekä sisäiseen valvontaan liittyvissä kysymyksissä.

Sisäisen tarkastuksen suunnitelmalla KHT A on esittänyt **(tekstiä poistettu)**.

KHT A on antanut Sijoituspalveluyritys X Oy:n hallitukselle osoitetun 30.12.2013 päivätyn raportin otsikolla "Sisäisen valvonnan toimivuuden seuranta ja tarkastus tilikaudella 2013". Raportissa KHT A on kertonut **(tekstiä poistettu)**.

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet ja keskeiset käsitteet

3.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastajan riippumattomuudesta säädetään tilintarkastuslain 24 §:ssä.

Säännöksen mukaan tilintarkastajan on oltava riippumaton tilintarkastuslain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimeksiantoa suorittaessaan ja järjestettävä toimintansa riippumattomuuden turvaavalla tavalla.

Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä. Tilintarkastajan ei kuitenkaan ole tarpeen kieltäytyä tai luopua toimeksiannosta, jos:

- 1) riippumattomuutta uhkaavia tekijöitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä merkityksettöminä; tai
- 2) tilintarkastaja on ryhtynyt riippumattomuuttaan turvaaviin toimenpiteisiin.

Riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä ainakin jos:

- 1) tilintarkastajalla on taloudellisia tai muita etuuksia yhteisössä tai säätiössä tai tilintarkastajalla on muu kuin tavanomainen liikesuhde yhteisöön tai säätiöön;
- 2) tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta;
- 3) tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan;
- 4) tilintarkastajalla on läheinen suhde henkilöön, joka kuuluu yhteisön tai säätiön johtoon tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan yhteisön tai säätiön palveluksessa; tai
- 5) tilintarkastajaa painostetaan.

Riippumattomuutta uhkaavat tekijät ja toimenpiteet riippumattomuuden turvaamiseksi tulee kirjata toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin.

Tilintarkastuslain vaatimukset riippumattomuuden uhkien tunnistamisesta, dokumentoinnista ja varotoimien käytöstä ovat samat kaikenlaisten yhteisöjen tilintarkastajille. Yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön tilintarkastajia koskevat myös tilintarkastuslain 27-29 §:n mukaiset riippumattomuutta turvaavat lisävaatimukset rotaatiosta, riippumattomuusilmoituksista sekä hallintoa ja toimintaa koskevien tietojen julkistamisesta.

3.2 Hyvä tilintarkastustapa

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuslaissa säädettyjä tehtäviä suorittaessaan. Hyvä tilintarkastustapa on huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattamaa käytäntöä.

Riippumattomuusvaatimuksen tulkintaan tilintarkastuslain säännösten lisäksi vaikuttavat EU:n antamat normit ja IFAC:n antamat eettiset säännöt tilintarkastajille.

3.3 Eettiset säännöt

IFAC:n (International Federation of Accountants) eettinen lautakunta IESBA (International Ethics Standards Board for Accountants) on laatinut ja julkaissut eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille. Suomessa KHT-yhdistys on kääntänyt ja julkaissut eettiset säännöt suomeksi. KHT-tilintarkastajat ja KHT-yhteisöt ovat yleisesti omaksuneet IESBA:n eettiset säännöt noudatettavaksi toiminnassaan.

Eettisiä sääntöjä voidaan käyttää yhtenä lähteenä, kun tulkitaan tilintarkastuslain 20 §:n velvollisuutta ammattieettisten periaatteiden noudattamisesta ja tilintarkastuslain 24 §:n riippumattomuusvelvoitetta.

Eettisten sääntöjen mukaan¹ tilintarkastustoimeksiannoissa on yleisen edun mukaista ja sen vuoksi näiden eettisten sääntöjen mukaan vaadittavaa, että tilintarkastustiimien jäsenten, tilintarkastusyhteisöjen ja tilintarkastusyhteisön kanssa samaan ketjuun kuuluvien tilintarkastusyhteisöjen tulee olla riippumattomia tilintarkastusasiakkaista.

Riippumattomuuteen kuuluvat:

(a) Mielen riippumattomuus

Asennoituminen, joka mahdollistaa johtopäätöksen esittämisen ilman ammatillista harkintaa vaarantavia vaikutuksia, jolloin henkilö pystyy toimimaan rehellisesti sekä säilyttämään objektiivisuuden ja ammatillisen skeptisyyden.

(b) Näkyvä riippumattomuus

Sellaisten seikkojen ja olosuhteiden välttäminen, jotka ovat niin merkittäviä, että järkevä ja asiaa tunteva kolmas osapuoli kaikkia erityisiä tosiasioita ja olosuhteita punnittuaan todennäköisesti päätelisi tilintarkastusyhteisön taikka tilintarkastustiimin jäsenen rehellisyyden, objektiivisuuden tai ammatillisen skeptisyyden vaarantuneen.

Tilintarkastusammattilaisten tulee soveltaa teoreettiseen viitekehykseen perustuvaa lähestymistapaa

- (a) riippumattomuutta vaarantavien uhkien tunnistamiseen;
- (b) tunnistettujen uhkien merkittävyyden arvioimiseen; ja
- (c) tarvittaessa varotoimien käyttämiseen uhkien poistamiseksi tai niiden vähentämiseksi hyväksyttävälle tasolle.

Kun tilintarkastusammattilainen toteaa, ettei asianmukaisia varotoimia ole tai niitä ei ole mahdollista käyttää uhkien poistamiseksi tai niiden vähentämiseksi hyväksyttävälle tasolle, hänen tulee eliminoida se olosuhde tai osapuolten välinen suhde, josta uhat aiheutuvat, taikka kieltäytyä tilintarkastustoimeksiannosta tai lopettaa sen suorittaminen.

Tätä käsitteellistä viitekehystä soveltaessaan tilintarkastusammattilaisen tulee käyttää ammatillista harkintaa.

Eettisissä säännöissä² käsitellään yksityiskohtaisesti edellä mainittujen lähtökohtien soveltamista tilintarkastajan toimintaan. Eettisissä säännöissä ei esitetä ehdottomia sääntöjä tai rajoituksia sille, mitä lisäpalveluja lakisääteinen tilintarkastaja voi tarjota tilintarkastusasiakkaana olevalle yleisen edun kannalta merkittävälle yhteisölle tai muulle tilintarkastusasiakkaalle. Eettiset säännöt pikemminkin asettavat ehtoja ja edellytyksiä lisäpalvelujen tarjoamiselle tilintarkastajan riippumattomuuden turvaamiseksi.

¹ Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille kohdat 290.4-290.7

² Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille, osa B, luku 290

Sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamisesta eettisissä säännöissä todetaan muun muassa seuraavaa.³

Sisäisen tarkastuksen toimintojen laajuus ja tavoitteet vaihtelevat paljon ja riippuvat yhteisön koosta ja rakenteesta sekä toimivan johdon ja hallintoelinten vaatimuksista.

Sisäisen tarkastuksen palveluihin kuuluu tilintarkastusasiakkaan avustamista sisäisen tarkastuksen toimintojen suorittamisessa. Sisäisen tarkastuksen palvelujen tuottamisesta tilintarkastusasiakkaalle aiheutuu riippumattomuutta vaarantava oman työn tarkastamisen uhka, jos tilintarkastusyhteisö käyttää sisäisen tarkastuksen tekemää työtä myöhemmin suoritettavassa ulkoisessa tilintarkastuksessa. Se, että suoritetaan merkittävä osa asiakkaan sisäisen tarkastuksen toiminnoista, lisää mahdollisuutta, että sisäisen tarkastuksen palveluja tuottavat tilintarkastusyhteisön työntekijät hoitavat toimivalle johdolle kuuluvaa tehtävää. Jos tilintarkastusyhteisön työntekijät sisäisen tarkastuksen palveluja tilintarkastusasiakkaalle tuottaessaan hoitaisivat toimivalle johdolle kuuluvaa tehtävää, tästä syntyvä uhka olisi niin merkittävä, etteivät mitkään varotoimet pystyisi vähentämään uhkaa hyväksyttävälle tasolle. Näin ollen tilintarkastusyhteisön henkilökunta ei saa hoitaa toimivalle johdolle kuuluvaa tehtävää, kun se tuottaa tilintarkastusasiakkaalle sisäisen tarkastuksen palveluja.

Jos kyseessä on tilintarkastusasiakas, joka on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö, tilintarkastusyhteisö ei saa tuottaa sisäisen tarkastuksen palveluja, jotka koskevat

- (a) merkittävää osaa taloudellista raportointia koskevista sisäisistä kontroleista;
- (b) laskentajärjestelmiä, joiden tuottama informaatio on yksin tai yhdessä tarkasteltuna merkittävää asiakkaan kirjanpitoaineiston kannalta tai sen tilinpäätöksen kannalta, josta tilintarkastusyhteisö antaa lausunnon; tai
- (c) lukuja tai esitettäviä tietoja, jotka yksin tai yhdessä ovat olennaisia sen tilinpäätöksen kannalta, josta tilintarkastusyhteisö antaa lausunnon.

3.4 EU:n ohjeet tilintarkastajan riippumattomuudesta

Euroopan yhteisöjen komissio on antanut 16.5.2002 suosituksen tilintarkastajan riippumattomuuden perusperiaatteista EU:ssa.⁴ Suositus vaikuttaa tilintarkastuslain 24 §:n riippumattomuussäännöksen taustalla. Tilintarkastuslain 24 § vastaa EU:n suosituksen pääsisältöä ja on pääkohdiltaan yhdenmukainen edellä mainitun IESBA:n eettisten sääntöjen kanssa.

EU:n komission suosituksen mukaan objektiivisuus ja ammatillinen rehellisyys on asetettava tilintarkastajan tilinpäätöksestä antaman lausunnon taustalla oleviksi pääperiaatteiksi. Tärkein keino, jolla tilintarkastaja voi osoittaa yleisölle, että lakisääteinen tilintarkastus suoritetaan näiden periaatteiden mukaisesti, on toimia riippumattomasti ja niin, että toiminta myös näyttää riippumattomalta.

Tilintarkastajan on tarkasteltava toimintaansa kohdistuvia uhkia ja arvioitava niiden merkittävyyttä riippumattomuuden kannalta yksilöllisissä olosuhteissa. Arviot on dokumentoitava. Tilintarkastajan riippumattomuutta uhkaavien tekijöiden vähentämiseksi tai niiden poistamiseksi on otettava käyttöön varotoimia, kuten kiellot, rajoitukset, muut ohjeet ja menettelytavat sekä tiedonannot. Varotoimien olemassaolo ja niiden tehokkuus vaikuttavat riippumattomuuteen kohdistuvan uhkan suuruuteen.

Erityisesti sisäiseen tarkastukseen osallistumisesta EU:n komission suosituksessa todetaan seuraavaa.

³ Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille, osa B, 290.195; 290.196 ja 290.200

⁴ Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L191, 19.7.2002 s. 22

Oman työn tarkastamisen uhka voi syntyä tietyissä olosuhteissa, kun tilintarkastaja, tilintarkastusyhteisö tai ketjuun kuuluva yksikkö suorittaa tilintarkastusasiakkaalle sisäistä tarkastusta koskevia palveluita.

Osallistuessaan tilintarkastusasiakkaan sisäiseen tarkastukseen tilintarkastajan on oman työn tarkastamisen uhkan välttämiseksi a) oltava vakuuttunut, että tilintarkastusasiakkaan johto tai hallintoelin on joka tilanteessa vastuussa sisäisestä kontrollijärjestelmästä kokonaisuudessaan, sisäisen tarkastuksen menettelyiden laajuuden, riskin ja taajuuden määrittämisestä ja sisäisen tarkastuksen tai lakisääteisen tilintarkastuksen yhteydessä esitettävien havaintojen ja suositusten huomioon ottamisesta ja jatkotoimenpiteistä. Jos näin ei ole, tilintarkastajan, tilintarkastusyhteisön tai sen ketjuun kuuluvan yksikön ei pidä osallistua tilintarkastusasiakkaan sisäiseen tarkastukseen; sekä b) käytävä asianmukaisesti läpi lakisääteistä tilintarkastusta palvelevien sisäisten tarkastusten tulokset. Tähän kuuluu, että tilintarkastajapartneri, joka ei ole mukana lakisääteisessä tilintarkastuksessa eikä sisäistä tarkastusta koskevassa toimeksiannossa, arvioi uudelleen kyseisen tilintarkastustyön.

EU:n komission riippumattomuussuosituksen peruseriaatteiden tulkitsemiseksi annetussa liitteessä käsitellään erityisolosuhteita, joista tilintarkastuksen oheispalvelut (non-audit services) muodostavat merkittävän osan. Näihin palveluihin kuuluvat myös sisäisen tarkastuksen palvelut.

Suosituksen liitteessä todetaan, että sisäinen tarkastus on tärkeä osa yrityksen sisäistä kontrollijärjestelmää. Pienissä ja keskiuurissa yrityksissä, joilla ei ole varaa sisäisen tarkastuksen osastoon tai joissa tällaiselta osastolta puuttuu resursseja, tilintarkastajan osallistuminen sisäiseen tarkastukseen voi vahvistaa johdon kontrollimahdollisuuksia.

Oman työn tarkastamisen uhka voi kuitenkin syntyä esimerkiksi silloin, jos sisäisen tarkastuksen johtoa ja valvontaa ei ole selvästi erotettu sisäisestä tarkastustoiminnasta tai jos tilintarkastajan arviointi tilintarkastusasiakkaansa sisäisestä kontrollijärjestelmästä määrittää tulevien tilintarkastusmenettelyjen luonteen ja laajuuden. Tällaisten uhkien välttämiseksi tilintarkastajan, tilintarkastusyhteisön tai sen ketjun jäsenen on voitava osoittaa, että se ei ole mukana sisäisen tarkastuksen johtamisessa ja valvonnassa. Lisäksi asiakkaan lakisääteisen tilintarkastuksen toteuttajana tilintarkastajan on voitava osoittaa, että hän on toteuttanut tarvittavat toimenpiteet sisäisen tarkastustyön tulosten läpikäymiseksi eikä ole tarpeettomasti tukeutunut kyseisiin tuloksiin määritellessään tilintarkastustyönsä sisältöä, ajoitusta ja laajuutta. Tilintarkastuspartnerin, joka ei ole ollut mukana lakisääteisessä tilintarkastuksessa eikä missään tilinpäätökseen mahdollisesti vaikuttavassa sisäistä tarkastusta koskevassa toimeksiannossa, on asianmukaisesti tarkastettava, että tilintarkastusyhteisön tilintarkastustyö täyttää vaaditut tilintarkastusstandardit ja että tilintarkastajan riippumattomuus ei ole vaarantunut.

EU:n komission suosituksessa ei erikseen erotella riippumattomuuden turvaavia sääntöjä ja toimenpiteitä PIE-yhteisöjen tilintarkastuksia ja muita tilintarkastuksia varten. Suosituksen johdannossa kuitenkin todetaan, että riippumattomuudella on erityisen suuri merkitys PIE-yhteisöjen tilintarkastuksessa.

3.5 Sisäinen valvonta

Sijoituspalveluyrityksessä on sijoituspalveluyrityksiä koskevan lain (747/2012) 7 luvun 8 §:n mukaan järjestettävä sijoituspalveluyrityksen toiminta sen liiketoiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen luotettavalla tavalla. Sijoituspalveluyrityksen on säännöksen mukaan asianmukaisin toimin varmistettava toimintaansa liittyvien riskien hallinta, sisäisen valvontansa toimivuus ja toimintansa jatkuvuus kaikissa tilanteissa.

Sijoituspalveluyritys on Fivan valvottava. Fiva on antanut sijoituspalveluyrityksiä koskevan lain nojalla sijoituspalveluyrityksiä koskevia standardeja, määräyksiä ja ohjeita. Finanssivalvonnan stan-

dardin 1.3 (luotettava hallinto ja toiminnan järjestäminen) luvun 5.6 kohdan 83 mukaan sijoituspalveluyrityksellä (valvottavalla) tulee olla liiketoiminnan laatuun, laajuuteen ja monimuotoisuuteen nähden riittävä sisäinen valvonta.

Sisäinen valvonta on yrityksen hallintoelinten, toimivan johdon ja muun henkilöstön suunnittelema, käyttöönotettava ja ylläpitämä prosessi, jonka tarkoituksena on tuottaa kohtuullinen varmuus taloudellisen raportoinnin luotettavuutta, toiminnan tehokkuutta ja taloudellisuutta sekä sovellettavien säädösten ja määräysten noudattamista koskevien tavoitteiden saavuttamisesta.⁵

Sisäinen valvonta käsittää taloudellisen ja muun valvonnan. Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan⁶ johtamisen ja toiminnan sitä osaa, jolla pyritään varmistamaan

- asetettujen päämäärien ja tavoitteiden saavuttaminen
- voimavarojen taloudellinen ja tehokas käyttö
- toimintaan liittyvien riskien riittävä hallinta
- taloudellisen ja muun johtamisinformaation luotettavuus ja oikeellisuus
- säännösten noudattamisen valvonta
- toiminnan, tietojen sekä valvottavan omaisuuden ja asiakkaiden varojen riittävä turvaaminen
- riittävät ja asianmukaisesti järjestetyt manuaaliset ja tietotekniset järjestelmät toiminnan tueksi.

3.6 Sisäinen tarkastus

Sisäinen tarkastus on yrityksen toiminto, jossa suoritetaan varmennus- ja konsultointitoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on arvioida ja parantaa yhteisön hallinnon, riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan prosessien tehokkuutta.⁷

Sisäinen tarkastus on riippumatonta ja objektiivista arviointi- ja varmennustoimintaa, jonka tehtävänä on tarkastaa sisäisen valvonnan riittävyyttä, toimivuutta ja tehokkuutta.⁸

Sisäinen tarkastus on tärkeä osa yrityksen sisäistä kontrollijärjestelmää. Pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, joilla ei ole varaa sisäisen tarkastuksen osastoon tai joissa tällaiselta osastolta puuttuu tiettyjä resursseja, tilintarkastajan osallistuminen sisäiseen tarkastukseen voi vahvistaa johdon kontrollimahdollisuuksia.⁹ Sisäinen tarkastus ei ole osa tilintarkastusta.

IESBA:n eettisten sääntöjen mukaan (290.195) sisäisen tarkastuksen toimintoihin voi kuulua seuraavaa:

- sisäisen valvonnan seuranta – kontrollien tarkastelu, niiden toiminnan seuranta ja niitä koskevien parannussuosituksen tekeminen;
- taloudellisen ja toimintaa koskevan informaation tutkiminen – niiden keinojen tarkasteleminen, joita käytetään taloudellisen ja toimintaa koskevan informaation tunnistamisessa, mittaamisessa luokittelussa ja raportoisessa, sekä yksittäisiin eriiin kohdistuvat erityiset tiedustelut, mukaan lukien liiketapahtumien, saldojen ja menettelytapojen yksityiskohtainen tarkastus;

⁵ IFAC:n (International Federation of Accountants) kansainvälisten tilintarkastusalan standardien määritelmät; Coso 2013, Internal Control – Integrated Framework. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission; Arens, Elder & Beasley (2012): Auditing and Assurance Services, 14th edition, Pearson s. 290

⁶ Fivan standardi 4.1 – sisäisen valvonnan järjestäminen, kohta 5.1 (3)

⁷ IFAC:n (International Federation of Accountants) kansainvälisten tilintarkastusalan standardien määritelmät

⁸ Fivan standardi 4.1 – sisäisen valvonnan järjestäminen, kohta 5.3.3 (21)

⁹ EU:n komission suositus 16.5.2002 tilintarkastajan riippumattomuuden peruseriaatteista EU:ssa kohta 7.2.4 (B. Erityisolosuhteet)

- yhteisön toimintojen, mukaan lukien muut kuin taloudelliset toiminnot, taloudellisuuden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden tarkastelu; ja
- säädösten, määräysten ja muiden ulkoisten vaatimusten sekä toimivan johdon asettamien toimintaperiaatteiden ja ohjeiden ja muiden sisäisten vaatimusten noudattamisen tarkasteleminen.

Fiva standardin 1.3 ”Luotettava hallinto ja toiminnan järjestäminen” luvun 5.6 määräyksen 84 mukaan ”valvottavalla tulee olla muista toiminnoista erillinen ja riippumaton sisäisen tarkastuksen toiminto.”

Fivan määräyksen mukaan erillisen ja riippumattoman sisäisen tarkastuksen perustaminen ei ole välttämätöntä, jos ylin johto valvottavan harjoittaman liiketoiminnan laadun ja laajuuden johdosta pystyy varmistumaan sisäisen valvonnan toimivuudesta ja tehokkuudesta ilman sisäisen tarkastuksen toimintoa. Ylimmän johdon tulee kuitenkin tehdä erityinen päätös, jos valvottavaan ei perusteta erillistä sisäistä tarkastusta. Päätöksestä tulee käydä ilmi, miten ylin johto pystyy varmistumaan sisäisen valvonnan toimivuudesta ja tehokkuudesta.¹⁰

Pienehköissä, yksinkertaista toimintaa harjoittavissa valvottavissa sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen voi olla omaa sisäistä tarkastusta tarkoituksenmukaisempi ratkaisu.¹¹

Sisäisen tarkastajan tehtävät eroavat yrityksen lakisääteisen (ulkoisen) tilintarkastajan tehtävistä.

Sisäinen tarkastus tukee toiminnallaan ylintä ja toimivaa johtoa sekä muuta organisaatiota valvottavan tavoitteiden saavuttamisessa ja toiminnan kehittämisessä.¹²

Sisäinen tarkastaja toimii toimitusjohtajan, talousjohtajan tai vastaavaa tehtävää hoitavan johtohenkilön ohjauksessa ja apuna. Toimitusjohtaja tai talousjohtaja käytännössä vastaa sisäisestä valvonnasta yrityksen hallitukselle. Sisäisen tarkastajan tehtävät vaihtelevat yrityksestä ja toimeksiannosta riippuen. Tehtävä voi käsittää sisäistä valvontaa koskevien tavoitteiden toteutumisen tarkastuksen.¹³

4 TILAn arvio KHT A:n toiminnasta

KHT A on Sijoituspalveluyritys X Oy:n lakisääteisenä tilintarkastajana toimiessaan ollut velvollinen tuntemaan sijoituspalveluyrityksiä koskevan lain ja Finanssivalvonnan normituksesta johtuvat velvoitteet. Hän on ollut velvollinen tuntemaan ja ottamaan toiminnassa huomioon myös muut edellä kohdissa 3.1 – 3.6 mainitut normit.

Sijoituspalveluyritys X Oy:lla on ollut sijoituspalveluyrityksistä annettuun lakiin perustuvan Fivan standardin 1.3 mukaan velvollisuus järjestää muista toiminnoista erillinen ja riippumaton sisäisen tarkastuksen toiminto.

KHT A on tarjonnut sisäisen tarkastuksen palvelua tilintarkastusasiakkaalleen Sijoituspalveluyritys X Oy:lle. KHT A on esittänyt Sijoituspalveluyritys X Oy:lle hallitukselle 27.6.2013 päivätyn sisäisen tarkastuksen strategian ja tarkastussuunnitelman.

KHT A on antanut sisäisen valvonnan toimivuuden seurannasta ja tarkastuksesta 29.12.2012 päivätyn raportin tilikaudelta 2012 ja 30.12.2013 päivätyn raportin tilikaudelta 2013.

KHT A on TILAlle antamissaan kommentaareissa kertonut, että hän on tuottanut sisäisen tarkastuksen palveluja Sijoituspalveluyritys X Oy:lle.

¹⁰ Fivan standardi 3.1 – kohta 5.6.1(86)

¹¹ Fivan standardi 3.1 – kohta 5.6.1(87)

¹² Fivan standardi 3.1 – kohta 5.6.1(90)

¹³ Arens, Elder & Beasley (2012): Auditing and Assurance Services, 14th edition, Pearson s. 816-818

Yhdessä tilintarkastusasiakkaan hallitukselle esitetyn strategian ja tarkastussuunnitelman ja raporttien kanssa kokonaisuudessa arvioituna TILA katsoo, että KHT A:n Sijoituspalveluyritys X Oy:n hallitukselle tarjoamassa palvelussa on ollut kysymys lakisääteisen tilintarkastuksen rinnalla tarjotusta sisäisestä tarkastuksesta, eikä lakisääteiseen tilintarkastukseen kuuluvista toimista.

KHT A:n tarjoamiin palveluihin on TILAn saaman selvityksen mukaan sisältynyt olennaisessa määrin sisäisen tarkastuksen palvelun toimintoja. Tarjotut palvelut ja toimenpiteet ovat koskeneet merkittävää osaa taloudellista raportointia koskevista sisäisistä kontrolleista sekä laskentajärjestelmiä, joiden tuottama informaatio on yksin tai yhdessä tarkasteltuna merkittävää kirjanpitoaineiston kannalta ja tilinpäätöksen kannalta.

Edellä mainituilla perusteilla TILAn käsitystä ei muuta se, että KHT A on vastineessaan jälkikäteen selittänyt, että oikeastaan hän on normaalien tilintarkastustoimenpiteiden lisäksi tehnyt muita tilintarkastuksen luonteisia tarkastustoimenpiteitä ulkoisen tilintarkastajan ominaisuudessa, eikä sisäistä tarkastusta tilintarkastuksen lisäksi, kuten hän oli aikaisemmin kommentissaan ja raporteissaan erheellisesti ilmaissut. KHT A ei ole kertonut, miten tässä tapauksessa pakollinen sisäinen tarkastus olisi järjestetty Sijoituspalveluyritys X Oy:ssä.

KHT A:n olisi pitänyt ryhtyä riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin sillä hetkellä, kun hän ensimmäistä kertaa tarjosi sisäisen tarkastuksen palveluja Sijoituspalveluyritys X Oy:n hallitukselle.

TILA toteaa, että sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoaminen tilintarkastusasiakkaalle, joka on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö, ei ole kielletty, mutta sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamista koskevat edellä kuvattujen hyvän tilintarkastustavan lähteiden mukaiset vaatimukset riippumattomuuden uhkien tunnistamisesta ja dokumentoinnista sekä riittävien varotoimien käytöstä.

KHT A:lla on ollut käytettävissään KHT-yhteisö B Oy:n soveltamat keinot riippumattomuuden uhkien tunnistamiseksi ja varotoimien käyttämiseksi. KHT-yhteisö B Oy:n antaman ohjeistuksen ja menettelytapojen noudattaminen olisi ollut omiaan turvaamaan näiden riippumattomuutta koskevien vaatimusten toteutumisen. KHT A ei ole kuitenkaan noudattanut KHT-yhteisö B Oy:n ohjeistusta eikä menettelytapoja riippumattomuutensa varmistamiseksi.

Riippumattomuuden uhkien torjumiseen liittyviin varotoimiin olisi voinut kuulua muun muassa KHT A:n suorittaman sisäisten tarkastusten tulosten läpikäynti sellaisen tilintarkastuspartnerin kanssa, joka ei ole mukana lakisääteisessä tilintarkastuksessa eikä sisäistä tarkastusta koskevassa toimeksiannossa. Tällaisen riippumattoman tilintarkastuspartnerin olisi pitänyt arvioida kyseinen tilintarkastustyö uudelleen.

Sisäisen tarkastuksen palvelun tarjoaminen PIE-yhteisön tilintarkastuksen yhteydessä on muodostanut merkittävän uhkan tilintarkastuksen riippumattomuudelle. Tämän vuoksi KHT A:n olisi pitänyt noudattaa erityisen suurta huolellisuutta ja soveltaa hyvän tilintarkastustavan edellyttämiä menetelmiä, kuten uhkien arviointia ja dokumentointia sekä varokeinojen käyttöä riippumattomuutensa turvaamiseksi.

Koska KHT A ei ole dokumentoinut riippumattomuuteen kohdistuvia uhkia eikä soveltanut varotoimia riippumattomuuteen kohdistuvien uhkien torjumiseksi sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamisen hetkellä, hän on toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

KHT A:n tilintarkastusasiakkaassa Sijoituspalveluyritys X Oy:n tilintarkastuksessa on syntynyt oman työn tarkastamisen uhka. KHT A ei ole myöskään dokumentoinut sitä, että sisäisen tarkastuksen johtoa ja valvontaa olisi selvästi erotettu sisäisestä tarkastustoiminnasta tai ettei tilintarkastajan arviointi tilintarkastusasiakkaansa sisäisestä kontrollijärjestelmästä määritä tulevien tilintarkastusmenettelyjen luonnetta ja laajuutta. Riippumattomuuden uhkien välttämiseksi KHT A:n olisi pitänyt osoittaa, että hän ei ole mukana sisäisen tarkastuksen johtamisessa ja valvonnassa. Lisäksi asiak-

kaan lakisääteisen tilintarkastuksen toteuttajana KHT A:n olisi pitänyt osoittaa, että hän on toteuttanut tarvittavat toimenpiteet sisäisen tarkastustyön tulosten läpikäymiseksi eikä ole tarpeettomasti tukeutunut kyseisiin tuloksiin määritellessään tilintarkastustyönsä sisältöä, ajoitusta ja laajuutta.

Jättämällä noudattamatta edellä mainittuja riippumattomuutta turvaavia menettelytapoja KHT A on vaarantanut tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoisen kuvan, mikä antaa perusteen moittia hänen toimintaansa. KHT A on tilintarkastuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla huolimattomuudesta ja varomattomuudesta menetellyt hyvän tilintarkastustavan vastaisesti ja 49 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana.

5 TILAn arvio KHT-yhteisö B Oy:n toiminnasta

TILA on tarkastellut KHT-yhteisö B Oy:n velvollisuutta noudattaa hyvää tilintarkastustapaa ottaen huomioon tilintarkastuslain vaatimusten taustalla vaikuttavat hyvän tilintarkastustavan lähteet, joita ovat etenkin edellä mainitut IESBA:n eettiset säännöt ja EU:n komission antama tilintarkastajan riippumattomuutta koskeva suositus.

TILA katsoo, että KHT-yhteisö B Oy:n TILAlle vastineessaan esittämä tilintarkastajan riippumattomuuden varmistumista koskeva dokumentointi- ja seurantajärjestelmä eivät riko hyvän tilintarkastustavan vaatimuksia.

KHT-yhteisö B Oy:n esittämä AFS-järjestelmän toimintatapa muiden palvelujen, kuten sisäisen tarkastuksen, myynnistä PIE- ja muille tilintarkastusasiakkaille ei ole aukoton riippumattomuuden varmistamiseksi.

Selvityksen mukaan PIE-tilintarkastusasiakkaiden tietoja lähipiiriyhteisöineen **(tekstiä poistettu)**.

KHT-yhteisö B Oy:n käyttöönottama globaali järjestelmä on apuväline, joka ei vapauta sen palveluksessa olevia tilintarkastajia velvollisuudesta toimia riippumattomuuden turvaavalla tavalla.

Ottaen huomioon KHT-yhteisö B Oy:n toimet kokonaisuudessaan laadunvalvonnan toteutuksessa ja toiminnan ohjeistuksessa **(tekstiä poistettu)** TILA katsoo, että edellä esitetyistä huomioista riippumatta TILA ei ole todennut seikkoja, joiden perusteella TILA voisi katsoa, että KHT-yhteisö B Oy olisi laiminlyönyt velvollisuuksiaan sisäisen tarkastuksen palvelujen tarjoamista koskevassa ohjeistuksessa tai ohjeistuksen valvonnassa. Lisäksi KHT-yhteisö B Oy on valvonut KHT A:n toimintaa laadunvalvonnan keinoin.

TILAn tekemässä selvityksessä ei ole havaittu sellaista, minkä vuoksi KHT-yhteisö B Oy:n toimintaa tulisi moittia.

TILA pitää perusteltuna, että KHT-yhteisö B kehittää tilintarkastajan riippumattomuuden varmistumista koskevan dokumentointi- ja seurantajärjestelmän noudattamisen valvontaa.

6 KHT A:n menettelyyn liittyvät lieventävät seikat

Sijoituspalveluyritys X Oy on kooltaan pieni yritys. KHT A:n toiminnan moitittavuus ei ylitä varoitusten antamisen kynnystä TILAn ratkaisukäytännössä, vaan varoitusta lievämpi seuraamus on perusteltu.

Ratkaisu

TILA antaa tilintarkastuslain 49 §:n nojalla KHT A:lle huomautuksen. Muhin sanktitoimiin ei ole aihetta. TILAn päätökseen liittyy kahden jäsenen eriävä mielipide ja sihteerin eriävä mielipide.

TILAn jäsenten D ja E eriävä mielipide

Asiassa ei ole näytetty, että KHT A (jäljempänä ”tilintarkastaja”) olisi rikkonut tilintarkastuslain (jäljempänä myös ”TTL”) säännöksiä. Siten ei myöskään ole näytetty, että lain säännöksiä olisi rikottu siten, että tilintarkastajalle voitaisiin määrätä tilintarkastuslain 49 §:ssä tarkoitettu seuraamus. Finanssivalvonnan kantelu ei anna aihetta seuraamuksiin.

Kanteluasiassa ei ole näytetty, että tilintarkastajan riippumattomuus olisi vaarantunut. Asiassa ei ole perustellusti edes väitetty tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantuneen saatikka esitetty näyttöä sellaisista toimista, joiden tekemisen johdosta se olisi vaarantunut. Edellytyksenä sille, että tilintarkastajan riippumattomuus olisi voinut vaarantua on, että tilintarkastajan olisi tullut tehdä taikka osallistua sellaisten – lähinnä yrityksen johdolle tai toimihenkilöille kuuluvien – toimien tai päätösten tekemiseen, joiden myöhempi tarkastaminen osana tilintarkastuksen suorittamista ei ole mahdollista noudattaen objektiivisuuden vaatimusta. Lisäedellytys on, että riippumattomuuden mahdollisesti vaarantaneet toimet ovat luonteeltaan sellaisia, että tilintarkastaja ei voisi niitä perustellusti toteuttaa esimerkiksi osana tavanomaista hallinnon tarkastusta, kuten yrityksen sisäisen valvonnan kontrollien arvioiminen.

Käytännössä riippumattomuuden vaarantuminen saattaa toteutua esimerkiksi tilanteessa, jossa tilintarkastaja tarkastaisi itse tekemiään päätöksiä, joiden tekeminen kuuluu kohdeyritykselle. Riippumattomuus voi myös vaarantua, jos tilintarkastaja osana tilintarkastusta tarkastaa aikaisemmin tekemäänsä työtä, esimerkiksi neuvonantoa yritykselle. Mitä ohjaavampaa neuvonanto on, sitä lähempänä se on osallistumista päätöksentekoon. Sisäisen valvonnan järjestäminen on tilintarkastuksen kohteena olevan yrityksen vastuulla.

Asiassa on riidatonta, että tilintarkastaja on toimittanut kohdeyritykselle diasarjan, joka on otsikoitu ”Sisäisen tarkastuksen strategia ja toimintasuunnitelma”. Diasarja on yleinen kuvaus yrityksen sisäisten kontrollien läpikäynnistä. Tilintarkastaja on toimittanut kohdeyritykselle ”Sisäisen valvonnan toimivuuden seuranta ja tarkastus tilikaudella 20XX” -raportit tilivuosilta 2012 ja 2013. Raporttien sisältämät havainnot ovat sen kaltaisia, joita tavanomaisesti tehdään osana tilintarkastukseen kuuluvaa hallinnon tarkastusta. Niissä ei esimerkiksi ole annettu hallitukselle neuvoja toimintojen järjestämisestä, minkä voitaisiin katsoa aiheuttavan uhan tilintarkastajan riippumattomuudelle. Siten tilintarkastajan ei voida arvioida vastanneen yrityksen johdolle kuuluvan sisäisen valvonnan järjestämisestä. Kurinpitoratkaisun perustana tulee olla tosiasiallisesti tehtyjen toimien arviointi, eikä ratkaisua tule perustaa pelkästään asiakirjoissa käytettyihin ilmaisuihin. Jotta tilintarkastajan riippumattomuus olisi käsillä olevassa asiassa vaarantunut, tulisi olla näyttöä, että tilintarkastaja on sellaisilta osin vastannut sisäisen valvonnan järjestämisestä, jonka asianmukaisuutta hän ei itse voisi osana tilintarkastusta objektiivisesti arvioida. Tällaista näyttöä ei ole.

Tilintarkastajan riippumattomuutta koskevat TTL 24.1 §:n 1-4 momentit kuuluvat seuraavasti: Tilintarkastajan on oltava riippumaton 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimeksiantoa suorittaessaan ja järjestettävä toimintansa riippumattomuuden turvaavalla tavalla.

Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä. Tilintarkastajan ei kuitenkaan ole tarpeen kieltäytyä tai luopua toimeksiannosta, jos:

- 1) riippumattomuutta uhkaavia tekijöitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä merkityksettöminä; tai

2) tilintarkastaja on ryhtynyt riippumattomuuttaan turvaaviin toimenpiteisiin.

Riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä ainakin jos:

- 1) tilintarkastajalla on taloudellisia tai muita etuuksia yhteisössä tai säätiössä tai tilintarkastajalla on muu kuin tavanomainen liikesuhde yhteisöön tai säätiöön;
- 2) tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta;
- 3) tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan;
- 4) tilintarkastajalla on läheinen suhde henkilöön, joka kuuluu yhteisön tai säätiön johtoon tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan yhteisön tai säätiön palveluksessa; tai
- 5) tilintarkastajaa painostetaan.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitetut riippumattomuutta uhkaavat tekijät ja toimenpiteet riippumattomuuden turvaamiseksi tulee kirjata toimeksiantoja koskeviin asiakirjoihin.

Tilintarkastaja on toimittanut kohdeyritykselle TTL 28.1 §:n 1-kohdan edellyttämät kirjalliset vahvistukset, joissa tilintarkastaja ilmoittaa olevansa riippumaton, siten lain tarkoittama riippumattomuusilmoitus on olemassa. Jotta tilintarkastajan olisi tullut ryhtyä lainkohdan 3 momentin tarkoittamiin erityisiin riippumattomuutta turvaaviin toimiin, tulisi olla näyttöä, että lainkohdan edellytykset täyttyvät. Kanteluasiassa tällaista näyttöä ei ole. Siten lain perusteella ei voida edellyttää, että tilintarkastajan olisi tullut menetellä 4 momentin mukaisesti.

TILAn enemmistö on esittänyt, että tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoinen kuva olisi kanteluasiassa vaarantunut tilintarkastajan riippumattomuutta turvaavien menettelyjen laiminlyönnin vuoksi. Mahdollisen ulkoisen kuvan vaarantumista koskeva päätelmä ei perustu lakiin eikä objektiiviseen dokumentaatioon, siten sitä ei voida ottaa perusteeksi arvioitaessa tilintarkastajan toimintaa. Myöskään abstraktisuutensa vuoksi mahdollisen riippumattomuuden ulkoisen kuvan vaarantumista ei voida kanteluasiassa käyttää pääperusteena TTL:n mukaiselle kurinpitosanktiolle.

Asiassa tulee arvioida lain edellyttämän hyvän tilintarkastustavan toteutumista. Tilintarkastaja ei ole kaikilta osin menettänyt työnantajansa ohjeistuksen mukaisesti. Pelkästään se seikka ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että lain edellyttämää hyvää tilintarkastustapaa olisi rikottu. Lain edellyttämän hyvän tilintarkastustavan toteutumisen arvioinnin tulee aina perustua kokonaisharkintaan. Kun kanteluasiassa tehdään kokonaisarvio ottaen edellä esitetyn lisäksi huomioon kohdeyhtiön koko ja muut olosuhteet sekä se, että työnantajan ohjeistuksen laiminlyönnissä on ollut kyse lähinnä menettelytapaohjeistuksesta, voidaan todeta, että kanteluasiassa hyvän tilintarkastustavan ei voida katsoa tulleen vaarannetuksi. Siten tilintarkastajan menettely ei tältäkin osin anna aiheutta lain mukaisiin kurinpitoseuraamuksiin. Kiinnitämme kuitenkin tilintarkastajan huomion lakimääräisen tilintarkastuksen toimenpiteiden ja tilintarkastajan muiden toimien asianmukaiseen dokumentointiin sekä riippumattomuusarvion perusteiden dokumentointiin.

Sihteeri F:n eriävä mielipide

Olen eri mieltä TILAn enemmistön kanssa KHT A:lle annettavasta sanktiosta. Tilintarkastuksen kohteena on ollut yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö, mikä on peruste arvioida KHT A:n toimintaa tiukasti. Lieventäviä seikkoja ei ole. KHT A:lle on annettava varoitus.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 1 §, 20-24 §, 40 §, 49 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätöksen perustelut ja asiakirjat sisältävät tietoja, jotka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n nojalla on pidettävä salassa. Salassa pidettävät tiedot on poistettu tekstistä.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT A:lla on oikeus hakea TILAn päätökseen muutosta valitusosoituksen mukaisesti.

TILA 2/2015

X Oy ja Y Oy kantelivat KHT A:n ja KHT B:n toiminnasta yhtiöiden tilintarkastajina tilinpäätösten virheiden vuoksi. KHT B toimi X Oy:n ja Y Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2008 – 2010, ja KHT A Y Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2004 – 2007. Kantelijoiden mukaan tilinpäätösten virheet olivat keskeisiltä osin liittyneet yritysten tilinpäätösjaksoihin. Yhtiön taseisiin oli jäänyt virheitä, jotka olisi tullut kirjata tuloksi ja kuluksi tuloslaskelmaan. Yhtiöiden tilinpäätöksissä esiintyneet virheet ovat olleet olennaisia ja merkittäviä. Tilintarkastajat eivät ole huomanneet jaksotuksiin liittyviä olennaisia virheitä.

KHT B kertoi vastineessaan, että hän oli tarkastanut Y Oy:n 2008, 2009 ja 2010 päättyneiden tilikausien tilinpäätökset. KHT B oli ollut X Oy:n tilintarkastajana vain yhtiön ensimmäisenä 31.12.2009 päättyneenä tilikautena. KHT B:n mukaan suurimmat virheet ovat liittyneet X Oy:n tilikauden 2010 tilinpäätökseen, jota hän ei ole tarkastanut. KHT B on mielestään toiminut tilinpäätösjaksojen ja tase-erien kirjaamisessa perustellusti ja asianmukaisten suositusten perusteella.

TILA arvioi päätöksessään KHT B:n toimintaa X Oy:n ja Y Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2008 – 2010 kiinnittäen huomiota erityisesti tilinpäätösjaksojen ja keskeisten tase-erien tarkastamiseen sekä Y Oy:n ja X Oy:n väliseen liiketoimintakauppaan. TILA arvioi etenkin KHT B:n suorittamaa X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastusta, koska X Oy:n tilikauden 2009 tilinpäätös erosi merkittävästi X Oy:n tilikauden 2010 tilinpäätöksestä. TILA katsoi, ettei KHT B ollut X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksessa hankkinut tarvittavaa ja riittävää evidenssiä tase-erien ja myyntisaamisten välitilin saldon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä. KHT B:n tilintarkastusdokumentaatio ei täyttänyt hyvän tilintarkastustavan vaatimusta. Lisäksi KHT B:n suorittama Y Oy:n ja X Oy:n liiketoimintakauppaan liittyvien kirjausten tarkastus oli hyvän tilintarkastustavan vastaista.

TILA päätti antaa KHT B:lle varoituksen tilintarkastuslain 49 §:n perusteella. TILA ei tutkinut KHT A:n toimintaa, josta oli kulunut yli 6 vuotta.

Asianosainen

KHT B

Vireilletulotapa

X Oy ja Y Oy ovat kannelleet keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle KHT A:n toiminnasta.

ASIAKIRJASELVITYS

Kantelu

X Oy ja Y Oy ovat kannelleet KHT A:n ja KHT B:n toiminnasta edellä mainittujen yhtiöiden tilintarkastajina.

Kantelun mukaan Y Oy toimi 29.3.2009 asti nimellä X Oy. Y Oy:n matkatoimistoliiketoiminta myytiin 15.4.2009 päivätyllä kauppakirjalla läheisyhtiö X Oy:lle (perustettu 16.3.2009)¹⁴. X Oy harjoittaa matkojen kuluttajamyyntiä.

KHT B toimi Y Oy:n ja X Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2008 – 2010. KHT A toimi Y Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2004-2007.

X Oy:n ja Y Oy:n tilinpäätöksissä on kantelun mukaan ollut virheitä, jotka keskeisiltä osin ovat liittyneet tilinpäätösjaksoihin. Yhtiöiden taseisiin on jäänyt erinä, jotka olisi tullut kirjata tuloksi tai kuluksi tuloslaskelmaan. Virheistä johtuen yhtiöiden tuloslaskelmat ovat osoittaneet liian suurta veronalaista voittoa ja taseisiin on jäänyt purkamatta velka- ja saamiseriä. X Oy:n tilikauden 2010 taseen loppusumma on ollut noin 3 miljoonaa euroa, kun sen todellinen suuruus on ollut noin 1 miljoona euroa. Virhe on ollut olennainen ja merkittävä.

Matkatoimistoalaa koskevat omat erityiset kirjanpidon jaksotussäännökset. Kantelussa on todettu, että matkatoimiston tilintarkastuksessa olisi tullut kiinnittää erityistä huomiota tilinpäätösjaksojen oikeellisuuteen.

Virheiden peruste liittyy kantelun mukaan olennaisilta osin siihen, milloin asiakkaalle myyty matka luetaan matkatoimiston kuluksi ja milloin siihen uhratut tuotantopanokset luetaan matkatoimiston kuluksi. Matkaa ei saa kirjata tuloksi ennen kuin sinä päivänä, jolloin asiakas lähtee matkalle.

Kirjanpidossa on kantelun mukaan ollut olennaisia virheitä ainakin vuodesta 2004 lukien. X Oy:n tilikauden 2010 tilintarkastuksen yhteydessä silloinen tilintarkastaja huomasi edellä kuvatun virheellisuuden.

(Tekstiä poistettu).

Kantelijoiden käsityksen mukaan on aihetta epäillä, että yhtiöiden tilintarkastajat ovat toimineet tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen sääntöjen vastaisesti, kun he eivät ole huomanneet kyseisiä olennaisia virheitä.

Kantelun liitteinä TILAlle on toimitettu asiakirjoja, joista kantelun mukaan käyvät ilmi tilintarkastuksessa tapahtuneet virheet. Liitteenä TILAlle on toimitettu muun muassa verottajan oikaisupäätöksiä.

X Oy on toimittanut TILAlle pyynnöstä osan tilikauden 2009 kirjanpidosta.

¹⁴ Y Oy:llä tarkoitetaan tässä päätöksessä yhtiötä, joka on harjoittanut matkojen kuluttajamyyntiä sekä lentolippujen tukkumyyntiä matkatoimistoalan toimijoille vuoden 2009 liiketoimintakauppaan nimellä X Oy ja sen jälkeen vain lentolippujen tukkumyyntiä. X Oy:llä tarkoitetaan tässä päätöksessä 16.3.2009 perustettua yhtiötä, jonka toimialana on ollut matkojen kuluttajamyynti.

KHT B:n selvitys

KHT B on kommentoinut kantelua kirjallisesti, antanut TILAlle vastineensa kirjelmällä, täydentänyt toimittamaansa aineistoa ja antanut TILAlle lisäselvityksen täydentämään kommentteja ja vastinetta.

KHT B:n mukaan hän on tarkastanut Y Oy:n 2008, 2009 ja 2010 päättyneiden tilikausien tilinpäätökset. X Oy:n tilintarkastajana hän on ollut yhtiön ensimmäisen 31.12.2009 päättyneen tilikauden.

KHT B:n mukaan suurimmat virheet on havaittu X Oy:n tilikauden 2010 tilinpäätöksessä, jota hän ei ole tarkastanut.

Kantelijayhtiöt ovat KHT B:n mukaan suorituttaneet lähes kymmeneltä vuodelta tutkimuksia kolmeen kertaan kirjanpitojen ja tilinpäätösten oikeellisuutta koskien. Yhdessäkään näistä ei ole ollut mukana ammattitilintarkastajia. Tutkimusten tuloksena tilinpäätöksiä on muutettu, mutta KHT B ei tiedä miten, joten uusittuihin tilinpäätöksiin hänen on vaikeata ottaa kantaa.

Mitä tulee kantelun liitteinä oleviin verotuksen oikaisupäätöksiin, niin KHT B:n tarkastamilta vuosilta verovaikutukset ovat yhteensä kovin vaatimattomat. **(Tekstiä poistettu).**

Tilinpäätösjaksotukset

KHT B:n mukaan kirjanpidot ja tilinpäätökset on hänen tarkastaminaan tilikausina tehty myyntien ja ostojen osalta matkalle lähtöpäivän mukaan, kuten suositus on pitkään ollut. Jaksotusten pohjana on ollut aina perusteena matkalle lähtöpäivä.

KHT B on ollut tietoinen siitä, että matkatoimistoalalla myyntien ja ostojen jaksotus tapahtuu matkalle lähtöpäivän mukaan, ei ennakkolaskun kirjoittamispäivän mukaan eikä ennakkomaksun tullessa rahana tilille. KHT B:n on tarkastanut jaksotuksia pistokokein myynti- ja ostolaskuista.

Ennakkolaskun kirjoittamispäivänä tai myyntilaskun kirjoittamispäivänä tai ennakkomaksun pankkitilille saapuessa on nämä kirjattu taseen vastattaviin ennakkomaksu- velkoihin. Sieltä on matkalle lähtökuukauden koittaessa siirretty muistiotositteella kyseiset tapahtumat taseen vastattavien ennakkomaksutiliä veloittaen ja tuloslaskelman myyntitiliä hyvittäen myyntituotoiksi.

Muistiotositteilla on omilla numerosarjoillaan kirjattu koonteina myyntitileille kunkin kuukauden myynnit ja toisaalta myyntisaamiset ja ennakkomaksuvelat.

KHT B on tarkastanut huolellisesti muistiotositteista ja pääkirjasta sen, että edellä mainitut siirrot on tehty jokaisena kuukautena kaikkina neljänä tilikautena kummassakin yhtiössä. KHT B on viitannut toimittamaansa työpaperiin (pääkirja myyntisaamisten tili), josta hänen mukaansa näkyy jokaisen kuukauden kohdalla, että toteutuneet matkat (lähtöpäivä edellisessä kuussa) ovat poistuneet myyntisaamisten tililtä ja että myyntisaamisiin on kirjattu kuluvan kuukauden myynnit viikoittain koonteina. Pääkirjan ennakkomaksuvelka- ja myyntitileillä on ollut vastaavat kirjaukset.

KHT B on TILAlle antamassaan vastineessa todennut seuranneensa sitä, että ennakkomaksuiksi kirjatut ostot mm. hotellilaskut on kirjattu muistiotositteella kuluksi sinä kuukautena, kun matkalle lähtö on tapahtunut. KHT B on tarkastanut muistiotositteista omilla numerosarjoillaan kohteina ostotileille kirjatut kunkin kuukauden ostot ja toisaalta ostovelat ja ennakkomaksusaamiset.

Ostotapahtumat on kirjattu kuluksi veloittamalla osto- tai kulutiliä tuloslaskelmassa ja hyvittämällä ennakkomaksutiliä taseen vastaavissa. Muistiotositteista KHT B on tarkastanut sen, että muistiotositteisiirto on tehty joka ainoana tilikauden kuukautena kaikkina hänen tarkastaminaan tilikautena. KHT B on voinut tarkastaa asian vastaavasti pääkirjasta kuten myyntisaamisten kohdalla. Tililtä OV-maksujen välitili voi nähdä, että edelliselle kuukaudella kirjatut ostovelat ovat poistuneet ja kuluvan kuukauden ostovelat on kirjattu sisään.

Muistiotositteissa KHT B ei ole todennut virheitä. Muuta erityistä dokumentaatiota muistiotositteiden osalta ei ole syntynyt kuin mitä työpapereiden sivulla "Tositteet" on mainittu. KHT B on kirjoittanut kyseiseen kohtaan "pääkirja-analyysin avulla suurimpia tapahtumia pääkirjasta, mitä ovat juuri olleet edellä mainitut myyntisaamisten ja ennakkomaksuvelkojen ja toisaalta ostojen ja ennakkomaksusaamisten ja ostovelkojen kirjausten tarkastaminen liittyen myyntien ja ostojen jaksoihin.

Koska aineistoista oli mahdollista tarkastaa kaikki muistiotositekirjaukset jokaiselta tilikaudelta, niin KHT B ei ole erikseen merkinnyt näkyviin muistiotositteiden numeroita. Kaikki on kuitenkin tarkastettu, koska määrät olivat kohtuulliset jokaisena neljänä tilikautena.

Matkojen jaksotusten oikeellisuutta KHT B on tarkastanut lisäksi siten, että hän on verrannut tase-erittelyt kaikilta kyseen omaisilta kriittisiltä tileiltä taseisiin ja tase-erittelyt ovat kyllä täsmänneet.

Myyntien ja ostojen jaksotusten oikeellisuutta KHT B on tarkastanut myös analyttisin menetelmin tekemällä jokaiselta tilikaudelta Z Oy:n Navita- yritysmallilla tietokoneanalyysin.

Myyntien ja ostojen jaksotuksen oikeellisuutta KHT B on tarkastanut lisäksi myyntikatteesta. Myyntikate antoi KHT B:lle lisää evidenssiä siitä, että myynnit ja ostot on jaksotettu oikein molemmissa yhtiössä.

Edellä mainituilla toimenpiteillä KHT B on käsityksensä mukaan hankkinut kohtuullisen varmuuden siitä, että tilinpäätösjaksotukset on kirjattu oikein ja täydellisinä tilinpäätöksiin sillä tavoin, kuin ne matkatoimistoliiketoimintaa harjoittavissa yrityksissä tulee kirjata.

Tase

Tase-erittelyistä on kaikissa tilinpäätöksissä ollut KHT B:n mukaan asianmukaiset tase-erittelyt. Ne KHT B on verrannut pääkirjaan ja pistokokein tositteisiin. Osa tase-erittelyistä on tehty yhtiössä ja osa tilitoimistossa. Kummassakin nämä on tehty huolellisesti ja asiat ymmärtäen. Mainituilla toimenpiteillä KHT B on tilintarkastuksessa hankkinut käsityksensä mukaan kohtuullisen varmuuden siitä, että myyntisaamisten, siirtosaamisten, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen saldot on kirjattu oikein ja täydellisinä tilinpäätöksiin.

Kaikissa KHT B:n tarkastamissa tilinpäätöksissä oli erittäin huolella laaditut tase-erittelyt, jotka osittain olivat asiakkaan laatimia. Yksikään tili ei ole jäänyt erittelemättä. Myös erilaisia saldovahvistuksia oli runsaasti käytettävissä. Lisäksi käytetyt tilitoimistot ovat olleet korkeatasoisia Taloushallintoliittoon kuuluvia, pitkät perinteet omaavia tilitoimistoja, jotka hallitsevat matkatoimistoalan kirjanpidot.

Dolphin-järjestelmä

KHT B:n mukaan Dolphin-järjestelmää alettiin käyttää pääkirjanpidon apukirjanpitoa syksystä 2009 molemmissa yhtiöissä 1.8.2009 alkaen, kun kirjanpito siirtyi K Tilitoimisto Oy:stä L Tilipalvelu Oy:n hoidettavaksi.

Dolphin-järjestelmän tuottamasta listauksesta (Financial Transaction Report) saatiin syntymään tase-erittely, joka täsmäsi pääkirjanpitoon vaikkakaan Dolphin-järjestelmää ei muutoin ennen tilikautta 2009 hyödynnetty apukirjanpitoa. Kirjanpito tehtiin siis tositteista ja niiden perusteella saatu saatujen ennakkomaksujen saldo täsmäsi siis Dolphin-järjestelmästä tulostettuun kyseiseen listaukseen. Kirjanpito tehtiin niiden maksujen mukaan, mitä asiakkaat olivat pankkitilille maksaneet, kun olivat matkan tilanneet.

Tilauksesta kävi ilmi matkalle lähtöpäivä ja sen perusteella oli mahdollista kirjata suoritus oikealle tilille ja tulouttaa matka myynniksi vasta lähtöpäivän kuukaudelle. Kirjanpidon näyttämää ennakkomaksuvelkojen saldoa varmisti siis se, että Dolphin-järjestelmän listaus päättyi samaan lopputulokseen kuin myyntilaskuista ja pankkiin suoritetuista asiakkaiden maksuista tehty kirjanpito.

KHT B:n mukaan hän on tilintarkastusstandardin 500 hengen mukaisesti testannut Dolphin-järjestelmän luotettavuutta vertaamalla sen tuottamien raporttien katteita kuukausikirjanpitoajojen tuloslaskelmien katteisiin hyvinkin tarkasti ennen kuin hyväksyi sen, että Dolphin-järjestelmää voitiin alkaa käyttää apukirjanpitoa, josta tietoja siirrettiin pääkirjanpitoon yhteenvetona.

Jälkikäteiskontrollina KHT B on suorittanut tietokoneanalyysit kummastakin yhtiöstä jatkuvasti vuositasolla. Niiden tuloslaskelmista KHT B kontrolloi myyntikateprosentin määrää, joka tilivuodelta 2009 oli molemmissa yhtiöissä sama **(tekstiä poistettu)** ja kun molemmissa yhtiöissä oli 2009-2010 käytössä Dolphin -järjestelmä pääkirjanpidon apukirjanpitoa, niin KHT A pystyi päättelemään, että Dolphin -järjestelmä oli luotettava, koska molemmissa yhtiöissä myyntikateprosentin taso oli järkevä.

Asiaa varmensi myös sekin, että Y Oy:ssä oli myyntikate 31.12.2010 päättyneellä tilikaudella **(tekstiä poistettu)** edelleen samaa tasoa.

Y Oy:n ja X Oy:n välinen liiketoimintakauppa

(Tekstiä poistettu).

KHT B:n mukaan liiketoimintakaupan tekeminen aiheutti suuria ongelmia kirjanpidon toteuttamiseen. Ensinnäkin poli suurta epätietoisuutta siitä, tapahtuuko liiketoiminnan siirto 1.5.2009,

1.7.2009 vai myöhemmin syksyllä 2009. Toiseksi suurimmat vaikeudet aiheuttivat se, että kaup-pakirjat olivat todella puutteelliset, mistä KHT B esitti kritiikkiä yhtiöitten hallituksille sekä kertoi tilitoimistolle

(Tekstiä poistettu).

TILAN PÄÄTÖS

1 Päätöksen rajaus

TILA arvioi KHT B:n toimintaa X Oy:n ja/tai Y Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2008-2010 kiinnittäen huomiota erityisesti tilinpäätösjaksotusten tarkastamiseen, matkatoimistoliiketoiminnassa keskeisten tase-erien tarkastamiseen sekä Y Oy:n ja X Oy:n väliseen liiketoimintakauppaan.

TILA arvioi erityisesti KHT B:n suorittamaa X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastusta, koska X Oy:n tilikauden 2010 tilinpäätös eroaa merkittävästi KHT B:n tilintarkastaman tilikauden 2009 tilinpäätöksestä. Taseen loppusumma vuonna 2009 on ollut 3 319 451 euroa ja vuonna 2010 taseen loppusumma on ollut 899 971 euroa.

TILA ei arvioi KHT A:n toimintaa, koska KHT A:n kantelussa mainitusta toiminnasta tilintarkastajana on kulunut yli kuusi vuotta. Tilintarkastuslain 44 §:n mukaan TILA ei voi määrätä tilintarkastuslain 49 tai 50 §:ssä tarkoitettua seuraamusta, jos tilintarkastajan toiminnasta on kulunut yli kuusi vuotta. TILAn työjärjestyksen kohdan 1.4.5 perusteella TILA ei aloita tilintarkastajan toiminnan tutkintaa, jos tilintarkastajan toiminnasta on kulunut yli kuusi vuotta.

Perustelut

2 Tapahtumien kulku

KHT B on toiminut Y Oy:n tilintarkastajana 31.12.2008, 30.11.2009 ja 30.11.2010 päättyneinä tilikausina.

KHT B on toiminut X Oy:n tilintarkastajana tilikaudella 16.3.2009- 31.12.2009.

KHT B on antanut vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset tarkastamiltaan tilikausilta.

Verohallinnon 24.2.2012 päivätyllä päätöksellä palauttanut Y Oy:lle maksettua arvonlisäveroa sekä palautuskorkoa 30.11.2009 päättyneeltä tilikaudelta 3 861,99 euroa.

Verohallinto on 11.5.2012 päivätyllä päätöksellä hyväksynyt Y Oy:n oikaisuvaatimuksen, jonka perusteella Y Oy:n 31.12.2008 päättyneen tilikauden verotettavaan tulokseen on lisätty 5 131 euroa. Päätöksen perustelujen mukaan yhtiön kirjanpidossa tehtyjen virheiden johdosta tilinpäätös on ollut virheellinen. Kirjanpidossa saatujen ennakkomaksujen tuloutuksessa sekä ennakkomaksu saamisten kirjauksessa kuluksi on tapahtunut virheitä, joiden johdosta verotettava tulos on ollut virheellinen. Samoin perustein verohallinto on hyväksynyt oikaisuvaatimuksen, jonka perusteella Y Oy:n 30.11.2009 päättyneen tilikauden verotettavasta tulosta on vähennetty

200 euroa ja X Oy:n 31.12.2009 päättyneen tilikauden verotettavasta tulosta on vähennetty 29 704 euroa.

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet

3.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastuslain (459/2007) 11 §:n 1 momentin mukaan tilintarkastus käsittää yhteisön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen.

Tilintarkastuslain 15 §:n 2 momentin mukaan tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

15 §:n 3 momentin mukaan 2 momentissa tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastajan on 15 §:n 4 momentin mukaan huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvetäjä on:

- 1) syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan; tai
- 2) rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuslaissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan. Tilintarkastajan on noudatettava yhtiömiesten sekä yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen antamia erityisiä ohjeita, jos ne eivät ole ristiriidassa lain, yhtiöjärjestyksen sääntöjen, yhtiösopimuksen, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, hyvän tilintarkastustavan tai ammattieettisten periaatteiden kanssa.

3.2 Erityislainsäädännön huomiointi tilintarkastuksessa

3.2.1 Yleistä

Tilintarkastuslaki on yleislaki, minkä vuoksi siinä ei ole voitu erikseen säätää niistä säännöksistä, joiden noudattamista tilintarkastajan tulee erityisesti tarkastaa yksittäistilanteissa. Tilintarkastajan on perehdyttävä tarkastuskohteen toimintaympäristöön, toimialaan ja muihin olosuhteisiin, jotta hän voi arvioida, mitkä ovat tilintarkastuksen kannalta huomioon otettavat säännökset, joiden noudattamista hänen on tarkastettava.

3.2.2 Laki valmismatkaliikkeista ja asetus valmismatkaliikkeista

Valmismatkaliikkeista annetun lain¹⁵ (939/2008) 19 §:n 3 momentin mukaan harjoittajan on järjestettävä kirjanpitoa sellaiseksi, että kaikki valmismatkoista ja niihin liittyvistä palveluista ennen matkan alkamista suoritettavat maksut käyvät ajantasaisesti ilmi kirjanpidosta. Muilta osin kirjanpidosta säädetään kirjanpitolaissa.

Valmismatkaliikkeista annetun asetuksen¹⁶ (355/1995) 8 §:n mukaan valmismatkaliikkeen harjoittajan on järjestettävä kirjanpitoa sellaiseksi, että matkustajien ennen valmismatkalle lähtöään maksamat varausmaksut ja kokonaishinnan loppusuoritukset käyvät ennakkomaksuina ilmi kirjanpidosta.

Valmismatkaliiketoimintaa valvova Kuluttajavirasto on antanut matkatoimistoille ohjeistusta sille toimitettavista tiedoista ennakkomaksuista ja myynneistä. Kuluttajavirasto edellyttää tilintarkastajan lausuntoa sille ilmoitetuista ennakkomaksuista ja valmismatkamyynnistä.

3.3 KILAn lausunto

KILAn lausunnon 1270/1994 (Ennakkomaksujen kirjaaminen) mukaan sitovasti tilatut ja laskutetut matkojen myyntihinnat saadaan tilikauden aikaista kirjanpitoa laadittaessa merkitä myyntisaamisiksi ja saaduiksi ennakoiksi. Tilinpäätökseen merkitään myyntisaamiseksi ja saaduiksi ennakoiksi vain se osa laskutetuista matkojen myyntihinnoista, jotka on tilinpäätöspäivänä saatu rahana tai muuna vastikkeena. Tilinpäätöksen liitetiedoissa on suotavaa ilmoittaa se osa laskutetuista myyntihinnoista, jota ei esitetä taseessa myyntisaamisena ja saatuina ennakoina.

3.4 Tilintarkastusstandardit

Tilintarkastusstandardeja (ja suosituksia¹⁷) voidaan käyttää yhtenä lähteenä, kun arvioidaan tilintarkastajan toiminnan hyvän tilintarkastustavan mukaisuutta yksittäistapauksessa.

KHT B:n toimintaa arvioitaessa keskeisiä ovat ainakin seuraavat standardit ja suositukset:

- Tilintarkastusstandardi ISA 230 Tilintarkastusdokumentaatio¹⁸
- Tilintarkastusstandardi ISA 250 Säädösten ja määräysten huomioon ottaminen tilintarkastuksessa sekä sitä edeltänyt suositus¹⁹
- Tilintarkastusstandardi ISA 300 Tilintarkastuksen suunnittelu²⁰

¹⁵ Laki on tullut voimaan 1.7.2009

¹⁶ Asetus on kumottu lailla valmismatkaliikkeista (939/2008), joka on tullut voimaan 1.7.2009.

¹⁷ Tilintarkastussuosituksia on ollut voimassa tutkinnan kohteena olevina tilikausina 2008-2009. Tilikaudesta 2010 lähtien voimassa on ollut ainoastaan tilintarkastusstandardeja.

¹⁸ Tilintarkastusstandardia 230 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 1.1.2007 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Uutta standardia 230 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin.

¹⁹ Tilintarkastusstandardia 250 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Tilintarkastussuositus 250 (Säännösten ja määräysten huomioon ottaminen tilintarkastuksessa) on ollut voimassa tutkinnan kohteina olevina vuosina 2008 ja 2009 päättyneinä tilikausina.

²⁰ Tilintarkastusstandardia 300 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 1.9.2006 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Uutta standardia 300 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin.

- Tilintarkastusstandardi ISA 315 Olennaisen virheellisyyden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen avulla²¹
- Tilintarkastusstandardi ISA 320 Olennaisuus tilintarkastusta suunniteltaessa ja suoritettaessa sekä sitä edeltänyt suositus²²
- Tilintarkastusstandardi ISA 330 Tilintarkastajan toimenpiteet arvioituihin riskeihin vastaamiseksi²³
- Tilintarkastusstandardi ISA 500 Tilintarkastusevidenssi²⁴

4 TILAn arvio KHT B:n toiminnasta

4.1 Matkatoimistoliiketoiminnan erityispiirteiden huomioiminen tilintarkastuksessa

Tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon matkatoimistoalan erityispiirteet. Matkatoimiston tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on oleellista, että tilintarkastaja ymmärtää, mitkä tilinpäätöserät ovat olennaisia matkatoimiston tilinpäätöksessä.

Matkatoimistoliiketoiminnan erityispiirteinä voidaan valmismatkalain, sen noudattamista valvo-
van viranomaisen ohjeistuksen sekä KILAn lausunnon 1270/1994 perusteella pitää muun muassa osto-
jen ja myyntien jaksotuksen sekä ennakkomaksujen keskeistä merkitystä arvioitaessa sitä, antaako tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot matkatoimiston toiminnan tuloksesta ja talou-
dellisesta asemasta.

KHT B:n TILAlle antamat selvitykset sekä työpaperit vahvistavat hänen ymmärtäneen, että os-
tojen ja myyntien jaksotuksen tarkastaminen on olennainen asia matkatoimistoalan tilinpäätök-
sen tilintarkastuksessa. KHT B:n työpaperit vahvistavat, että hän on ollut tietoinen siitä, millä
tavoin ostot ja myynnit jaksotetaan matkatoimiston kirjanpidossa.

KHT B:n TILAlle antamat selvitykset sekä työpaperit vahvistavat KHT B:n ymmärtäneen, että
myyntisaamisten, siirtosaamisten, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen tase-erien sisällön tar-
kastaminen on olennainen asia matkatoimistoalan tilinpäätöksen tilintarkastuksessa.

²¹ Tilintarkastusstandardia 315 (Yhteisön ja sen toimintaympäristön käsittäminen sekä olennaisen virheen tai puutteen ja riskin arviointi) sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 1.7.2006 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Uutta standardia 315 (Olennaisen virheellisyyden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen avulla) sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin.

²² Tilintarkastusalan suositus 320 (Olennaisuus) on ollut voimassa tutkinnan kohteina olevina vuosina 2008 ja 2009 päättyneinä tilikausina. Tilintarkastusalan standardia 320 sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin.

²³ Standardia 330 (Arvioituihin riskeihin vastaavat tarkastustoimenpiteet) sovelletaan 1.7.2006 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Uutta standardia 330 (Tilintarkastajan toimenpiteet arvioituihin riskeihin vastaamiseksi) sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin.

²⁴ Standardia 500 (Tilintarkastusevidenssi) sovelletaan 1.7.2006 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Uutta standardia 500 (Tilintarkastusevidenssi) sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jäl-
keen alkaneisiin tilikausiin.

4.2 Tilinpäätösjaksotukset ja keskeiset tase-erät

KHT B on vastineessaan kuvannut, millä tarkastustoimenpiteillä hän on käsityksensä mukaan hankkinut tilintarkastuksessa kohtuullisen varmuuden siitä, että tilinpäätösjaksotukset on kirjattu kirjanpitoon ja tilinpäätöksiin, kuten ne matkatoimistoliiketoimintaa harjoittavassa yrityksessä tulee kirjata.

KHT B on vastineessaan kuvannut, millä tarkastustoimenpiteillä hän on käsityksensä mukaan hankkinut tilintarkastuksessa kohtuullisen varmuuden siitä, että myyntisaamisten, siirtosaamisten, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen saldo on oikein ja täydellisinä kirjattu tilinpäätöksiin.

KHT B on toimittanut TILAlle tilintarkastusdokumentaation neljän tilikauden tilintarkastuksista. Dokumentaatio sisältää Y Oy:n tilintarkastajan työpaperit 31.12.2008, 30.11.2009 ja 30.11.2010 päättyneiltä tilikausilta ja X Oy:n tilintarkastajan työpaperit 31.12.2009 päättyneeltä tilikaudelta.

TILA on tutustunut KHT B:n tilintarkastusdokumentaatioon ja X Oy:n TILAlle toimittamaan kirjanpitoaineistoon tarkastaakseen, onko KHT B hankkinut TILAlle antamissaan selvityksissä kuvaamallaan tavalla kohtuullisen varmuuden Y Oy:n ja X Oy:n jaksotusten ja keskeisten taseerien oikeellisuudesta.

TILA toteaa, että tilintarkastajan on laadittava tilintarkastusdokumentaatio (tilintarkastajan työpaperit) niin, että kokenut tilintarkastaja, joka ei ole aikaisemmin ollut tekemisissä kyseisen tilintarkastuksen kanssa, pystyy saamaan käsityksen suoritettujen tilintarkastustoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta, suoritettujen tilintarkastustoimenpiteiden tuloksista ja hankitusta tilintarkastusevidenssistä.

4.2.1 X Oy 2009

Tilinpäätösjaksotukset

TILA toteaa, että matkatoimiston tilintarkastuksessa keskeistä on tarkastaa, että jaksotukset on kirjattu tilinpäätökseen oikein.

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta pistokokein osto- ja myyntilaskuista. TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan X Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy KHT B:n mainitsemia osto- ja myyntilaskuja. Laskuissa on KHT B:n tarkastusmerkinnät siitä, minkä tilikauden/tilin myynteihin tai ostoihin tapahtumat on kirjattu. KHT B on kirjannut työpapereihinsa, että myyntilaskuja on tarkastettu pistokokein ja niiden kirjauksia pääkirjaan tileille myyntisaamiset, ennakkomaksuvelat ja tuloslaskelman myyntitilit.

KHT B on vastineessa todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta vertaamalla tase-erittelyt kaikilta keskeisiltä tileiltä taseisiin. TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan X Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy tase-erittelyjä joistakin tase-eristä, mutta kaikista olennaisista tase-eristä ei ole toimitettu kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja tase-erittelyjä. Tase-erittelyissä on KHT B:n tarkastusmerkinnät siitä, että tase-erittelyjen saldot vastaavat samojen taseen erien saldoja.

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta muistiotositteista ja pääkirjasta.

KHT B on dokumentoinut X Oy:n tilikauden 2009 työpapereihin, että hän on tarkastanut joulukuun 2009 tositteet. Tarkastuksen tuloksena KHT B on kirjannut, että myyntien jaksotus matkalle lähtöpäivien mukaisesti on ok.

KHT B on kirjannut työpapereihin, että ostojen jaksotus matkalle lähtöpäivän mukaisesti on ok. Ostolaskuista on tarkastettu lähtöpäivät ja pääkirjasta kirjaukset:

- ennakkomaksusaamisten kirjaukset taseesta kuukausittain (vanhat pois ja uudet sisään)
- ostotilien kirjaukset kuukausittain.

KHT B on dokumentoinut tarkastaneensa erikseen muistiotositteet kiinnittäen huomiota tilinpäätösjaksotuksessa uusiin jaksotuksiin ja vanhojen jaksotusten purkuun.

KHT B:n TILAlle toimittamaan tilintarkastusdokumentaatioon ei ole sisältynyt muistiotositteita tai niiden sisältämää tietoa. Tilintarkastusdokumentaatioon ei ole kirjattu, mitkä ovat olleet ne muistiotositteisiin suoritettut tarkastustoimenpiteet, joiden perusteella KHT B on työpapereihin kirjannut jaksotusten olevan kunnossa. TILA ei siitä syystä ole tilintarkastusdokumentaatioon tutustumalla voinut arvioida sitä, mitä ja miten KHT B on muistiotositteista tarkastanut. Koska muistiotositteiden tarkastus on KHT B:n mukaan ollut keskeisessä asemassa tilinpäätösjaksotusten tarkastamisessa ja koska edellä mainitut tiedot puuttuvat tilintarkastusdokumentaatiosta, tilikauden 2009 tilintarkastusdokumentaatio on olennaisesti puutteellinen. Tilintarkastusdokumentaatio ei tältä osin täytä hyvän tilintarkastustavan vaatimusta.

TILA on pyytänyt X Oy:n edustajalta yhtiön tilikauden 2009 kaikki muistiotositteet. X Oy:n edustaja on toimittanut tositteet TILAlle. Tositteet on toimitettu edelleen KHT B:lle ja häneltä on kysytty, ovatko ne samat tositteet, jotka hän on tarkastanut X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksessa. KHT B on todennut, että kyseessä ovat samat tositteet.

KHT B:ltä on kysytty erikseen yksilöidyistä tositteista, miten hän tilintarkastajana on varmistunut kyseisen muistiotositteen perusteella tehdyn kirjauksen oikeellisuudesta.

KHT B:n mukaan hän on tarkastanut kaikki muistiotositteet tarkastamiltaan tilikausilta. KHT B:n mukaan muistiotositteissa ei ole ollut virheitä.

Tosite 50-5

TILA on kysynyt KHT B:ltä, miten hän on varmistunut siitä, että X Oy:n myyntisaamisten välitilin (17019) kirjaus 31.8.2009 muistiotositteella 50-5 on oikein kirjattu. **(Tekstiä poistettu).**

KHT B:n mukaan yhtiöitten kirjanpitoja tehtiin viiveellä ja vielä siten, että ensin tehtiin Y Oy:n kirjanpito tilinpäätöspäivään 30.11.2009 asti ja vasta sen jälkeen voitiin tehdä X Oy:n kirjanpitoa tilinpäätöspäivään 31.12. saakka. Tästä johtui, että oli mahdollista, että syntyi tositteesta 50-5:stä näkyvä tilanne, että kirjaus oli suurempi kuin tilin saldo. Eli saldo päivittyi järkeväksi, kun perässä seurasi loput kyseiselle tilille kuuluvat viennit.

TILA:lle toimitetun muistiotositteen 50-5 liitteenä on raportti, joka on tulostettu Dolphin -järjestelmästä. **(Tekstiä poistettu).**

TILA toteaa, että KHT B ei ole voinut varmistua muistiotositteen kirjausten oikeellisuudesta pelkästään sillä perusteella, että kateanalyysin perusteella myyntisaamisten välitilin saldo on ollut KHT B:n käsityksen mukaan järkevällä tasolla. Tositteen kirjauksen oikeellisuudesta ei voi varmistua testaamatta aineistoa yksityiskohtaisesti.

TILA toteaa, että muistiotositteen kirjaus on perustunut sen liitteenä olevaan Dolphin-järjestelmän raporttiin. Kun tilintarkastaja käyttää yhteisön tuottamaa tietoa tilintarkastustoimenpiteitä suorittaessaan, tilintarkastajan tulisi hankkia tilintarkastusevidenssiätiedon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä.²⁵ Dolphin-järjestelmän tuottamasta raportista puuttuu tietoa siitä, onko siinä lisättyjen yksityishenkilöiden matkat jo maksettuja vai eivät. Siitä syystä raportin perusteella tilintarkastaja ei ole voinut varmistua siitä, että raportti sisältää tiedot vain niistä matkoista, jotka on sekä varattu että maksettu, mutta joiden matka ei ole vielä alkanut.

TILAlle toimitetuissa X Oy:n pankkitilin otteissa näkyy maksaja ja lisäksi tapahtuman numero, joka on myös Dolphin -järjestelmän tuottamassa raportissa. Hyvän tilintarkastustavan mukainen tilintarkastus olisi edellyttänyt, että tilintarkastaja olisi esimerkiksi verrannut joidenkin pankkitilillä näkyvien suoritusten tapahtumanumeroa Dolphin-järjestelmän raporttiin, jotta hän olisi saanut riittävän evidenssin siitä, että raportti sisältää matkoja, jotka on maksettu, mutta jotka eivät ole vielä toteutuneet. Tarkastusta olisi pitänyt tehdä myös toiseen suuntaan. Tilintarkastajan olisi esimerkiksi tullut valita Dolphin-järjestelmän raportista joitakin sen sisältämiä matkoja ja tarkastaa, ovatko ne maksettu pankkitilille.²⁶

KHT B ei ole muistiotositteeseen tai sen liitteeseen kohdistuneilla tarkastustoimenpiteillään hankkinut riittävää evidenssiä tositteen 50-5 kirjausten oikeellisuudesta.

Tosite 50-42

TILA on kysynyt KHT B:ltä, miten hän on varmistunut X Oy:n muistiotositteen 50-42 kirjausten oikeellisuudesta. Tosite 50-42 on raportti, joka on tulostettu Dolphin-järjestelmästä. **(Tekstiä poistettu).**

KHT B:n mukaan hän on varmistunut tositteen kirjausten oikeellisuudesta tarkastamalla kirjausten järkipärisyyden pääkirjaa analysoiden sekä tiliöinnit. Kahdessa päällimmäisessä tositteessa näkyy myös tarkastusmerkintä ("väkänä"). Lisäksi jälkikäteistarkastuksena tilinpäätöksen analysoinnissa on suoritettu myyntikatteen arviointi ja vertailu sisaryhtiöön.

²⁵ Tilikaudella 2009 voimassa olleen tilintarkastusstandardin 500 kappaleen 11 mukaan Kun tilintarkastaja käyttää yhteisön tuottamaa tietoa tilintarkastustoimenpiteitä suorittaessaan, tilintarkastajan tulisi hankkia tilintarkastusevidenssiä tiedon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä. Tilintarkastaja voi hankkia tilintarkastusevidenssiä tällaisen tiedon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä testaamalla tiedon tuottamista ja ylläpitoa koskevia kontrolleja.

²⁶ Kappaleen esimerkit eivät ole ainoita mahdollisia tapoja hankkia riittävä evidenssi, tilintarkastaja olisi voinut suorittaa myös muita vastaavan tilintarkastusevidenssin antavia tilintarkastustoimenpiteitä.

TILA toteaa, että KHT B ei ole voinut varmistua muistiotositteen kirjausten oikeellisuudesta riittävästi vastineessaan kuvaamalla tavalla tarkastamalla tiliöinnit, kirjausten järkipäisyyden pääkirjaa analysoiden, arvioimalla myyntikatetta ja vertailemalla sisäryhtiön.

Tosite 50-42 on koontiyhteenvedo (listaus tuotteittain). Koontiyhteenvedosta ei ilmene sen sisältämien yksittäisten rivien myyntien ja ostojen tapahtumapäiviä eikä niihin liittyvien matkojen lähtöpäivämääriä. Mainitsemillaan tarkastustoimenpiteillä KHT B ei ole voinut varmistua siitä, että muistiotosite 50-42 sisältää vain sellaisia myyntejä, jotka ovat tapahtuneet ennen tilikauden 2009 päättymistä, mutta kohdistuvat matkoihin, jotka tapahtuvat tilikauden päättymisen jälkeen.

Hyvän tilintarkastustavan mukainen tilintarkastus olisi edellyttänyt, että tilintarkastaja olisi identifioinut koontiraportin yksittäisen rivin myynnin. Tilintarkastajan olisi pitänyt selvittää, mitkä lennot (tapahtumapäivä, lentopäivämäärä) sisältyvät esimerkiksi rivin "Lennon välityspalkkio" yhteissummaan. Tarkastusta olisi pitänyt tehdä myös toiseen suuntaan. Tilintarkastajan olisi tullut valita raportista esimerkiksi yksittäisiä rivejä ja tarkastaa onko kyseisen rivin kokonaismyyntisumma maksettu pankkitilille ja onko maksu suoritettu tilikaudella 2009 vai 2010.

KHT B ei ole muistiotositteeseen kohdistuneilla tarkastustoimenpiteillään hankkinut riittävää evidenssiä tositteen 50-42 kirjausten oikeellisuudesta.

Tosite 9-8

TILA on kysynyt KHT B:ltä, miten hän on varmistunut X Oy:n tositteen 9-8 kirjauksen oikeellisuudesta. **(Tekstiä poistettu).**

KHT B:n mukaan muistiotositteella on purettu tilanteessa 31.7.2009 ennakkomaksuveloista myynniksi ne matkat, joissa lähtöpäivä on ollut viimeistään 31.7.2009 ja toisaalta on peruutettu myynnistä ennakkomaksuvelkoihin ne matkat, joiden lähtöpäivä on ollut 1.8.2009 tai myöhempi päivä. Kirjausten oikeellisuutta KHT B on arvioinut pääkirjan kirjausten perusteella tarkastaen sen, että ennakkomaksuvelkoihin ei ole jäänyt enempää saldoa kuin mitä sinne oli aiemmin velaksi kirjattu. Vanhat ennakkomaksuvelat tuloutettiin myynniksi koska lähtöpäivät olivat koittaneet ja ennakkomaksuvelkoihin kirjattiin uusia, koska matkojen lähtöpäivät olivat kyseisen kirjauskuukauden jälkeisiä.

TILA toteaa, että X Oy:n kirjanpidon tositteella 50-4 on siirretty siirtovelkoihin Y Oy:lle aikaisemmin tositteella 9-8 X Oy:n saatuihin ennakoihin kirjattu **(tekstiä poistettu)** euroa. Tositteena 9-14 on siirretty siirtosaamisiin Y Oy:ltä **(tekstiä poistettu)** euroa, joka oli aikaisemmin tositteella 9-8 kirjattu ennakkomaksujen puruksi. TILA toteaa, ettei KHT B:n selvitystä tositteen 9-8 kirjausten oikeellisuuden tarkastamisesta ole pidettävä luotettavana, koska kirjanpidon mukaan ennakkomaksuvelkoja ei ole KHT B:n kertomalla tavalla tuloutettu myynniksi, vaan siirretty siirtovelkoihin/siirtosaamisiin X Oy:lle / X Oy:ltä.

KHT B ei ole muistiotositteeseen kohdistuneilla tarkastustoimenpiteillään hankkinut riittävää evidenssiä tositteen 9-8 kirjausten oikeellisuudesta.

Yhteenveto muistiotositteiden tarkastuksesta

TILA toteaa, että KHT B ei ole mainitsemillaan tarkastustoimenpiteillä hankkinut riittävää evidenssiä edellä mainituilla tositteilla tehtyjen kirjausten oikeellisuudesta. Kyseisillä tositteilla on kirjattu olennaisia tilinpäätösjaksotuksia ja tilinpäätösjaksotusten oikeellisuuden tarkastaminen on matkatoimiston tilintarkastuksessa keskeinen tarkastustoimenpide. KHT B:n suorittama tilikauden 2009 tilinpäätösjaksotusten tilintarkastus on ollut hyvän tilintarkastustavan vastainen.

Keskeiset tase-erät

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa myyntisaamisten, siirtosaamisten, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen tase-erien sisällön oikeellisuutta vertaamalla tase-eriä pääkirjaan ja pistokokein tositteisiin.

TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan X Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy tase-erittelyjä joistakin tase-eristä, mutta kaikista olennaisista tase-eristä ei ole toimitettu kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja tase-erittelyjä. KHT B on toimittanut TILAlle pääkirjanotteet muun muassa myyntisaamisten suoritusten välitililtä, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen tileiltä. Pääkirjan otteet sisältävät KHT B:n tarkastusmerkintöjä.

KHT B:n TILAlle toimittaman aineiston perusteella KHT B on tarkastanut, että yksittäisen tase-erän saldo tilinpäätöksessä vastaa kyseisen tase-erän tase-erittelyn loppusaldoa ja pääkirjan kyseisen tilin saldoa tilinpäätöshetkellä. TILA toteaa, että taseen, tase-erittelyn ja pääkirjan saldojen täsmäminen ei tuota riittävää evidenssiä siitä, että kyseisen tilin saldo on oikea. KHT B:n tilintarkastusdokumentaatiosta ei selviä, miten hän on varmistunut kunkin olennaisen tase-erän sisällön oikeellisuudesta ja täydellisyydestä.

KHT B:ltä on kysytty erikseen myyntisaamisten/myyntisaamisten välitilin saldon tarkastamisesta, miten hän tilintarkastajana on varmistunut kyseisen tase-erän saldon oikeellisuudesta.

Myyntisaamisten välitilin saldo

X Oy:n tilikauden 2009 tilinpäätöksessä myyntisaamisiin on kirjattu 1 392 482 euroa. **(Tekstiä poistettu)**. TILAlle toimitetusta pääkirjan otteesta käy ilmi, että myyntisaamisten välitilin saldo on ollut positiivinen elokuun 2009 alusta tilikauden 2009 loppuun. TILA on kysynyt KHT B:ltä, miten X Oy:n myyntisaamisten välitilin saldo voi olla positiivinen elokuun alusta tilikauden 2009 loppuun.

KHT B on ensiksi vastannut, että kirjanpidon viiveet ovat aiheuttaneet myyntisaamisten välitilin positiivisen saldon. KHT B on myöhemmin muuttanut vastaustaan ja todennut, että kirjanpidon siirryttyä Tilipalvelu Oy:n tekemäksi muuttui kirjauskäytäntö siten, että kyseessä ei ollut myyntisaamisten välitili vaan normaali myyntisaamistili.

Myyntisaamisten tilille kirjattiin debet-puolelle asiakkaan varaaman matkan koko summa ja toisaalta summa kirjattiin ennakkomaksuvelkatilin kredit-puolelle. Kun asiakas maksoi varausmaksun, se kirjattiin pankkitilin debet-puolelle ja myyntisaamistilin kredit-puolelle.

Kun asiakas maksoi loppusuorituksen matkasta, kirjattiin loppu myyntisaamisesta pois hyvittämällä myyntisaamistiliä ja veloittamalla pankkitiliä.

Koska asiakkailla oli tapana ja edelleenkin on varata matkansa kuukausia etukäteen, kertyi myyntisaamistilille huomattavan suuria saldoja, vaikka ennakkomaksut sieltä poistettiin koska loppumaksut maksettiin vasta ennen matkalle lähtöä.

(Tekstiä poistettu).

Näin ollen KHT B pystyi toteamaan, että myyntisaamistilin saldon kehitys ajalla 1.8.2009-31.12.2009 oli järkevissä puitteissa.

TILA toteaa, että KHT B:n selvityksen perusteella myyntisaamisiin on kirjattu asiakkaan varaaman matkan koko summa ennen kuin asiakas on maksanut matkan kokonaan.

TILA toteaa, että KILAn lausunnon 1270/1994 perusteella KHT B:n mainitsema bruttokirjausmenettely on mahdollinen tilikauden aikana, mutta tilinpäätökseen merkitään myyntisaamiseksi ja saaduiksi ennakoina vain se osa laskutetuista matkojen myyntihinnoista, jotka on tilinpäätöspäivänä saatu rahana tai muuna vastikkeena. KILAn lausunnon perusteella KHT B:n esittämä kirjautapa ei ole mahdollinen enää tilinpäätöshetkellä.

TILA toteaa, että KHT B ei ole voinut varmistua myyntisaamisten välitilin oikeellisuudesta riittävästi sillä perusteella, että hänen arvionsa mukaan myyntisaamistilin kehitys on ollut järkevällä tasolla ja että se vastasi noin kahden kuukauden liikevaihtoa, mitä suhdetta KHT B piti järkevänä. Myyntisaamisten välitilin saldon oikeellisuudesta KHT B ei ole voinut varmistua pelkästään edellä mainituilla arvioilla saldon järkevyydestä. Myyntisaamisten välitilin saldon oikeellisuudesta ei voi varmistua testaamatta aineistoa yksityiskohtaisesti.

KHT B ei ole TILAlle antamansa selvityksen mukaan tarkastanut, onko X Oy:n tilikauden 2009 tilinpäätökseen myyntisaamisiin ja/ saatuihin ennakoihin kirjattu vain se osa matkojen myyntihinnoista, jonka X Oy on tilinpäätöshetkeen mennessä saanut.

TILA toteaa, että KHT B ei ole X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksessa hankkinut riittävästi evidenssiä keskeisen tase-erän, myyntisaamisten/myyntisaamisten välitilin saldon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä. Tilintarkastus on tältä osin suoritettu hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

4.2.2 Y Oy 2008

Tilinpäätösjaksotukset

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta pistokokein osto- ja myyntilaskuista. TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan Y Oy:n tilikauden 2008 tilintarkastusdokumentaatioon ei sisälly KHT B:n mainitsemia osto- ja myyntilaskuja.

KHT B on vastineessa todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta vertaamalla tase-erittelyt kaikilta keskeisiltä tileiltä taseisiin. TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan Y Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy tase-erittelyitä joistakin tase-eristä, mutta kaikista olennaisista tase-eristä ei ole toimitettu kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja tase-

erittelyjä. TILAlle toimitetuissa tase-erittelyissä on KHT B:n tarkastusmerkinnät siitä, että tase-erittelyjen saldot vastaavat taseen vastaavien erien saldoja.

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa tilinpäätösjaksotusten oikeellisuutta muistiotositteista ja pääkirjasta.

KHT B on dokumentoinut Y Oy:n tilikauden 2008 työpapereihin, että hän on tarkastanut joulukuun 2008 tositteet. Tarkastuksen tuloksena KHT B on kirjannut, että myyntien jaksotus matka lähtöpäivän mukaisesti on ok. Myyntilaskuja on tarkastettu ja niiden kirjauksia pääkiraan tileille myyntisaamiset, ennakkomaksuvelat ja myyntilit.

KHT B on kirjannut työpapereihin, että ostojen jaksotukset on matkalle lähtöpäivän mukaisesti. Ostolaskuista ja pääkirjasta on tarkastettu kirjaukset:

- ennakkomaksusaamiset = siirtosaamiset ja ostotilit

KHT B on dokumentoinut työpapereihin tarkastaneensa erikseen muistiotositteet kiinnittäen huomiota tilinpäätösjaksotuksessa uusiin jaksotuksiin ja vanhojen jaksotusten purkuun.

TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan tilintarkastusdokumentaatioon ei ole kirjattu, mitkä ovat olleet ne muistiotositteisiin suoritettut tarkastustoimenpiteet, joiden perusteella KHT B on työpapereihin kirjannut jaksotusten olevan kunnossa. TILA ei siitä syystä ole tilintarkastusdokumentaatioon tutustumalla voinut arvioida sitä, mitä ja miten KHT B on muistiotositteista tarkastanut.

Tilintarkastusdokumentaation edellä kuvattujen puutteiden johdosta TILA ei voi arvioida, onko KHT B tarkastanut Y Oy:n tilikauden 2008 tilinpäätösjaksotuksia hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tilintarkastusdokumentaatio ei täytä hyvän tilintarkastustavan vaatimusta.

KHT B on vastineessaan todennut tarkastaneensa myyntisaamisten, siirtosaamisten, saatujen ennakoiden ja ostovelkojen tase-erien sisällön oikeellisuutta vertaamalla tase-eriä pääkirjaan ja pistokein tositteisiin.

TILA toteaa, että KHT B on toimittanut TILAlle pääkirjanotteen siirtosaamisten tililtä. Pääkirjanote sisältää KHT B:n tarkastusmerkintöjä.

TILA toteaa, että KHT B:n toimittamaan X Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon ei sisälly kaikkien olennaisten tase-erien pääkirjan otteita. Pääkirjan otteiden puuttuessa TILA ei voi arvioida, onko KHT B tarkastanut keskeisten tase-erien sisältöä vertaamalla tase-eriä tositteisiin ja pääkirjaan, kuten hän on vastineessaan kuvannut.

KHT B:n toimittamaan Y Oy:n tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy tase-erittelyjä joistakin tase-eristä, mutta kaikista olennaisista tase-eristä ei ole toimitettu kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja tase-erittelyjä. Tase-erittelyissä on KHT B:n tarkastusmerkinnät siitä, että tase-erittelyjen saldot vastaavat taseen vastaavien erien saldoja.

Tilintarkastusdokumentaation edellä mainittujen puutteiden johdosta TILA ei voi arvioida, onko KHT B tarkastanut Y Oy:n tilikauden 2008 tilintarkastuksessa keskeisten tase-erien sisältöä hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tilintarkastusdokumentaatio ei täytä hyvän tilintarkastustavan vaatimusta.

4.2.3 Y Oy 2009 ja 2010

KHT B on toimittanut TILAlle tilintarkastusdokumentaation Y Oy:n 2009 ja 2010 päättyneiltä tilikausilta. Dokumentaatio vastaa olennaisilta osin Y Oy:n tilikauden 2008 tilintarkastusdokumentaatiota.

KHT B:n TILAlle toimittamasta Y Oy:n tilikausien 2009 ja 2010 tilintarkastusdokumentaatiosta voi tehdä vastaavat päätelmät kuin Y Oy:n 2008 tilintarkastusdokumentaatiosta. Tilintarkastusdokumentaatioissa on myös vastaavat puutteet kuin mitä edellä on todettu Y Oy:n tilikauden 2008 työpapereissa.

Tilintarkastusdokumentaation edellä mainituista puutteista johtuen TILA ei voi arvioida, onko KHT B Y Oy:n tilikausien 2009 ja 2010 tilintarkastuksessa tarkastanut tilinpäätösjaksoitukset sekä olennaisten tase-erien sisällön hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tilintarkastusdokumentaatio ei täytä hyvän tilintarkastustavan vaatimusta.

4.3 Liiketoimintakauppa

(Tekstiä poistettu). Y Oy:n taseessa 2009 ja 2010 on edelleen 170 000 euron saaminen. **(Tekstiä poistettu).**

KHT B on kirjannut Y Oy:n tilikauden 2009 työpapereihin tilintarkastuksessa käytettäväksi olennaisuusrajaksi 30 000 euroa ja X Oy:n olennaisuusrajaksi 20 000 euroa.

TILA toteaa, että 31.12.2008 solmittu liiketoiminnan kauppa on vaikuttanut olennaisesti Y Oy:n tilikauden 2008 tulokseen. Lisäksi se vaikuttaa olennaisesti Y Oy:n tilikausien 2008, 2009 ja 2010 taseen antamaan kuvaan yhtiön taloudellisesta asemasta. **(Tekstiä poistettu).**

TILA toteaa, että KHT B:n olisi liiketoiminnan kauppaa ja sen kirjauksia koskevien havaintojensa johdosta tullut ymmärtää, että molempien yhtiöiden tilikauden 2009 tilinpäätös ei voi antaa oikeaa kuvaa taloudellisesta asemasta, jos kauppa kirjataan toiselle yhtiölle saamiseksi, mutta ei toiselle velaksi.

KHT B on menetellyt hyvän tilintarkastustavan vastaisesti antaessaan sekä Y Oy:n että X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksesta tilintarkastuskertomuksen, jonka mukaan tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

5 Yhteenveto

5.1 X Oy:n tarkastus

Matkatoimiston tilintarkastuksessa keskeistä on tarkastaa jaksotukset tilinpäätöshetkellä. KHT B ei ole tarkastustoimenpiteillään hankkinut riittävää evidenssiä X Oy:n tilikauden 2009 muistiotositteiden, joilla käytännössä on kirjattu merkittävät tilinpäätösjaksoitukset, kirjausten oikeellisuudesta.

Muistiositteilla tehty kirjaukset ovat perustuneet Dolphin-järjestelmän tuottamiin raportteihin. KHT B:n olisi tullut hankkia tilintarkastusevidenssiä X Oy:n käyttämän Dolphin-järjestelmän tuottaman raportin sisältämän tiedon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä ennen kuin hän olisi voinut luottaa järjestelmän tuottamiin raportteihin. Pelkällä kateanalyysillä KHT B ei ole voinut hankkinut riittävää evidenssiä Dolphin-järjestelmän tuottaman tiedon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä.

KHT B ei ole X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksessa hankkinut riittävästi evidenssiä matkatoimiston tilinpäätöksessä keskeisen tase-erän, myyntisaamisten/myyntisaamisten välitilin saldon oikeellisuudesta ja täydellisyydestä.

KHT B ei ole hankkinut tilintarkastusevidenssiä X Oy:n tilikauden 2009 tilinpäätösjaksojen ja olennaisten tase-erien oikeellisuudesta tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa.

5.2 Tilintarkastusdokumentaatio

KHT B:n mukaan tilintarkastusdokumentaatio X Oy:n tilikauden 2009 sekä Y Oy:n tilikausien 2008-2010 tilintarkastuksesta on olennaisesti puutteellinen, koska

- dokumentaatiosta ei käy ilmi, mitä tarkastustoimenpiteitä KHT B on tehnyt tarkastaessaan tilinpäätösjaksojen tarkastuksessa olennaisten muistiositteiden kirjausten oikeellisuuden
- dokumentaatio ei sisällä kaikkien olennaisten tase-erien erittelyitä ja pääkirjan otteita tai niiden sisältämää tietoa, jonka perusteella KHT B on selvityksensä mukaan tarkastanut olennaisten tase-erien sisällön oikeellisuutta.

Tilintarkastusdokumentaatio ei täytä tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vaatimuksia.

5.3 Liiketoimintakauppa

KHT B:n olisi Y Oy:n ja X Oy:n liiketoiminnan kauppaa ja sen kirjauksia koskevien havaintojensa johdosta tullut ymmärtää, että molempien yhtiöiden tilinpäätös ei voi antaa oikeaa kuvaa taloudellisesta asemasta, jos kauppa kirjataan toiselle yhtiölle saamiseksi, mutta ei toiselle velaksi.

KHT B on menetellyt tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti antaessaan sekä Y Oy:n että X Oy:n tilikauden 2009 tilintarkastuksesta tilintarkastuskertomuksen, jonka mukaan tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Ratkaisu

Tilintarkastuslain 49 §:n perusteella TILA antaa KHT B:lle varoituksen.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 11§, 15 §, 20 §, 22 §, 40 §, 49 §, 53-54 §.

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on pidettävä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 20 kohdan nojalla salassa. Salassa pidettävät tiedot on poistettu.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT B:llä on oikeus hakea tähän päätökseen valittamalla muutosta oheisen valitusosoituksen mukaisesti.

TILA 3/2015

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos pyysi TILAn lausuntoa Säätiö X:n tilintarkastajien toiminnasta. Poliisilaitoksen lisäksi yksityishenkilöt C ja Yleisradion MOT-ohjelman toimittaja T ottivat yhteyttä ja kantelivat TILAlle Säätiön tilintarkastajien toiminnasta.

KHT A ja KHT B toimivat yhdessä Säätiön X tilintarkastajina Säätiön tilikausina 2008 – 2012. Kantelijoiden mukaan Säätiö X:n toimintaan liittyi merkittäviä väärinkäytöksiä, kuten säätiölain vastaisten palkkioiden ja etujen maksamista Säätiön lähipiirille sekä Säätiön sisäisen valvonnan puuttellisuus. Tapauksessa oli tilintarkastajien osalta yleisesti kyse siitä, olivatko he noudattaneet hyvää tilintarkastustapaa toimiessaan Säätiö X:n tilintarkastajina. PRH teetti KHT-yhteisö Oy:llä erityistarkastuksen Säätiön toiminnasta.

Tilintarkastajat A ja B antoivat TILAlle selvityksen toiminnastaan Säätiö X:n tilintarkastajina sekä vastasivat kantelijoiden moitteisiin ja poliisin esittämiin kysymyksiin. Tilintarkastajat toimittivat TILAlle tilintarkastusdokumentaation tilikausien 2010 – 2012 tilintarkastuksesta. Tilintarkastajat olivat oman selvityksensä mukaan suorittaneet Säätiö X:n tilintarkastuksen tilikausilta 2008 – 2012 lain ja hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

TILA arvioi tilintarkastajien toimintaa Säätiön tilintarkastajina tilikausina 2009 – 2012. TILA:n mukaan tilintarkastajat olivat toimineet hyvän tilintarkastustavan vastaisesti jättäessään tilikausien 2010 ja 2011 tilintarkastuksessa raporttoimatta kirjallisesti Säätiön hallitukselle merkittävästä puutteellisuudesta Säätiön sisäisessä valvonnassa. Lisäksi tilintarkastajat olivat suorittaneet lähipiiriliiketoimien tarkastuksen tilikausien 2009 – 2012 tilintarkastuksessa hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

TILA antoi tilintarkastuslain 49 §:n nojalla asiassa KHT A:lle ja KHT B:lle kummallekin varoituksen.

Asianosaiset

KHT A
KHT B

Vireilletulotapa

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos on pyytänyt Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalta (TILA) lausuntoa Säätiö X:n tilintarkastajien toiminnasta. Yleisradion MOT-ohjelman toimittaja T on ottanut yhteyttä TILAan ja pyytänyt TILAA tutkimaan säätiön tilintarkastajien toimintaa. Lisäksi C on kannellut TILAlle säätiön tilintarkastajien toiminnasta.

Poliisin lausuntopyyntö

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos teki TILAlle lausuntopyynnön. Lausuntopyynnössä on todettu talousrikosyksikön tutkittavana olevan asian, jossa epäillään Säätiön antaneen sen lähipiiriin kuuluville oikeudetonta hyötyä vuokraamalla omaisuutta alihintaan lähipiirille.

(Tekstiä poistettu).

Poliisilaitos pyysi TILAlta lausuntoa seuraavista asioista:

1. Mitä seikkoja tilintarkastajan tulee työssään selvittää ja miten ja kuinka tarkasti?
2. Kuinka tarkasti tilintarkastajan tulee perehtyä yleishyödyllisen säätiön kirjanpitoon ja hallintoon tarkastusta tehdessään?
3. Millä tavalla tilintarkastajan tulee valvoa toiminnassaan säätiön yleishyödyllisyyttä/raportoida tekemistään huolestuttavista tms. havainnoista valvovalle viranomaiselle?
4. Oliko Säätiön sisäinen kontrolli I valvonta huomioitu sekä raportoitu tilintarkastus- kertomuksen yhteydessä riittävässä määrin?
5. Tilikauden 2012 tilintarkastuksen yhteydessä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksessaan antaneet huomautuksen lisäksi tilintarkastuspöytäkirjan Säätiön hallitukselle tiedoksi. Olisiko aikaisempien tilikausien yhteydessä pitänyt huomioida tilikauden 2012 tilintarkastuspöytäkirjassa esiin nostetut asiat?
6. Onko tilintarkastuksessa riittävällä tarkkuudella otettu huomioon Säätiön ja Säätiön lähipiirin väliset kytkökset?

Yleisradion MOT-ohjelma

Yleisradion MOT-televisio-ohjelmissa 11.2.2013, 15.4.2013, 2.2.2015 ja 23.3.2015 on käsitelty Säätiö X:n toimintaa. Yleisradion toimittaja T on lähettämässään sähköpostiviestissä viitannut tekemäänsä television-ohjelmaan sekä sen johdosta saamiinsa yhteydenottoihin, jotka koskivat tilintarkastajien toimintaa.

Ohjelmissa on kiinnitetty huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- 1) Säätiön ylläpitämä lastenkoti on suljettulokakuussa 2012, vaikka Säätiön sääntöjen mukaisen tarkoituksen toteuttamisessa lastenkotitoiminta on olennaista.
- 2) Säätiön hallituksen jäsenet ja toiminnanjohtaja (lähipiiri) ovat tehneet vuokrasopimuksia Säätiön kanssa. Säätiön omaisuutta on vuokrattu lähipiirille huomattavan alhaiseen hintaan.

C:n kantelu

C on lähettämässään sähköpostiviestissä pyytänyt TILAA tutkimaan Säätiön tilintarkastajien toimintaa vuosina 2007-2011. Koski on viitannut MOT- ohjelmiin. Hänen käsityksenä mukaan Säätiön toiminnassa on ollut suuria väärinkäytöksiä. Hallituksen jäsenille ja johdolle on säätiölain vastaisesti maksettu ruhtinaalliset palkkiot ja edut.

Asiaan liittyy C:n mukaan myös merkittäviä veroepäselvyyksiä.²⁷ Tilintarkastajat eivät kertomuksissaan ole reagoineet väärinkäytöksiin mitenkään, vaan ovat antaneet aina täysin puhtaat kertomukset.

²⁷ Kertomus verotarkastuksesta on annettu 24.6.2014.

KHT-yhteisö Oy:n erityistarkastus

Säätiötä valvova Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) on teettänyt erityistarkastuksen Säätiön toiminnasta. Erityistarkastuksen on suorittanut KHT-yhteisö Oy, joka on laatinut erityistarkastuksesta raportin (Raportti). PRH on luovuttanut Raportin TILAlle pyynnöstä sen valvontatehtävän suorittamiseksi.

Raportin mukaan KHT-yhteisö Oy:n toimeksiantona on ollut:

- selvittää lähipiirin kanssa tehdyt sopimukset ja hallintoon kuuluville maksetut palkkiot sekä niistä kirjanpitoon tehdyt kirjaukset
- selvittää Säätiön hallinnossa tehtyjen päätösten asianmukaisuus siltä osin kuin on kysymys lähipiirin kanssa tehdyistä sopimuksista ja hallintoon kuuluville maksetuista palkkioista
- Säätiön toiminnan läpikäynti sen arvioimiseksi, onko Säätiö harjoittanut toimintaa, joka ei tue Säätiön sääntöjen mukaista Säätiön toiminnan tarkoitusta.

(Tekstiä poistettu).

Tilintarkastajien selvitykset TILAlle

TILA on sille kertyneen aineiston johdosta pyytänyt tilintarkastajilta kirjallisia selvityksiä heidän toiminnastaan Säätiön tilintarkastajina tilikausina 2008-2012. Säätiön tilintarkastajat KHT A ja KHT B ovat antaneet TILAlle selvitykset. TILA on varannut tilintarkastajille tilaisuuden tulla kuulluksi poliisin TILAlle esittämän lausuntopyynnön johdosta. Tilintarkastajat ovat antaneet TILAlle lausuntopyynnön johdosta selvityksen.

Tilintarkastajat ovat selvityksissään ottaneet kantaa MOT-ohjelmassa esitettyihin havaintoihin, C:n kantelussaan esittämiin väitteisiin, KHT-yhteisö Oy:n tarkastuskertomuksen keskeisiin havaintoihin sekä kysymyksiin, joista poliisi on pyytänyt TILAn lausuntoa.

Tilintarkastajien selvityksen mukaan tilintarkastus tilikausina 2008-2012 on suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tilintarkastajat ovat perustelleet näkemyksensä ja liittäneet sen tueksi runsaasti liiteaineistoa. Tilintarkastajat ovat toimittaneet TILAlle tilintarkastusdokumentaation tilikausien 2010-2012 tilintarkastuksesta.

TILAN PÄÄTÖS

1 Päätöksen rajaus

TILA arvioi päätösluonnoksessaan tilintarkastajien toimintaa Säätiön tilintarkastajina tilikausina 2009-2012 siltä osin kuin kyse on MOT -ohjelmissa, C:n kantelussa, KHT-yhteisö Oy:n erityistarkastuksessa sekä poliisin lausuntopyynnössä esiin nostetuista Säätiön tilintarkastajien toimintaa koskevista asioista.²⁸

²⁸ Tila on 16.6.2015 antanut lausunnon Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselle poliisin lausuntopyynnön johdosta kysymyksiin 1-3. Kysymykset 1-3 eivät rajoitu Säätiön tilintarkastajien toimintaan, vaan käsittelevät tilintarkastuksen laajuutta ja sisältöä yleisesti.

TILA on vuonna 2013 päättänyt ottaa tutkittavaksi tilintarkastajien toiminnan tilikausilta 2008-2012. Tilintarkastuslain 44 §:n mukaan TILA ei voi määrätä tilintarkastuslain 49 §:ssä tarkoitettua seuraamusta, jos tilintarkastajan moitittavasta toiminnasta on kulunut yli kuusi vuotta. TILAn työjärjestyksen kohdan 1.4.5. mukaan TILA voi aloittaa tilintarkastajan toiminnan tutkimisen, jos tutkittavasta tilintarkastajan toiminnasta ei ole kulunut enempää kuin kuusi vuotta. Edellä mainituista seikoista johtuen TILA arvioi päätöksessään tilintarkastajien toimintaa tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa.

Perustelut

2 Tapahtumien kulku

KHT A ja KHT B ovat toimineet Säätiön tilintarkastajina tilikausina 2009-2012. He ovat antaneet vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset tilikausilta 2009-2011. Tilikauden 2012 tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastajat ovat antaneet huomautuksen sen johdosta, että Säätiön omistama kesämökki on vuokrattu alihintaan Säätiön hallituksen jäsenelle.

Tilikauden 2012 tilintarkastuskertomukseen sisältyy lisätieto. Tilintarkastajat ovat kiinnittäneet huomiota Säätiön sääntöihin, Säätiön tarkoituksen sekä toimintakertomuksen selvitykseen Säätiön tulevasta toiminnasta lastenkotitoiminnan lakattua 30.9.2012.

Tilintarkastajat ovat antaneet tilikauden 2012 tilintarkastuksesta Säätiön hallitukselle tilintarkastuspöytäkirjan. Pöytäkirjassa tilintarkastajat ovat käsitelleet:

- 1) Säätiön sääntöjen mukaista toimintaa lastenkotitoiminnan lakkauttaminen huomioon ottaen
- 2) Säätiön vuokraustoimintaa
- 3) Laskutuksen asiatarastuksen puutteita
- 4) Säätiön saamista sen tytäryhtiöitä
- 5) Verotusta ja veroselvitystä

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet

3.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastuslain (459/2007) 11 §:n mukaan tilintarkastus käsittää yhteisön kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tarkastuksen. Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on:

- 1) syyllystynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan; tai
- 2) rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Tilintarkastuslain 16 §:n mukaan tilintarkastaja voi esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muulle vastuuvolliselle huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Tällaiset seikat merkitään pöytäkirjaan.

Tilintarkastuslain 20 §:n mukaan tilintarkastajan on suoritettava tilintarkastuslaissa tarkoitetut tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen.

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan.

3.2 Säätiölaki

Säätiölain (109/1930) 11 §:n mukaan säätiön toimielinten jäsenille saadaan maksaa kohtuullinen kokouspalkkio ja kohtuullinen palkkio säätiön hyväksi tehdystä muusta työstä, jollei palkkion maksamista ole säännöissä kielletty.

Tilinpäätös on laadittava kirjanpitolain mukaisesti. Sen lisäksi mitä kirjanpitolaissa säädetään, toimintakertomuksesta tulee pääpiirteittäin käydä ilmi, millä tavoin säätiö on toiminut tarkoituksensa toteuttamiseksi tilikauden aikana.

Säätiölain 12 §:n mukaan säätiön tilintarkastuksesta on voimassa, mitä tässä luvussa ja tilintarkastuslaissa säädetään.

Säätiöllä on oltava sen tilien ja hallinnon tarkastusta varten vähintään yksi tilintarkastaja. Velvollisuudesta valita KHT-tilintarkastaja ja varatilintarkastaja säädetään tilintarkastuslain 2 luvussa.

Sen lisäksi, mitä tilintarkastuslaissa säädetään, tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää erityinen lausuma siitä:

- 1) onko säätiön varat asianmukaisesti sijoitettu;
- 2) onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkioita pidettävä kohtuullisina; sekä
- 3) antavatko säätiön tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot säätiön toiminnasta.

Säätiölain 13 §:n mukaan Patentti- ja rekisterihallituksella on, milloin siihen on syytä, oikeus toimittaa säätiön tilien ja hallinnon tarkastus ja muullakin tavalla tarkastaa säätiön toimintaa. Säätiön tilintarkastaja on patentti- ja rekisterihallituksen pyynnöstä velvollinen antamaan patentti- ja rekisterihallitukselle tietoja sellaisista säätiön asioista, jotka hän tehtävänsä suorittaessaan on saanut tietoonsa.

3.3 Oikeuskirjallisuus

Oikeuskirjallisuuden mukaan²⁹ tilintarkastuksen merkitys osana yhteisön valvontaa korostuu erityisesti säätiöissä, sillä niissä ei ole osakkaita tai jäseniä, jotka osaltaan osallistuisivat toiminnan valvontaan. Säätiölaki yhdessä säätiön sääntöjen kanssa edellyttävät keskimääräistä korostuneempaa valvontaa siitä, mihin tarkoitukseen säätiön varoja ja resursseja käytetään.

3.4 Tilintarkastusstandardit

Tilintarkastusstandardeja (ja suosituksia³⁰) voidaan käyttää yhtenä lähteenä, kun arvioidaan tilintarkastajan toiminnan hyvän tilintarkastustavan mukaisuutta yksittäistapauksessa.

Tilintarkastajien toimintaa arvioitaessa keskeisiä ovat ainakin seuraavat standardit³¹:

- Tilintarkastusstandardi ISA 200 Riippumattoman tilintarkastajan yleiset tavoitteet ja tilintarkastuksen suorittaminen ISA-standardien mukaisesti
- Tilintarkastusstandardi ISA 265 Kommunikointi sisäisen valvonnan puutteellisuuksista hallintoelimille ja toimivalle johdolle
- Tilintarkastusstandardi ISA 550 Lähipiiri
- Tilintarkastusstandardi ISA 580 Kirjalliset vahvistusilmoitukset

4 TILAn arvio KHT A:n ja KHT B:n toiminnasta

4.1 Säätiön säännöt ja lastenkodin sulkeminen

4.1.1 Tilintarkastajien selvitys

Tilintarkastajien TILAlle antaman selvityksen mukaan Säätiö on tilikausina 2009-2012 harjoittanut sekä lastenkoti- että päiväkotitoimintaa ja näin noudattanut sääntöjään sekä toteuttanut sääntöjensä mukaista tarkoitustaan.

Lastenkotitoiminnan lopettamisesta on päätetty syksyllä 2012. Tilintarkastajien arvion mukaan Säätiö on näin ollen harjoittanut lastenkotitoimintaa tilikauden 2012 aikana suurimman osan tilikaudesta.

Säätiö on myös harjoittanut säännöissä mainittua päiväkotitoimintaa koko tilikauden ajan. Tilintarkastajat ovat selvityksessään TILAlle todenneet, että heidän saamiensa tietojen mukaan PRH on suullisesti lokakuussa 2013 hyväksynyt Säätiön toiminnan jatkamisen lastenkodin sulkemisesta huolimatta.

²⁹ Vierros – Pöyhönen – Kallio: Yhdistykset ja säätiöt kirjanpidon, tilinpäätöksen ja verotuksen erityiskysymyksiä, s. 23 (KHT-Media Oy 2010).

³⁰ Tilintarkastussuosituksia on ollut voimassa tutkinnan kohteena olevina tilikausina 2009. Tilikaudesta 2010 lähtien voimassa on ollut ainoastaan tilintarkastusstandardeja.

³¹ Tilintarkastusalan standardeja sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkaneisiin tilikausiin. Mainituista standardeista ISA 200 on ollut voimassa keskeisiltä osin tilikaudella 2009. Tilintarkastusstandardit ISA 550 ja ISA 580 ovat olleet voimassa suosituksina tilikaudella 2009.

4.1.2 TILAn arvio

TILA toteaa, että osana hallinnon tarkastusta tilintarkastajien on tarkastettava, toimiiko tarkastuskohde sääntöjensä mukaan. Mikäli tilintarkastuksessa todetaan Säätiön vastuuvollisten rikkoen säätiön sääntöjä, on asiasta annettava huomautus tilintarkastuskertomuksessa. Säätiölain nojalla tilintarkastajalla on velvollisuus antaa erityinen lausuma siitä, antavatko säätiön tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot säätiön toiminnasta.

Tutkittavana ajanjaksona voimassa olleiden Säätiön sääntöjen mukaan Säätiön toiminta käsitti lastenkotitoiminnan ja lasten päiväkotitoiminnan.

Tilikaudet 2009-2011

TILA toteaa, että Säätiö on toimintakertomuksissaan vuosittain tuonut esille, että lastenkotitoiminta on supistunut hyvin vähäiseksi. Esimerkiksi tilikauden 2010 toimintakertomuksen mukaan lastenkodin tulevaisuus ei näytä valoisalta. Vuoden lopussa oli vain 3 poikaa hoidettavana, uusia lapsia ei ole tullut lastenkotiin ja kyselyitäkin oli ollut vain kaksi kappaletta eivätkä ne olleet johtaneet mihinkään.

Toimintakertomuksissa on vuosittain kuvattu myös päiväkotitoiminnan volyymiä, esimerkiksi vuoden 2011 toimintakertomuksen mukaan päiväkodissa on ollut 45 lasta ja että kysyntä on ylittänyt tarjonnan.

(Tekstiä poistettu). Dokumentaation perusteella tilintarkastajat ovat toimikausina 2010 ja 2011 huomioineet sen, että Säätiön toiminnalle keskeinen lastenkotitoiminta saattaa päättyä.

TILA toteaa, että tilintarkastajat ovat perustellusti voineet todeta Säätiön noudattaneen sääntöjään tilikausina 2009-2011 siltä osin kuin säännöissä on todettu Säätiön toiminnan käsittävän lastenkotitoiminnan ja päiväkotitoiminnan.

TILA toteaa, että tilintarkastajat ovat perustellusti voineet todeta toimintakertomusten tilikausilta 2009-2011 antavan oikeat ja riittävät tiedot Säätiön toiminnasta siltä osin kuin kyse on Säätiön harjoittamasta lastenkotitoiminnasta ja päiväkotitoiminnasta.

Tilikausi 2012

Säätiön hallitus on 30.9.2012 päättänyt luopua lastenkotitoiminnasta. Säätiön tilikauden 2012 toimintakertomuksessa on kerrottu päätöksestä sekä niistä toimenpiteistä, joihin Säätiössä on ryhdytty, jotta Säätiö voisi edelleen toteuttaa tarkoitustaan lastenkotitoiminnasta luopumisesta huolimatta.

TILA toteaa, että sille toimitetun tilintarkastusdokumentaation perusteella tilintarkastajat ovat tilikauden 2012 tilintarkastuksessa huomioineet Säätiön hallituksen päätöksen lastenkodin lakkauttamisesta. **(Tekstiä poistettu).**

Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot. Tilintarkastajat ovat sisällyttäneet tilikauden 2012 tilintarkastuskertomukseen otsikon ”Tietyn seikan painottamista koskeva lisätieto”.³² Otsikon alla olevassa kappaleessa tilintarkastajat ovat lausuntoa mukauttamatta kiinnittäneet huomiota Säätiön sääntöjen mukaisen toiminnan toteuttamiseen sekä viittaneet toimintakertomuksen informaatioon lastenkotitoiminnan lakkauttamisesta.

Tilintarkastajat ovat tilikauden 2012 tilintarkastuspöytäkirjassa käsitelleet yhtenä asiana lastenkotitoiminnan lopettamista, Säätiön sääntöjä ja sen tarkoituksen toteuttamista jatkossa. **(Tekstiä poistettu).**

TILA toteaa, että tilintarkastajien raportointi tilikaudelta 2012 on ollut hyvän tilintarkastustavan mukaista siltä osin kuin on ollut kyse lastenkotitoiminnan lakkauttamisesta.

4.1.3 Yhteenveto Säätiön säännöt ja lastenkodin sulkeminen

Tilintarkastajat ovat tilikausina 2009-2011 osana hallinnon tarkastusta tarkastaneet hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa, että Säätiö on noudattanut sääntöjään ja että Säätiön toimintakertomus antaa oikeat ja riittävät tiedot Säätiön toiminnasta siltä osin kuin kyse on lastenkoti- ja päiväkotitoiminnasta.

Tilintarkastajat ovat tilikaudella 2012 hallinnon tarkastuksessa huomioineet hallituksen päätöksen lakkauttaa lastenkotitoiminta kesken tilikauden 2012 sekä raportoineet asiasta hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

4.2 Oliko Säätiön sisäinen kontrolli / valvonta huomioitu sekä raportoitu tilintarkastuskertomuksen yhteydessä riittävässä määrin?

4.2.1 Tilintarkastajien selvitys

Tilintarkastajat ovat TILAlle antamansa selvityksen mukaan huomioineet tilintarkastuksen suunnittelussa, että Säätiön toiminnanjohtajalla oli keskeinen asema Säätiön hallinnossa. **(Tekstiä poistettu).**

Toiminnanjohtaja oli käytännössä säätiön ainoa hallinnollisia töitä tekevä henkilö. Tämä järjestely ei tilintarkastajien mukaan ollut poikkeava. Pienissä organisaatioissa on yleistä, että sama henkilö vastaa useammasta työtehtävästä.

Tilintarkastuksessa sisäisen kontrollin heikkous on tilintarkastajien mukaan otettu huomioon suoriuttamalla laajempaa tarkastusta seuraavilla osa-alueilla:

³² Tilintarkastusstandardin 706 perusteella oikeampi otsikko lisätieto -kappaleelle olisi ollut esimerkiksi ”Muut seikat”. Standardin mukaan ”Tietyn seikan painottamista koskeva lisätieto” alla olevassa kappaleessa saadaan viitata vain tilin- päätöksessä esitettyyn tietoon. Säätiön tilikauden 2012 tilintarkastuskertomuksessa otsikon ”Tietyn seikan painottamista koskeva lisätieto” alla olevassa kappaleessa viitataan Säätiön sääntöihin, tarkoitukseen ja toimintakertomuksen tietoon lastenkotitoiminnan lakkauttamisesta. Tilinpäätös ei sisällä tietoja mainituista seikoista.

- a) Lastenkodin kirjanpidon tuotot on täsmäytetty kokonaistasolla lasten lukumäärän ja vuoro-kausimaksun mukaan.
- b) Päiväkodin kirjanpidon tuotot on verrattu sen pankkitilin kokonaistuottoihin, jolle tilille kaikki maksut suoritettiin.
- c) Kuluja on analysoitu pääkirjanpidon kautta ja verrattu tositteisiin ja maksuihin sen varmistamiseksi, ettei yksityisiä kuluja sisältyisi säätiön kirjanpitoon.
- d) Osinkotuotot on verrattu pankin vahvistuksiin tilikauden aikana maksetuista osingoista.
- e) Sijoitusten osalta erittelyä on verrattu edelliseen vuoteen, lisäykset ja vähennykset on verrattu päätöksiin ja tositteisiin ja jäljellä olevien sijoitusten olemassaolo on varmistettu vertaamalla erittelyä pankkien vahvistuksiin. Arvostuksen osalta kirjanpitoarvoa on verrattu hankintahintaan ja jälleenhankintahintaan.

Tilintarkastajien mukaan KHT-yhteisö Oy:n suorittamassa erityistarkastuksessa kävi ilmi joitakin arvoltaan pienenhköjä laskuja, jotka olivat talonmiehen henkilökohtaisia laskuja. Tämä puute laskujen tarkastuksessa raportoitiin hallitukselle tilikauden 2012 tilintarkastuksesta annetussa tilintarkastuspöytäkirjassa heti, kun se tuli tilintarkastajien tietoon. Lisäksi hallitusta kehoitettiin kehittämään hyväksymisprosessia dokumentoidusti.

4.2.2 TILAn arvio

Tilintarkastajien TILAlle toimittama tilintarkastusdokumentaatio todentaa, että tilintarkastuksen suunnittelussa on tilikausina 2010-2012 huomioitu Säätiön sisäisen valvonnan / kontrollin heikkous.

Tilikausien 2010 – 2012 tilintarkastusdokumentaatioissa on arvioitu väärinkäytöksen riskiä. **(Tekstiä poistettu).**

TILAn arvion mukaan Säätiössä on ollut vaarallinen työyhdistelmä, koska keskeiset hallinnolliset tehtävät oli keskitetty toiminnanjohtajalle.

TILA toteaa, että tilintarkastusstandardi 265³³ velvoittaa tilintarkastajaa kommunikoidaan tilintarkastuksen aikana toteamistaan sisäisen valvonnan merkittävistä puutteellisuuksista kirjallisesti hallintoelimille.³⁴ Merkittävillä puutteellisuuksilla tarkoitetaan standardissa sisäisen valvonnan puutteellisuutta tai usean puutteellisuuden yhdistelmää, joka tilintarkastajan ammatillisen harkinnan perusteella on riittävän tärkeä saatettavaksi hallintoelinten tietoon.

TILAn arvion mukaan tilintarkastaja ei ole osoittanut riittävää ammatillista skeptisyyttä toiminnanjohtajan suorittamaan sisäiseen valvontaan liittyen eikä esimerkiksi menojen tarkastuksessa ole riittävällä tavalla selvitetty, miten erilaiset menot, **(tekstiä poistettu)**, ovat liittyneet Säätiön perustarkoitukseen. Tilintarkastajat ovat liiallisesti luottaneet toiminnanjohtajan suorittamaan valvontaan esimerkiksi menojen asiataarkastuksen osalta.

TILA toteaa, että tilikausien 2010 ja 2011 tilintarkastusdokumentaatioon kirjatut havainnot osoittavat standardissa 265 määriteltyä merkittävää puutteellisuutta Säätiön sisäisessä valvonnassa.

³³ Tilintarkastusstandardia 265 "Kommunikointi sisäisen valvonnan puutteellisuuksista hallintoelimille ja toimivalle johdolle" sovelletaan tilintarkastuksiin, jotka kohdistuvat 15.12.2009 tai sen jälkeen alkavilta tilikausilta laadittuihin tilinpäätöksiin. TILAn tutkittavana olevista tilikausista standardia sovelletaan Säätiön tilikausien 2010 – 2012 tilintarkastuksiin.

³⁴ Tilintarkastusstandardin 265 kappaleet 9-11.

Tilintarkastajien olisi tullut ammatillisen harkinnan perusteella päätyä siihen, että sisäisen valvonnan puutteellisuudesta on raportoitava kirjallisesti Säätiön hallitukselle.

Tilintarkastajat eivät ole tilikausien 2010-2011 tilintarkastuksessa raportoineet havaitsemastaan sisäisen valvonnan puutteellisuudesta kirjallisesti Säätiön hallitukselle. Tilintarkastajat eivät ole edellyttäneet, että Säätiön hallitus, jonka tehtäviin hallinnon järjestäminen kuuluu, saattaa Säätiön hallinnon tältä osin asianmukaiseksi.

Tilintarkastajan velvollisuutta kommunikoida hallintoelimille kirjallisesti korostaa se seikka, että tilintarkastuksessa oli esimerkiksi tilikaudella 2011 havaittu maksetun sellaisia kuluja **(tekstiä poistettu)**, joiden kuuluminen Säätiön toimintaan oli tilintarkastuksessa hyväksytty vain toiminnanjohtajan suullisen selvityksen perusteella. Tilintarkastuksessa oli havaittu myös puutteita toiminnanjohtajan toimintatavoissa.

(Tekstiä poistettu). Tilikauden 2012 tilintarkastuspöytäkirjassa tilintarkastajat ovat raportoineet hallitukselle kirjallisesti puutteista kululaskujen hyväksymisrutiineissa.

TILA toteaa, että mikäli tilintarkastajat olisivat raportoineet aikaisemmilla tilikausilla havaitsemistaan merkittävistä puutteellisuuksista sisäisessä valvonnassa, Säätiön hallitus olisi halutessaan voinut organisoida sisäisen valvonnan tavalla, joka olisi voinut estää Säätiön varojen tilikaudella 2012 havaitun väärinkäytön.

TILA toteaa, että Säätiön varoilla maksetut yksityismenot tai laskut, joiden kuuluminen Säätiön maksettavaksi on ollut kyseenalaista, eivät ole olleet euromääräisesti merkittäviä ottaen huomioon Säätiön toiminnan laajuus ja Säätiön varallisuus. Tilintarkastajat eivät voi kuitenkaan jättää raporttoimatta kirjallisesti sisäisen valvonnan merkittävistä puutteellisuuksista sillä perusteella, että tilintarkastuksessa ei ole havaittu sisäisen valvonnan puutteista johtuvia tilintarkastuksessa määritellyn olennaisuusrajan ylittäviä virheitä tilinpäätöksessä.

4.2.3 Yhteenvedo sisäisen kontrollin huomioiminen ja raportointi

Tilintarkastajat ovat toimineet tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tilikausien 2010-2011 tilintarkastuksessa jättäessään raporttoimatta kirjallisesti Säätiön hallitukselle havaitsemistaan merkittävistä sisäisen valvonnan puutteellisuuksista.

4.3 Onko tilintarkastuksessa riittävällä tarkkuudella otettu huomioon Säätiön ja Säätiön lähipiirin väliset kytkökset?

4.3.1 Tilintarkastajien selvitys

Lähipiirin määrittäminen ja lähipiiritapahtumien identifiointi

Tilintarkastajat ovat TILAlle antamansa selvityksen mukaan suorittaneet tilintarkastuslain ja tilintarkastusstandardin 550 (Lähipiiri) edellyttämät toimenpiteet Säätiön tilintarkastuksessa.

Tilintarkastajien mukaan he ovat tilintarkastusta suorittaessaan pitäneet mielessä, että kirjanpitoon saattaa sisältyä lähipiiritapahtumia, joista he eivät ole tietoisia. Säätiön saamat vahvistukset pankkeilta on verrattu seikkaperäisesti Säätiön tilinpäätöstietoihin. Pöytäkirjat on käyty läpi. Tilintarkastajat ovat saaneet Säätiön tytäryhtiön allekirjoitetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen, jonka tiedot he ovat täsmäyttäneet Säätiön tietoihin. Tarkastuksissa ei ole ilmennyt poikkeavaa.

Tarkastuksen aikana esittämiinsä kysymyksiin tilintarkastajat ovat TILAlle antamansa selvityksen mukaan saaneet tyydyttävät vastaukset eikä heillä ole ollut aihetta epäillä epäasiallisten lähipiiritapahtumien olemassaoloa. Johdon vahvistuskirje on pyydetty vuodelta 2012. Aiemmilla vuosilla ei tarkastuksen yhteydessä katsottu tarpeelliseksi pyytää johdon vahvistusta kirjallisena.

Tilintarkastajien mukaan Säätiön hallituksen jäsenen J:n kesämökin vuokraus ei tullut esiin millään tavoin tilikausien 2009-2011 tarkastusta suoritettaessa. Kesämökki sijaitsi Barösundissa, missä lastenkodin kesäsiirtolakäytössä sijainneet kiinteistöt sijaitsivat. Tilintarkastajat saivat tietää kesämökin vuokrauksesta KHT-yhteisö Oy:n suorittamaan erityistilintarkastuksen myötä. Tilintarkastajat eivät aiemmin olleet tietoisia kesämökin vuokrauksesta hallituksen jäsenelle. **(Tekstiä poistettu).**

Vuokrasopimukset toiminnanjohtaja H:n ja talonmies I:n kanssa

Tilintarkastajien mukaan Säätiön Kauniaisissa sijaitsevat rakennukset (Villa D ja Villa E) ovat toiminnan välittömässä käytössä eivätkä siitä syystä kuulu Säätiön sijoitusomaisuuteen. Rakennusten vuokraamisesta saatuja tuottoja ei siksi ole huomioitu säätiölain edellyttämässä lausunnossa siitä, onko säätiön varat asianmukaisesti sijoitettu.

Tilintarkastajat ovat viitanneet Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan säätiöiden hyvää hallintoa koskevaan ohjeeseen³⁵, jonka mukaan sijoitusomaisuudella tarkoitetaan omaisuutta, joka ei ole varsinaisen toiminnan välittömässä käytössä, vaan jonka tuottoa käytetään varsinaisen toiminnan rahoittamiseen.

Tilintarkastajien mukaan Säätiön toiminnanjohtaja H on Villa D:ssä toiminnanjohtajan ominaisuudessa eikä hallituksen jäsenen ominaisuudessa. Toiminnanjohtaja ei ole Säätiön toimielin. Siitä syystä Villa D:n vuokrausta ei ole huomioitu säätiölain edellyttämässä lausunnossa siitä, onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkioita pidettävä kohtuullisina.

(Tekstiä poistettu).

Villa E on vuokrattu talonmiehelle, ei Säätiön toimielimen jäsenelle. Siitä syystä Villa E:n vuokrausta ei ole huomioitu säätiölain edellyttämässä lausunnossa siitä, onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkioita pidettävä kohtuullisina.

(Tekstiä poistettu)

³⁵ Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta RY, Helsinki 2010: Säätiön hyvä hallinto, s. 19.

Toiminnanjohtajan ja talonmiehen palkat

(Tekstiä poistettu).

Tilintarkastuksessa on vuosittain verrattu pääkirjan palkkojen kirjaukset verottajalle lähetettyyn vuosi-ilmoitukseen. Palkkoja on tarkastettu pistokokein vertaamalla kirjauksia palkkakortteihin, palkkalaskelmiin ja hyväksytyihin perusteisiin.

4.3.2 TILAn arvio

Lähipiirin määrittäminen ja lähipiiritapahtumien identifiointi

TILAlle toimitetussa tilintarkastusdokumentaatioissa tilikausilta 2010-2012 on jokaisena tilikautena dokumentoitu Säätiön lähipiiri.

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että Säätiön toiminnan tarkoitus huomioiden sillä ei lähtökohtaisesti ole ollut syytä vuokrata omaisuuttaan lähipiirille. Tilintarkastajat ovat olleet tietoisia, että Säätiön ja sen lähipiirin välillä on tehty vuokrasopimuksia. Ammatillinen skeptisyys olisi edellyttänyt tilintarkastajien selvittävän tai ainakin yrittävän selvittää, onko Säätiöllä ollut muita lähipiiritransaktioita kuin vuokrasopimukset H:n ja/tai Y Oy:n sekä I:n kanssa.

Säätiölain perusteella tilintarkastajien velvollisuutena on tarkastaa, onko Säätiön varat asianmukaisesti sijoitettu. Tilintarkastajien TILAlle antaman selvityksen mukaan Säätiön lastenkodin ja päiväkodin kanssa samalla alueella sijaitsevat Villa D ja Villa E eivät ole Säätiön sijoitusomaisuutta, eikä niiden vuokrasopimuksia lähipiirin kanssa ole tullut huomioida arvioitaessa sitä, onko Säätiön varat sijoitettu asianmukaisesti. TILA toteaa, että Säätiöllä on merkittävä kiinteistöomaisuus. Tilintarkastajien olisi tullut selvittää tai ainakin yrittää selvittää, onko muita Säätiön omistamia kiinteistöjä, rakennuksia tai asuntoja kuin edellä mainitut Villa D ja Villa E, vuokrattu Säätiön lähipiirille ja mihin hintaan, jotta he olisivat voineet muodostaa perustellun käsityksensä siitä, onko Säätiön varat asianmukaisesti sijoitettu ottaen huomioon kiinteistöomaisuuden vuokrasopimusten ehdot. Tilintarkastajien selvittämisvelvollisuutta on korostanut se seikka, että he ovat olleet tietoisia Säätiön ja sen lähipiirin välisistä vuokrasopimuksista.

TILA toteaa, että tilintarkastajat ovat olleet tilikausien 2009-2011 tilintarkastuksia suorittaessaan tietoisia siitä, että Säätiön ja sen lähipiirin välillä ei ole aina tehty kirjallisia vuokrasopimuksia. Tämä seikka on korostanut tilintarkastajien velvollisuutta selvittää, mitä kaikkia sopimuksia Säätiö on solminut lähipiirin kanssa, koska tilintarkastajat eivät ole voineet perustellusti luottaa siihen, että heille hallinnon tarkastuksessa Säätiön taholta annettu materiaali sisältää kattavat tiedot Säätiön ja sen lähipiirin välisistä sopimuksista.

Tilintarkastajien olisi tullut selvittää lähipiiritransaktioita myös siksi, että Säätiö on voinut menettää tuloja, jos sen omaisuutta on vuokrattu lähipiirille alihintaan. Asialla voi olla vaikutusta tilintarkastajien arvioon siitä, antaako Säätiön tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan Säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä arvioon siitä, toimiiko Säätiö sääntöjensä ja tarkoituksensa mukaisesti.

TILA:n arvion mukaan tilikausien 2009-2011 tilintarkastuksessa on selvitetty puutteellisesti ja siitä syystä hyvän tilintarkastustavan vastaisesti Säätiön ja sen lähipiirin väliset oikeustoimet.

Vuokrasopimukset toiminnanjohtaja H:n ja talonmies I:n kanssa

Tuloverolain 64 §:n 1 momentin mukaan työnantajalta saatu luontoisetu on veronalaista ansiotuloa. Luontoisetu on muun muassa asuntoetu. Jos työnantajalle maksettu korvaus asuntoedusta on vähintään edun luontoisetuarvon suuruinen, verotettavaa etua ei synny.

Verohallinto antaa vuosittain etukäteen päätöksen luontoisetujen laskentaperusteista. Verohallituksen päätöksessä on määritelty muun muassa asuntoedun raha-arvo. Verohallinto on antanut myös luontoisetuja koskevia syventäviä vero-ohjeita. Tilikausien 2009-2012 tilintarkastusta suoritettaessa on ollut voimassa 23.2.2009 annettu ohje.

Verohallinnon syventävän vero-ohjeen mukaan asuntoetu arvostetaan käypään arvoon, mikäli asunnon käypä vuokra on pienempi kuin luontoisetupäätöksen mukainen arvo.

TILA toteaa, että verohallinnon luontoisetujen laskentaperusteet on huomioitava tilintarkastuksessa, sillä tarkastuskohteen on pääsääntöisesti maksettava veronalaisten luontoisetujen arvosta työnantajan sosiaaliturvamaksu ja sairaanhoito- ja päivärahamaksu. Luontoisedun arvoa alhaisemmat vuokrat voivat myös johtaa veroseuraamuksiin Säätiölle.

(Tekstiä poistettu).

Työpapereihin on jokaisena tilikautena kirjattu suoritettavaksi tarkastustoimenpiteeksi sen tarkastaminen, että lähipiirille vuokrattujen asuntojen vuokra on oikeudenmukainen. Tilintarkastuksessa on tarkastettu tilikausittain, että lähipiiri on maksanut vuokran jokaiselta kuukaudelta.

(Tekstiä poistettu).

TILAn arvion mukaan Säätiön tilintarkastuksessa tilikausina 2009-2012 olisi tullut verrata verohallinnon päätöksessä määritettyä asuntoedun raha-arvoa Säätiön perimiin vuokriin Villa D:n ja Villa E:n vuokrauksesta. Tilintarkastajien olisi tullut havaita, että H:lta / Y Oy:ltä ja I:ltä perityt vuokrat alittavat verohallinnon päätöksissä vuosittain määritetyn asuntoedun raha-arvon. Havainnosta olisi tullut raportoida Säätiön hallitukselle, koska alihintainen vuokraus voi johtaa veroseuraamuksiin myös Säätiölle.

Mikäli tilintarkastajat ovat perustaneet arvionsa Säätiön Villa D:stä ja Villa E:stä perimien vuokrien hyväksyttävyydestä siihen, että niiden markkina-arvo on alhaisempi kuin verohallinnon määrittämä luontoisedun arvo, tilintarkastajien olisi tullut hankkia evidenssiä markkina-arvosta.³⁶

TILAn arvion mukaan tilintarkastajat eivät ole hankkineet riittävästi evidenssiä sen tilintarkastusdokumentaatioon kirjatun johtopäätöksen tueksi, että vuokrataso Säätiön ja sen lähipiirin välisissä vuokrasopimuksissa on hyväksyttävä.

³⁶ Tilintarkastajat olisivat voineet esimerkiksi edellyttää Säätiön hankkivan ulkopuoliselta asiantuntijalta arvion vuokrien markkina-arvosta.

TILAn arvion mukaan tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa on selvitetty puutteellisesti ja siitä syystä hyvän tilintarkastustavan vastaisesti Säätiön ja sen lähipiiriin kuuluneiden H:n / Y Oy:n ja I:n välillä solmittujen vuokrasopimusten asianmukaisuus.

Toiminnanjohtajan ja talonmiehen palkat

Tilikauden 2011 tilintarkastusdokumentaatioon on kirjattu tarkastetuksi hallituksen talonmies I:n palkka. Tilikauden 2011 tilintarkastusdokumentaatioon on kirjattu tarkasteluksi toiminnanjohtaja H:n palkka sekä palkankorotuksen (2 %) peruste vuonna 2011. **(Tekstiä poistettu).**

Tilikauden 2011 ja 2012 tilintarkastusdokumentaatioon on kirjattu tarkastetuksi hallitusten jäsenten sekä H:lle ja I:lle maksetut palkat ja /tai palkkiot.

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että veronalaisten luontoisetujen kuten asuntoedun arvosta on pääsääntöisesti maksettava työnantajan sosiaaliturvamaksu ja sairaanhoito- ja päivärahamaksu.

TILA toteaa, että tilintarkastajien olisi tullut huomioida, että H:lta ja I:lta perittyjen vuokrien määrä alittaa verohallinnon määrittämän asuntoedun arvon. H:n ja I:n saamasta luontoisedusta kirjaamattomien ennakonpidätysten vuoksi palkkakirjanpito voi olla virheellinen. Tilintarkastajien olisi tullut arvioida mahdollisen virheen suuruus, ja ottaa se huomioon arvioitaessa sitä, ylittävätkö kirjanpidon virheet yhteenlaskettuna tilintarkastajien määrittämän kirjanpidon ja tilinpäätöksen olennaisuusrajat. Havainnosta olisi tullut raportoida Säätiön hallitukselle.

TILA toteaa, että tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa on puutteellisesti ja siitä syystä hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tarkastettu toiminnanjohtajan ja talonmiehen palkkakirjaukset.

4.3.3 Yhteenvedo lähipiiriin määrittely ja lähipiiritapahtumat

Tilintarkastuksessa on tilikausina 2010-2011 selvitetty puutteellisesti, mitä kaikkia liiketoimia Säätiön ja sen lähipiiriin välillä on solmittu.

Tilintarkastuksessa on tilikausina 2009-2012 selvitetty puutteellisesti Säätiön ja sen lähipiiriin kuuluneiden H:n ja I:n välillä solmittujen vuokrasopimusten asianmukaisuus.

Tilintarkastuksessa on tilikausina 2009-2012 selvitetty puutteellisesti Säätiön maksamien palkkojen määrä sen lähipiiriin kuuluneille H:lle ja I:lle sekä palkkakirjanpidon oikeellisuus.

Tilintarkastajilta edellytettävä ammatillinen skeptisyys olisi edellyttänyt tilintarkastajien selvittävän perusteellisemmin lähipiiriliiketoimien määrää ja sisältöä. Lähipiiriliiketoimien tarkastus tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa on suoritettu tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

4.4 Säätiön toimielimen jäsenille suoritettut palkkiot

Säätiölain 12 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää erityinen lausuma siitä, onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkioita pidettävä kohtuullisina.

Tutkittavana ajanjaksona Säätiön voimassa olleiden sääntöjen 8 §:n mukaan hallituksen jäsenten palkkiot voivat enimmillään olla kaksinkertaiset verrattuna valtionkomitean jäsenen palkkioon.

4.4.1 *Tilintarkastajien selvitys*

Tilintarkastajien TILAlle antaman selvityksen mukaan tilintarkastuksessa on vuosittain tarkastettu ja arvioitu hallituksen jäsenille maksettujen palkkioiden kohtuullisuutta. Lisäksi tilintarkastajat ovat tarkastaneet, että palkkiot ovat olleet alhaisemmat kuin kaksinkertaiset verrattuna valtionkomitean jäsenen palkkioon. Hallituksen jäsenten palkkioita on verrattu myös muiden vastaavanlaisten säätiöiden maksamiin palkkioihin.

Tilintarkastajat ovat TILAlle antamassaan selvityksessä todenneet, että hallituksen jäsenten palkkioita koskevat tilintarkastustoimenpiteet ovat muodostuneet kirjattujen palkkioiden vertaamisesta hallitukseen päätöksiin palkkiosta.

Tilintarkastajien käsityksen mukaan tilintarkastustoimenpiteitä on suoritettu ja evidenssiä hankittu riittävästi tilikausien 2009-2012 jotta on voitu lausua siitä, että palkkioiden voidaan katsoa olevan kohtuullisia.

4.4.2 *TILAn arvio*

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että tilintarkastusdokumentaatio tukee tilintarkastajien selvitystä, jonka mukaan he ovat vuosittain tarkastaneet ja arvioineet Säätiön hallituksen jäsenille ja puheenjohtajalle maksetun palkkion kohtuullisuutta.

TILAn arvion mukaan tilintarkastajat ovat tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa tilintarkastuslain ja säätiölain edellyttämällä tavalla tarkastaneet ja raportoineet Säätiön hallitukselle maksettujen palkkioiden kohtuullisuudesta.

4.4.3 *Yhteenvedo toimielimen jäsenille maksetut palkkiot*

Tilintarkastajat ovat hyvän tilintarkastustavan mukaisesti tarkastaneet Säätiön toimielimille maksetut palkkiot ja raportoineet säätiölain edellyttämällä tavalla maksettujen palkkioiden kohtuullisuudesta.

4.5 Kysymys:

Tilikauden 2012 tilintarkastuksen yhteydessä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksessaan antaneet huomautuksen lisäksi tilintarkastuspöytäkirjan Säätiön hallitukselle tiedoksi. Olisiko aikaisempien tilikausien yhteydessä pitänyt huomioida tilikauden 2012 tilintarkastuspöytäkirjassa esiin nostetut asiat?

Tilintarkastuslain 16 §:n perusteella tilintarkastuspöytäkirjan laatiminen ja esittäminen vastuuvollisille on vapaaehtoista. Tilintarkastajalla ei ole velvollisuutta laatia tilintarkastuspöytäkirjaa. Se seikka, että KHT A ja KHT B ovat tilikaudella 2012 laatineet tilintarkastuspöytäkirjan, ei tarkoita sitä, että pöytäkirja olisi tullut laatia myös aikaisempien tilikausien tilintarkastuksista. Tällaista velvoitetta tilintarkastajalla ei tilintarkastuslain perusteella ole ollut, vaikka KHT A ja KHT B olisivat tilikausien 2009 – 2011 tilintarkastuksissa tehneet ne samat havainnot kuin mistä he ovat raportoineet tilikauden 2012 tilintarkastuksesta annetussa pöytäkirjassa.

4.5.1 *Pöytäkirjassa esiin nostetut asiat*

Sääntöjen mukaisen toiminnan toteuttaminen ja lastenkotitoiminnan lakkauttaminen

Asiaa on käsitelty päätöksen kohdassa 4.1.

Vuokraustoiminta

Vuokraustoimintaa on osittain käsitelty päätöksen kohdassa 4.3.

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että koska kyse on vuokrasuhteesta, jonka osapuolet ovat solmineet alkamaan tilikaudella 2012, tilintarkastajat eivät ole voineet huomioida sitä aikaisempien tilikausien tilintarkastuksessa.

Puutteet laskujen asiatarastuksessa

Asiaa on käsitelty päätöksen kohdassa 4.2.

Saaminen Koy G:ltä

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että koska kyse on tilikauden 2012 tilinpäätökseen sisältyvästä saamisesta, tilintarkastajat eivät ole voineet huomioida sitä aikaisempien tilikausien tilintarkastuksessa.

Verot ja veroselvitys

(Tekstiä poistettu).

TILA toteaa, että koska kyse on tilikauden 2012 jälkeen tapahtuneista asioista, tilintarkastajat eivät ole voineet huomioida niitä aikaisempien tilikausien tilintarkastuksessa.

4.5.2 Yhteenveto pöytäkirjassa esiin nostetut asiat

Pöytäkirjassa esiin nostetut asiat koskevat pääosin tilikaudella 2012 tai sen jälkeen tapahtuneita asioita eikä niitä sen vuoksi ole voitu huomioida aikaisempien tilikausien tilintarkastuksessa.

5 Yhteenveto

Tilintarkastajat ovat toimineet hyvän tilintarkastustavan vastaisesti jättäessään tilikausien 2010 ja 2011 tilintarkastuksessa raporttoimatta kirjallisesti hallitukselle merkittävästä puutteellisuudesta Säätiön sisäisessä valvonnassa.

Tilintarkastajilta edellytettävä ammatillinen skeptisyys olisi edellyttänyt tilintarkastajien selvittävän perusteellisemmin lähipiiriliiketoimien määrää ja sisältöä. Lähipiiriliiketoimien tarkastus tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksessa on suoritettu tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

6 Kurinpidollisen vastuun kohdentaminen

TILAlle toimitetun tilintarkastusdokumentaation perusteella tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksen on pääasiassa suorittanut KHT A.

Tilintarkastuslaissa tai sen esitoissa ei ole käsitelty kurinpidollisen vastuun jakautumista usean tilintarkastajan kesken. TILAn soveltamiskäytännössä lähtökohtana on ollut vastuun jakamattomuus. Saman tilintarkastuskertomuksen allekirjoittaneet tilintarkastajat ovat lähtökohtaisesti yhdenvertaisessa vastuussa suoritettuun tilintarkastukseen mahdollisesti sisältyvistä virheistä tai laiminlyönneistä. Tilintarkastajan on varmistettava tehtävän riskeihin suhteutetulla tavalla, että muut tehtävään osallistuvat tilintarkastajat tekevät työnsä asianmukaisesti.

TILA toteaa, että KHT B:n vastuuta ei vähennä hänen vähäisempi roolinsa Säätiön tilintarkastuksessa. Myös KHT B on vastuussa tilikausien 2009-2012 tilintarkastuksissa ja raportoinnissa havaituista puutteista ja laiminlyönneistä.

Ratkaisu

Tilintarkastuslain 49 §:n nojalla TILA antaa KHT A:lle ja KHT B:lle varoituksen

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 11 §, 15 §, 16 §, 20 §, 22 §, 40 §, 49 §, 53 § ja 54 §.
Säätiölaki (109/1930) 11 §, 12 § ja 13 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n nojalla pidettävä salassa. Salassa pidettävät tiedot on poistettu.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT A:lla ja KHT B:llä on oikeus hakea tähän päätökseen valittamalla muutosta.

TILA 4/2015

Keski-Suomen kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta (TIVA) teki TILAlle esityksen HTM A:n hyväksymisen peruuttamiseksi.

HTM A:n laaduntarkastuksessa oli havaittu puutteita hänen ollessa laaduntarkastuksen kohteena vuosina 2012 ja 2014. Vuoden 2012 laaduntarkastuksen tulos oli uusintatarkastus, ja vuoden 2014 laaduntarkastuksen tulos oli "hylätty". TIVA katsoi, että HTM A ei enää täyttänyt tilintarkastuslain 21 §:n vaatimuksia tilintarkastajalta vaaditun ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä.

HTM A antoi selvitykset TIVAlle sekä TILAlle. HTM A kiisti menetelleensä tilintarkastuslain vastaisesti, minkä lisäksi hän kertoi, että oli ryhtynyt toimenpiteisiin laaduntarkastuksessa havaittujen puutteiden korjaamiseksi. HTM A selvitti kärsineensä laaduntarkastuksen ajankohtina sairaudesta. Hän oli ylläpitänyt ammattitaitoaan osallistumalla HTM-Infon järjestämään laatukoulutukseen.

TILA viittasi päätöksessään valtion tilintarkastuslautakunnan (VALA) ratkaisuun 1/2014. Tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen on viimesijainen sanktio tilintarkastuslain vastaisista toimista huomautuksen ja varoituksen jälkeen. TILAn mukaan tilintarkastuslain 50 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset hyväksymisen peruuttamiseksi eivät täyttyneet.

TILA hylkäsi TIVAn esityksen HTM A:n hyväksymisen peruuttamiseksi.

Asianosainen

HTM A

Vireilletulotapa

Keski-Suomen kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta teki Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle esityksen HTM A:n hyväksymisen peruuttamiseksi.

TIVAn esitys

Keski-Suomen kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta (jatkossa TIVA) on tehnyt Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle (jatkossa TILA) 8.7.2015 päivätyn esityksen HTM A:n hyväksymisen peruuttamiseksi.³⁷

³⁷ TIVAn esitys on otsikoitu hyväksymisen lakkauttamiseksi. TIVAn sihteerin 19.8.2015 lähettämän sähköpostiviestin perusteella kysymys on hyväksymisen peruuttamista koskevasta esityksestä

TIVA:n mukaan HTM A on ollut laaduntarkastuksen kohteena vuosina 2012³⁸ ja 2014. Laaduntarkastuksessa havaittujen puutteiden johdosta TIVA on määrännyt HTM A:lle suoritettavaksi laaduntarkastuksen uusintatarkastuksen vuonna 2012³⁹. Vuoden 2012 laaduntarkastuksen tulos on ollut uusintatarkastus. Vuoden 2014 laaduntarkastuksen tulokseksi on vahvistettu "hylätty".

TIVA katsoo, että HTM A ei täytä enää tilintarkastuslain 21 §:n vaatimuksia ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä.

HTM A:n selvitys TIVAlle

TIVA on varannut HTM A:lle tilaisuuden tulla kuulluksi vuoden 2014 laaduntarkastuksen tuloksen johdosta. HTM A on antanut TIVAlle selvityksen.

Ammattitaito

HTM A on selvityksessään kuvannut, miten hän suorittaa tilintarkastukset. HTM A on selvityksessään kuvannut suorittamisensa tilintarkastusten sisältöä seuraavilta aihe-alueilta:

- tilintarkastajan valinnan tarkastaminen
- yrityksen rekisterien ajantasaisuus
- tulos- ja taseanalyysi
- tositetarkastus
- hallinnon tarkastus
- riskianalyysi ja tarkastussuunnitelma

HTM A:n mukaan hänen tilintarkastuksensa sisältävät kattavasti kirjanpitoon ja tilinpäätösten sisältöön kohdistuvaa tarkastustyötä. Laaduntarkastuksessa havaittujen puutteiden korjaamiseksi HTM A on aloittanut määrätietoisen työn jo ennen laaduntarkastuksen tulosten varmistumista.

Oma käsitys toiminnasta

HTM A ei käsityksensä mukaan ole huolimattomuudesta tai varomattomuudesta menetellyt tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti. HTM A ei käsityksensä mukaan ole rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana tai perusteettomasti menetellyt tavalla, joka on omiaan alentamaan tilintarkastajan ammatillista luotettavuutta ja arvoa.

HTM A on todennut sairastaneensa 2011 lopussa. Vuosien 2012- 2013 aikana hän ei sairastumisestaan ja sen vaatimasta hoitoprosessista johtuen ole pystynyt tarpeellisessa määrin

³⁸ TIVAn esityksen mukaan HTM A on ollut laaduntarkastuksen kohteena vuosina 2013 ja 2014. TIVAn sihteerin 19.8.2015 lähettämän sähköpostiviestin perusteella laaduntarkastukset on tehty vuosina 2012 ja 2014.

³⁹ TIVAn esityksen mukaan myös ensimmäisen laaduntarkastuksen tulos on ollut "hylätty". TIVAn sihteerin 19.8.2015 lähettämän sähköpostiviestin perusteella laaduntarkastuksen tulos on ollut "uusintatarkastus".

huolehtimaan kirjallisten tarkastussuunnitelmien, riskianalyysien ja dokumentaation toteuttamisesta. HTM A on nyt toipunut hyvin ja on lääkärin säännöllisessä valvonnassa.

HTM A:n selvitys TILAlle

TILA on varannut HTM A:lle tilaisuuden tulla kuulluksi TIVAn esityksen johdosta. HTM A on antanut TILAlle selvityksen.

HTM A:n mukaan hän ei ole tahallisuudesta tai huolimattomuudesta tilintarkastuslain vastaisesti, vaan hänen toiminnassaan tilintarkastuksen painopistealueet ovat kohdentuneet kannattavuuden, tarkastuskohteiden talouden, terveyden ja toiminnallisen lainmukaisuuden valvontaan suunnitelmallisen tilintarkastustyön ja evidenssien dokumentoinnin painotuksen karsinnassa.

HTM A on selvityksessään todennut pitäneensä yllä ammattitaitoaan osallistumalla HTM-Infon järjestämään laatukoulutukseen. HTM A:lla on myös käytössään HTM- yhdistyksen työkirja, joka ohjaa systemaattiseen tilintarkastuksen toteuttamiseen

HTM A on todennut saaneensa "hylätty" tuloksen vain viimeisimmästä hänelle suoritetusta laaduntarkastuksesta. HTM A:lle ei ole määrätty tilintarkastuslaissa säädettyjä seuraamuksia hänen toimintansa johdosta.

TILAN ESITYS

Perustelut

1 Sovellettavat säännökset

Tilintarkastuslain 21 §:n mukaan tilintarkastaja on velvollinen pitämään yllä ja kehittämään ammattitaitoaan.

Tilintarkastuslain 40 §:n perusteella TILAn tehtävänä on valvoa ja ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotta tilintarkastajat toimivat tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti.

Tilintarkastuslain 50 §:n perusteella valtion tilintarkastuslautakunnan tulee peruuttaa hyväksyminen, jos tilintarkastaja

- 1) on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta menetellyt tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;
- 2) on annetusta varoituksesta huolimatta toistuvasti rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana
- 3) ei ole enää ammattitaitoinen tai ei täytä muita hyväksymisen edellytyksiä.

TIVAn on tilintarkastuslain 50 §:n 4 momentin perusteella tehtävä kirjallinen esitys TILAlle HTM-tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamiseksi, jos TIVA katsoo 50 §:n 1 momentissa

säädettyjen edellytysten täyttyvän. Jos TILA katsoo mainittujen edellytysten täyttyvän, sen on tehtävä kirjallinen esitys VALAlle tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamiseksi.

2 Tapahtumien kulku

HTM A:lle on määrätty laaduntarkastus vuonna 2012. Siinä tehtyjen havaintojen ja päätelmien johdosta hänelle on määrätty uusintatarkastus vuonna 2014. Vuoden 2014 laaduntarkastuksessa HTM A on saanut tuloksen "hylätty".

Vuoden 2012 laaduntarkastus

Laaduntarkastaja on tehnyt muun muassa seuraavia havaintoja ja päätelmiä HTM A:n työn laadusta vuoden 2012 laaduntarkastuksessa:

- Kirjallista yhtenäistä laadunvalvontajärjestelmää ei ollut. Malli annettiin laadintaa varten tarkastettavalle tarkastuksen yhteydessä.
- Tarkastussuunnitelman nimellä löytyy asiakirja, jossa osittain suunnittelua ja osittain vain faktatietojen keräystä.
- Riskiarviointia liittyy lähinnä analyysin avulla euromääriin. Tilintarkastusevidenssi kapeaa, ok merkintöjä mutta ei sanallista kertomaa.
- Dokumentteja ei juurikaan oteta mm. tase-eristä tms. ainoastaan virallinen osuus tasekirjasta ja tilintarkastuskertomus.
- Keskustelun perusteella voidaan todeta, että tilintarkastus on suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti, mutta dokumenttien perusteella työtä ei voida todeta.
- Tarkastettavalle annettiin mallipohjia sekä ohjeistettiin dokumentoinnissa.

HTM A on 4.10.2012 päivätyssä laaduntarkastuksen vahvistuslomakkeessa kirjoittanut hyväksyvänsä tarkastajan kommentit ja arviot dokumentoinnin puutteista. HTM A on mielestään tehnyt tilintarkastukset paneutuen erityisesti yrittäjän yrityksen taloudellisen tilan ja kehittymisen painotuksella. Tilinpäätöksistä on tehty analyysit, jotka edellyttävät tarkkaa tilinpäätöksen läpikäyntiä.

Vuoden 2014 laaduntarkastus

Laaduntarkastaja on tehnyt vuoden 2014 laaduntarkastuksessa muun muassa seuraavia havaintoja ja päätelmiä HTM A:n työn laadusta:

- Laadunvalvontajärjestelmää ei ole kirjallisesti dokumentoitu, mutta tarkastettavan mukaan laadunvalvontajärjestelmän kattamat seikat huomioidaan toimeksiantojen yhteydessä ja työskentelytapa on vakiintunut.
- Yksittäisten toimeksiantojen dokumentoinnin osalta käytössä on HTM-yhdistyksen työkirjapohja.
- Asiakassuhteen jatkamiseen liittyviä arvioita ei ollut dokumentoitu toisessa toimeksiantossa.

- Rahanpesulain vaatimuksia ei ole dokumentoidusti huomioitu asiakassuhteen jatkon arvioinnissa. Tällaista riskiä ei ole kuitenkaan tunnistettu kummassakaan vanhassa asiakkaassa.
- Riippumattomuusarvio puuttui toisessa toimeksiannossa, jossa kirjanpidon oli hoitanut sama yhtiö kuin tilintarkastuksenkin. Saadun tiedon mukaan kirjanpidosta on vastannut kuitenkin eri henkilö. HTM A:n mukaan hän on yhtiön osakas ja työntekijänä hoitaa tilintarkastustoimeksiannot, mutta hän ei ole missään päättävässä tai esimiesasemassa yhtiössä.
- Kirjallista toimeksiantosopimusta ei ole tehty kummallekaan vanhalle asiakkaalle.
- Käsitystä yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä ei ole dokumentoitu, mutta rakennusalaan liittyvät seikat on saadun tiedon mukaan huomioitu toisessa tarkastuksessa.
- Sisäistä valvontaa ei ole arvioitu eri osa-alueilta, mutta kokonaisjohtopäätös on kirjattu.
- Riskiarviota ei ole dokumentoitu tilinpäätöserä ja kannanottotasolla, mutta tilinpäätöksen luvut on taulukoitu ja laskettu tunnuslukuja.
- Tili-toimiston kanssa on saadun tiedon mukaan keskusteltu yhtiön asioista toisessa toimeksiannossa ja toisessa on ollut tilikaudella neuvottelu yhtiön asioista, mutta keskusteluja ei ole dokumentoitu.
- Tulouttamiseen liittyvää väärinkäytösriskiä ei ollut arvioitu dokumentoidusti.
- Työkirjan kaikkia suunnitteluun ja riskiarvioihin liittyviä kohtia ei ollut täytetty, joten täsmällistä suunnitelmaa ei voinut tunnistaa dokumentaatiosta, mutta joitakin osa-alueita on selvästi tehty ja dokumentoitu. Työkirja ohjaa kuitenkin ajattelemaan asiat läpi.
- Muistitositteiden tarkastuksesta ei ollut dokumentaatiota. Tositetarkastuksen osalta ei toisessa toimeksiannossa ollut kuin kokonaisjohtopäätös "Kunnossa" ja toisessa luki että "Ei tarkastettu".
- Tarkastusdokumentaatioissa on valmiit analyttiset pohjat tilinpäätöserittäin numeroille ja tarkastustoimenpiteille, mutta sanalliset kommentit toimenpiteistä ja havainnoista sekä johtopäätökset puuttuvat.
- Toisessa toimeksiannossa ei ole oltu mukana inventoinnissa toteamassa vaihto-omaisuuden olemassaoloa ja tilaa. Toisessa vaihto-omaisuus oli kiinteistöjä ja arvopapereita.
- Lähipiiriä ei ollut dokumentoitu.
- Tilinpäätöspäivän ja kertomuksen antamispäivän välisten tapahtumien tarkastuksesta ei ollut dokumentaatiota.
- Dokumentaatio tarkastustoimenpiteistä ja johtopäätöksistä ovat osittain puutteellisia, koska työkirjaa ei ollut täytetty kaikilta osin.
- Johdon vahvistusilmoituskirjettä ei ole pyydetty.
- Tilintarkastuskertomus on laadittu vanhalla kaavalla ja sisältää vastuut/velvollisuus osassa viittauksia toimintakertomukseen, jota ei ole laadittu sekä vastuuvapauden puoltamisen.
- Oikeudenkäynneistä ja vaateista tehtyjä tiedusteluja ei ole dokumentoitu.
- Suullisen selvityksen mukaan tarkastustoimenpiteitä on tehty kattavasti, mutta toimeksiannon vahvistuskirjeen ja johdon vahvistuskirjeen puuttumisen sekä aineistotarkastustoimenpiteiden dokumentointipuutteiden vuoksi tarkastusta ei ole suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

HTM A on 25.9.2014 päivätyssä laaduntarkastuksen vahvistuslomakkeessa kirjoittanut, että laaduntarkastuksessa on todettu dokumentointipuutteita. Edellisen tarkastuksen jälkeen HTM A on

mielestään kuitenkin huomattavasti lisännyt sekä dokumentointia että tilintarkastuksen evidenssejä ja ottanut käyttöön HTM Infon työkirjan.

3 VALAn ratkaisu 1/2014

TILA on vuonna 2013 tehnyt valtion tilintarkastuslautakunnalle (VALA) esityksen hyväksymisen peruuttamiseksi tapauksessa, jossa HTM-tilintarkastaja on vuoden 2010 laaduntarkastuksen tuloksena määrätty uusintatarkastukseen ja vuoden 2012 uusintatarkastuksessa saanut arvonsan "hylätty". VALA ei ole 11.6.2014 antamallaan päätöksellä peruuttanut tilintarkastajan hyväksymistä, vaan on antanut tilintarkastajalla varoituksen.

VALAn päätöksen perustelujen mukaan tilintarkastaja oli määrätty uusintatarkastukseen samoista syistä kuin hänet oli laaduntarkastuksessa myöhemmin hylätty. Asiakirjoista käy ilmi, että tilintarkastaja oli ymmärtänyt dokumentoinnin merkityksen. Näin hänen on täytynyt ymmärtää myös, kuinka merkittävästä seikasta hänen ammatinsa harjoittamisen kannalta on kysymys. Siitä huolimatta hän on lopulta jättänyt muuttamatta toimintaansa.

Koska laaduntarkastuksessa on havaittu selkeitä puutteita ja tilintarkastajalla on VALAn mukaan ollut mahdollisuus ammattitaitoaan kehittämällä saattaa toimintansa ajan tasalle ja koska uusintalaaduntarkastuksessa on siitä huolimatta voitu todeta samat puutteet, hänen olisi pitänyt asianmukaisesti toimien tehdä tästä myös ammattitaitonsa ylläpitämistä koskevia johtopäätöksiä.

Kun puutteet on ensimmäisen kerran havaittu, ne on VALAn päätöksen perustelujen mukaan ilmeisesti arvioitu sellaisiksi, että ne eivät ole aiheena seuraamukseen. Tilintarkastajaa ei siten ole varoitettu. Samalla kun on arvioitu, että hänelle on tarpeen lähiaikana tehdä uusintatarkastus, olisi ollut mahdollisuus arvioida myös, missä määrin jo tuolloin havaitut puutteet antavat aiheen johonkin tilintarkastajien valvontajärjestelmän mukaiseen, peruuttamista lievempään seuraamukseen.

Tällainen seuraamus olisi VALAn päätöksen perustelujen mukaan voinut uusintatarkastukseen osoittamista selvemmin osoittaa asianomaiselle tilintarkastajalla itselleen laiminlyönnin vakavuuden.

Tilintarkastuslain ja perustuslain elinkeinovapautta koskevan säännöksen tulkinta merkitsevät VALAn päätöksen perustelun mukaan sitä, että pääsääntöisesti on noudatettava asteittain ankaroituvia seuraamuksia. Tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen on poikkeuksellinen toimi. Kun otetaan huomioon se, että tilintarkastajaa ei ole aikaisemmin varoitettu sekä peruuttamisesityksen aihe tilintarkastajan toiminnan kannalta, peruuttaminen olisi suhteellisuusperiaatteen vastaista.

4 TILAn arvio HTM A:n toiminnasta

4.1 HTM A:n menettely

Vuoden 2012 laaduntarkastuksessa on tehty useita havaintoja HTM A:n tilintarkastustyön dokumentoinnin puutteista. HTM A on vuoden 2012 laaduntarkastuksen vahvistuslomakkeessa kirjoittanut hyväksyvänsä tarkastajan kommentit ja arviot dokumentoinnin puutteista.

TILA toteaa, että HTM A:n on täytynyt vuoden 2012 laaduntarkastuksesta saamansa palautteen perusteella ymmärtää, ettei hänen työnsä laatu, erityisesti dokumentaation osalta, vastaa sitä, mitä auktorisoidulta tilintarkastajalta odotetaan. HTM A:n on täytynyt ymmärtää, että hänen on parannettava tilintarkastustyönsä laatua.

HTM A:n tilintarkastustyön laatu ei ole parantunut. Vuoden 2014 laaduntarkastuksen havaintojen ja päätelmien perusteella laaduntarkastuksen tulos on ollut hylätty. Laaduntarkastuksessa on tehty havaintoja osin samoista puutteista, joita on havaittu vuoden 2012 laaduntarkastuksessa. HTM A ei ole merkittävästi korjannut dokumentaatiossa olevia puutteita.

Vuoden 2012 laaduntarkastus ja vuoden 2014 uusintatarkastus on suoritettu eri tarkastajien toimesta. Kummassakin laaduntarkastuksessa on tarkastettu vähintään kaksi toimeksiantoa. TILA toteaa, että HTM A:n tilintarkastustyön laadussa havaitut puutteet ja tehdyt päätelmät työn laadusta eivät perustu vain yhden henkilön arvioon. Samat laadulliset puutteet ilmenevät systemaattisesti lukuisissa tarkastetuissa toimeksiannoissa.

TILA toteaa, että lukuisat ja merkittävät puutteet, joita HTM A ei ole yrittänytkaan korjata, osoittavat, että hän on toiminut huolimattomuudesta tilintarkastuslain vastaisesti ja laiminlyönyt velvollisuutensa tilintarkastajana pitää yllä ja kehittää ammattitaitoaan tilintarkastuslain 21 §:ssä edellytetyllä tavalla.

4.2 Seuraamus

TILA viittaa VALAn ratkaisuun 1/2014, jonka mukaan tilintarkastuslain ja perustuslain elinkeinovapautta koskevan säännöksen tulkinta merkitsevät sitä, että pääsääntöisesti on noudatettava asteittain ankaroituvia seuraamuksia. Tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen on poikkeuksellinen toimi.

HTM A:ta ei ole aikaisemmin varoitettu. VALAn ratkaisun 1/2014 perusteella tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen ensimmäisenä tilintarkastuslain tarkoittamana seuraamuksena olisi suhteellisuusperiaatteen vastaista.

VALalla on tilintarkastuslain 50 §:n mukaan hyväksymisen peruuttamista koskevaa asiaa käsitellessään toimivalta antaa tilintarkastajalle varoitus tai huomautus, jos hyväksymisen peruuttamisen edellytykset eivät täyty, mutta tilintarkastajan menettely on moitittavaa 49 §:n nojalla.

TILAlla ei ole toimivaltaa antaa tilintarkastajalle varoitusta tai huomautusta käsitelleessään TIVAn esitystä tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamiseksi, jos tilintarkastaja on toiminut tilintarkastuslain vastaisesti, mutta tilintarkastuslain 50 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset hyväksymisen peruuttamiseksi eivät täyty. TILA voi joko hyväksyä tai hylätä TIVAn esityksen tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamiseksi.

Ratkaisu

TILA hylkää tilintarkastuslain 50 §:n nojalla Keski-Suomen kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan esityksen HTM A:n hyväksymisen peruuttamiseksi

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 21 §, 40 § ja 50 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja sen asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on pidettävä salassa viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621) 24 §:n nojalla

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta on säädetty tilintarkastuslain 53-54 §:ssä. Esityksen hylkääminen ei ole päätös, johon saisi hakea valittamalla muutosta.

TILA 5/2018

B pyysi TILAA tarkastamaan KHT A:n toiminnan Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana. Vuonna 2002 perustetun Kiinteistö Oy:n ainoana tarkoituksena on ollut rakentaa kunnallistekniikkaa uudelle asuntoalueelle maanomistajien kustannuksella. Kunnallistekniikka luovutettiin vastikkeettomasti kunnalle. Kantelu koski kunnalle luovutetun kunnallistekniikan arvostusta ja merkitsemistä Kiinteistö Oy:n taseeseen.

KHT A kertoi vastineissaan, että suuruusluokaltaan muita vastaavia rakennelmia arvoltaan vastaava kunnallistekniikka oli kaivettu maahan, joten sen arvosta tai olemassaolosta ei tarvittu muuta evidenssiä. Tilinpäätökseen kirjattuna kunnallistekniikka eränä ei KHT A:n mukaan tarvinnut erityisiä tarkastuksia. Kunnallistekniikan kirjaamiselle vaihtelevasti taseessa on KHT A:n mielestä ollut perustetta. KHT A toimi oman näkemyksensä mukaan huolellisesti allekirjoittaessaan tilintarkastuskertomuksen tilikaudelta 2013 omissa nimissään, koska hän oli KHT-yhteisö Oy:n nimeämä päävastuullinen tilintarkastaja.

TILA totesi, ettei KHT A ollut tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksessa ollut hankkinut riittävästi evidenssiä Kiinteistö Oy:n taseeseen 1 676 462,26 euron määräisenä kirjatun tase-erän arvostamisesta eikä siitä, miksi erä oli tilikausina 2008 ja 2009 kirjattu vaihto-omaisuuteen keskeneräisenä tuotteena ja tilikausina 2011-2013 kirjattu yhtiön aineettomaksi omaisuudeksi. KHT A ei ole tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksissa ollut hankkinut tilintarkastuskertomustensa lausunnon perustaksi tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä siitä, että kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit, jotka muodostavan Kiinteistö Oy:n taseen merkittävimmän erän, olisi arvostettu oikein tilikausien 2009- 2013 tilinpäätöksissä. KHT A oli toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, kun hän oli puutteellisesta evidenssistä huolimatta antanut tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksista tilintarkastuskertomuksissa lausunnon, jonka mukaan tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta.

KHT A oli toiminut huolimattomasti allekirjoittaessaan tilikaudelta 2013 annetun tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään eikä tilintarkastajaksi valitun tilintarkastusyhteisön nimissä.

Lisäksi asian käsittelyssä KHT A rikkoi tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuuttaan ilman aiheutonta viivytystä toimittaa valvojalle sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset selvitykset.

TILA antoi KHT A:lle varoituksen.

Asianosaiset

KHT A

Vireilletulotapa

B kantelu Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle KHT A:n toiminnasta.

ASIAKIRJASELVITYS

Kantelu

B pyysi Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakuntaa (TILA) tutkimaan KHT A:n menettelyä Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana.

B:n mukaan Kiinteistö Oy on vuonna 2002 perustettu osakeyhtiö, jonka ainoana tarkoituksena on ollut rakennuttaa maanomistajien kustannuksella kunnallistekniikka uudelle asuntoalueelle Kirkkonummella ja luovuttaa kunnallistekniikka veloituksetta kunnalle. Muuta toimintaa yhtiöllä ei ole ollut.

Tilinpäätöksissä 31.12.2009-31.12.2013 Kiinteistö Oy:n rakennuttaman kunnallistekniikan hankintamenona on esitetty 1 675 462,26 euroa. Tilinpäätöksessä 31.12.2011 yhtiön hallitus on ilmoittanut liitetiedoissa, että kunnallistekniikka on luovutettu veloituksetta kunnalle 2005.

B on tiedustellut, onko KHT A toiminut huolellisesti Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2009-2013, kun hän on tilintarkastuskertomuksissa jättänyt huomauttamatta, että kunnallistekniikka on esitetty yhtiön tilinpäätöksissä omaisuutena (1 675 462,26 euroa) vuonna 2005 tapahtuneen luovutuksen jälkeen, vaikka sen arvo on ollut nolla euroa. B:n mukaan tilinpäätökset ovat olleet virheellisiä, koska kunnallistekniikka on arvostettu väärin.

B on lisäksi tiedustellut, onko KHT A toiminut huolellisesti Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana tilikausina 2009-2013, kun hän on tilintarkastuskertomuksissa jättänyt huomauttamatta, että yhtiön hallitus on kutsunut yhtiökokoukset koolle törkeästi viivästyneenä ja että yhtiön tilinpäätökset ovat valmistuneet viivästyneenä.

B:n kirjelmässä on mainittu tilikausien 2009-2013 tilinpäätösten allekirjoituspäivämäärät sekä yhtiökokousten kokouspäivämäärät.

B on myös todennut, että KHT A on allekirjoittanut 27.6.2014 päivätyn tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään, vaikka KHT-yhteisö Oy oli valittu Kiinteistö Oy:n tilikauden 2013 tilintarkastajaksi.

B on toimittanut kirjelmänsä liitteinä tilikausien 2009-2013 tilinpäätösten sivu- ja, yhtiökokouspöytäkirjoja sekä tilintarkastuskertomuksia.

KHT A:n vastineet

KHT A on antanut asiassa kaksi vastinetta. KHT A on toimittanut jälkimmäisen vastineen liitteenä tilikausien 2009-2013 tilintarkastusdokumentaation. KHT A on toimittanut vastineidensa liitteinä myös muita asiakirjoja. Jäljempänä on referoitu KHT A:n vastineita.

Kunnallistekniikka

KHT A:n mukaan Kiinteistö Oy:n taseen käytännössä suurin erä, eli kunnallistekniikka oli valmiiksi kirjattu keskeneräisiin tuotteisiin, yhtiön vaihtuviin vastaaviin. **(Tekstiä poistettu).**

Tekniikka on kaivettu maahan, joten KHT A ei ole katsonut tarpeelliseksi hankkia muunlaista evidenssiä erän olemassaolosta. Suuruusluokaltaan se vastasi muita saman kaltaisia teknisiä rakennelmia.

KHT A:n mukaan Kiinteistö Oy:n keskeneräisiin tuotteisiin on kirjattu kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit, jotka on rahoitettu osakkailta perityillä vastikkeilla, joka vuorostaan on kirjattu ennakkomaksuihin. Kun KHT A on vastaanottanut tilintarkastustoimeksiannon ja tarkastanut tilinavauksen, hän on varmistanut, että Keskeneräisen työn avaava saldo vastaa edellisen vuoden vahvistettua tilinpäätöstä.

KHT A:n mukaan yhtiön edellinen tilintarkastaja B oli omalta osaltaan vakuuttanut omaisuuden olevan olemassa hyväksymällä tilinpäätöksen omaisuuserät.

Kyseisen erän saldo on ollut muuttumaton kaikki ne tilivuodet, jolloin KHT A on kiinteistöyhtiötä tarkastanut. Erä ei KHT A:n mielestä ole edellyttänyt mitään erityisiä vuosittaisia tarkastustoimenpiteitä. Aktivointi ei ole kasvanut lainkaan. Vastaavasti arvonalennusten kirjaaminen ei ole ollut ajankohtaista.

KHT A:n mukaan yhtiön taseessa keskeneräinen työ on myöhemmin (2011) siirretty pysyvien vastaavien ryhmään "Muu pitkävaikutteinen meno". **(Tekstiä poistettu)**. Tästä syystä investointia kunnallistekniikkaan ei ollut kirjattu tulokseen, eikä siten myöskään sen rahoittamiseksi kerättyjä "vastikkeita", jotka esitettiin taseessa ennakkomaksuina.

KHT A:n mukaan yksiselitteistä selvyyttä siitä, paljonko kunta tulee korvaamaan tai hyvittämään tästä investoinnista ei ole ollut. Ennakkomaksut jäädytettiin taseen vastattaviin odottamaan selkeää päätöstä tai tietoa siitä, paljonko kunnalta tullaan saamaan, jonka jälkeen erotus olisi palautettu maksajille, eli osakkaille.

Kunnallistekniikka on kaivettu maahan, joten sitä ei voida myydä erikseen kenellekään. Tästä syystä tilinpäätösten liitetietoihin lisättiin maininta tämän pitkävaikutteisen menon olosuhteesta ja siten annettiin lukijalle mahdollisuus arvioida taseen erien todellinen sisältö. Samalla kuitenkin KHT A:n mukaan edelleen pidettiin vastattavissa olevat ennakkomaksut muuttumattomana, koska se on eräänlainen "vastakirjaus" aktivoinnille. Ennakkomaksua ei myöskään haluttu vielä palauttaa osakkeenomistajille miltään osin, koska palautuksen määrä oli luonnollisesti täysin riippuvainen siitä, paljonko kunta suostuu hyvittämään kunnallistekniikasta.

KHT A kertoo, että jos "Muu pitkävaikutteinen meno" olisi kirjattu menoksi, sillä perusteella, ettei sillä ollut myyntiarvoa, olisi luonnollisesti myös ennakkomaksut tulouttaa. Kuitenkin yhtiöllä on ollut vielä viime hetkiin näkemys, että kunnallistekniikasta saataisiin jonkinlainen hyvitys, koska kunnallistekniikkaan liittymisessä tavanomaisesti kunta joutuu tekemään investointeja infraan, joka siis nyt jäi pois ja säästyi kunnalta.

KHT A:n mukaan yhtiö on tällä hetkellä äänestänyt purkautumisesta, koska on ilmiselvää, että kunta ei aio korvata investoinnista mitään. Kuluksi kirjattavaa Pitkävaikutteista menoa vastaan puretaan ennakkomaksut, ja sikäli kuin ennakkomaksut ylittävät purkautumisesta aiheutuneet kulut, niin ne palautetaan maksajille.

Tilintarkastuskertomus

KHT An mukaan on totta, että hän on allekirjoittanut 27.6.2014 päivätyn tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään, vaikka tilintarkastajaksi on valittu KHT-yhteisö Oy.

KHT A:n mukaan hän on kuitenkin toiminut tilintarkastuslain 20 §:n mukaisesti huolellisesti, koska hän on KHT-yhteisö Oy:n nimeämä päävastuullinen tilintarkastaja. Se, miten tilintarkastuskertomus tulee muotoilla silloin, kun tilintarkastustyön tekee yhteisön nimeämä tilintarkastajahenkilö, näyttää olevan epäselvää. Jopa itsensä asiantuntijoiksi luokittelevat kommentoijat ovat kirjoituksissaan ihmetelleet monikkomuotoa, kun kuitenkin tarkastuksen on suorittanut ja kertomuksen allekirjoittaa yksittäinen vastuunalainen tilintarkastaja.

KHT A on vastineessaan kysynyt, miten TILAn mielestä tässä tulisi toimia? Voiko siis tilintarkastuskertomuksen allekirjoittaa myös KHT-yhteisön prokuristi ns. yhtiön nimissä? Jos näin on, niin miksi vastuunalainen tarkastaja pitää erikseen etukäteen nimetä ja rekisteröidä?

Tilintarkastuslain 45 §

TILAn sihteeri on 12.12.2014 päivätyllä kirjeellä pyytänyt KHT A:ta tutustumaan B:n kanteluun liitteineen ja kommentoimaan kirjallisesti TILAlle hänen toimintaansa kohtaan kantelussa esitettyjä moitteita viimeistään 9.1.2015. KHT A ei ole antanut TILAlle häneltä pyydettyä selvitystä.

TILAn sihteeri on 2.2.2015 päivätyllä kirjeellä pyytänyt uudelleen KHT A:ta tutustumaan B:n kirjeeseen liitteineen ja kommentoimaan kirjallisesti TILAlle hänen toimintaansa kohtaan kantelussa esitettyjä moitteita 21 päivän kuluessa kirjeen tiedoksisaannista. Sihteeri on lisäksi pyytänyt KHT A:lta selvitystä siitä, miksi tämä ei ole antanut häneltä 12.12.2014 pyydettyä selvitystä TILAlle. Kirjeessä on muistutettu A:ta siitä, että tilintarkastuslain 45 §:n nojalla tilintarkastajan on ilman aiheetonta viivästystä toimitettava valvontaelimelle niiden pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

KHT A ei ole antanut häneltä 2.2.2015 pyydettyä selvitystä. Postin tietojärjestelmän mukaan saantitodistuskirje on luovutettu KHT A:lle 18.2.2015.

TILA on kokouksessaan 21.4.2015 päättänyt ottaa tutkittavaksi KHT A:n toiminnan Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana sekä sen, onko KHT A noudattanut tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuutta ilman aiheetonta viivästystä toimittaa valvontaelimelle niiden pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

TILAn sihteeri on 5.5.2015 päivätyllä kirjeellä pyytänyt KHT A:lta kirjallisen vastineen toiminnastaan Kiinteistö Oy:n tilintarkastajana. Kirjeessä KHT A:lle on esitetty yksilöityjä kysymyksiä, joihin häntä on pyydetty vastaamaan. KHT A:lta on pyydetty vastineessaan antamaan selvitys myös siitä, miksi

hän ei ole antanut 12.12.2014 ja 2.2.2015 pyydettyä selvitystä TILAlle. KHT A:ta on pyydetty toimittamaan TILAlle tilintarkastusdokumentaatio Kiinteistö Oy:n tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksista.

KHT A on antanut TILAlle 28.8.2015 päivätyn vastineen. KHT A ei ole vastineessaan vastannut hänelle esitettyihin kysymyksiin siitä, miksi hän ei ole antanut TILAlle 12.12.2014 ja 2.2.2015 pyydettyä selvitystä. KHT A ei ole vastannut siihen, onko hän käsityksensä mukaan rikkonut tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuuttaan tilintarkastajana jättämällä vastaamatta yksilöityihin selvityspyyntöihin.

KHT A on toimittanut TILAlle muistiinpanoja tilikauden 2009 hallintomateriaalista tekemistään havainnoista. KHT A ei ole toimittanut vastineensa liitteenä häneltä pyydettyä tilintarkastusdokumentaatiota Kiinteistö Oy:n tilikausien 2010-2013 tilintarkastuksista.

TILAn sihteeri on pyytänyt KHT A:lta lisäselvitystä 23.9.2015 päivätyllä kirjeellä. KHT A:lle on varattu tilaisuus antaa selvityksensä siitä, miksi hän on jättänyt vastaamatta selvityspyyntöihin sekä esittämään käsityksensä siitä, onko hän rikkonut tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuuttaan tilintarkastajana.

(Tekstiä poistettu).

KHT A:n mukaan hän on selvästikin rikkonut velvollisuuttaan vastata tilintarkastuslain 45 §:n mukaisesti viivytyksettä, mutta ei ole tehnyt tätä tahallaan tai tarkoituksella, *(tekstiä poistettu)*.

TILAN PÄÄTÖS

1 Päätöksen rajaus

TILA ottaa päätöksessään kantaa siihen, onko KHT A

- tarkastanut tilikausina 2009-2013 tilinpäätöksissä 1 676 462,26 euroon arvostetun Kiinteistö Oy:n tase-erän hyvän tilintarkastustavan mukaisesti
- toiminut hyvän tilintarkastustavan mukaisesti antaessaan tilikauden 2013 tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään eikä KHT-yhteisö Oy:n nimissä
- noudattanut tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuuttaan toimittaa valvontaelimelle viipymättä sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

TILA ei ota kantaa muihin B:n kantelussa esitettyihin moitteisiin.

Perustelut

2 Tapahtumien kulku

KHT A on valittu Kiinteistö Oy:n tilintarkastajaksi tilikausiksi 2009-2012. Tilikauden 2013 tilintarkastajaksi on valittu KHT-yhteisö Oy.

KHT A on antanut vakimuotoiset tilintarkastuskertomukset tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksista.

Kiinteistö Oy:n 31.12.2009 päättyneen tilikauden taseen loppusumma on 2 053 968,41 euroa. Vaihto-omaisuuden "Keskeneräiset tuotteet" -erän arvo on 1 676 462,26 euroa.

Kiinteistö Oy:n 31.12.2010 päättyneen tilikauden taseen loppusumma on 2 051 110,20 euroa. Vaihto-omaisuuden "Keskeneräiset tuotteet" -erän arvo on 1 676 462,26 euroa.

Kiinteistö Oy:n 31.12.2011 päättyneen tilikauden taseen loppusumma on 2 039 360,67 euroa. Aineettomien hyödykkeiden "Muut pitkävaikutteiset" -erän arvo on 1 676 462,26 euroa. Tilinpäätöksen liitetietojen mukaan "Yhtiö on muodostettu sijainnin kunnallistekniikan rakentamista varten, joka on luovutettu kunnalle. Valmistunut kunnallistekniikka on luovutettu kunnalle 2005 ilman vastaanottotodistusta. Vastuu kunnallistekniikasta on siirtynyt kunnalle luovutuksen jälkeen. Hallinnon epäselvyyksistä johtuen olosuhteita vastaavat kirjaukset on tehty vasta tässä tilinpäätöksessä.

(Tekstiä poistettu).

Kiinteistö Oy:n 31.12.2012 päättyneen tilikauden taseen loppusumma on 1 819 999,20 euroa. Aineettomien hyödykkeiden "Muut pitkävaikutteiset" -erän arvo on 1 676 462,26 euroa. Tilinpäätöksen liitetietojen mukaan "Yhtiö on muodostettu sijainnin kunnallistekniikan rakentamista varten, joka on luovutettu kunnalle. Valmistunut kunnallistekniikka on luovutettu kunnalle 2005 ilman vastaanottotodistusta. Vastuu kunnallistekniikasta on siirtynyt kunnalle luovutuksen jälkeen."

Kiinteistö Oy:n 31.12.2013 päättyneen tilikauden taseen loppusumma on 1 745 729,47 euroa. Aineettomien hyödykkeiden "Muut pitkävaikutteiset" -erän arvo on 1 676 462,26 euroa. Tilinpäätöksen liitetietojen mukaan Yhtiö on muodostettu sijainnin kunnallistekniikan rakentamista varten, joka on luovutettu kunnalle. Valmistunut kunnallistekniikka on luovutettu kunnalle 2005 ilman vastaanottotodistusta. Vastuu kunnallistekniikasta on siirtynyt kunnalle luovutuksen jälkeen."

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet

Tilintarkastuslain (459/2007) 8 §:n mukaan mitä tilintarkastuslaissa säädetään tilintarkastajasta, sovelletaan vastaavasti päävastuulliseen tilintarkastajaan. Tilintarkastuslain 15 §:n tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus.

Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Tilintarkastuslain 20 §:n mukaan tilintarkastajan on suoritettava tilintarkastuslaissa tarkoitetut tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen.

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuslaissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan.

Tilintarkastuslain 45 §:n mukaan Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalla on oikeus saada hyväksytyltä tilintarkastajalta tarkastettavakseen valvontaelimessä kaikki tilintarkastajan toiminnan valvonnan kannalta tarpeelliseksi katsomansa asia- kirjat ja muut tallenteet. Valvottavan on lisäksi ilman aiheetonta viivytystä toimitettava valvontaelimelle sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

4 TILAn arvio KHT A:n toiminnasta

4.1 Kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit

Asiassa kertyneen selvityksen perusteella Kiinteistö Oy on perustettu kunnallistekniikan rakentamista varten. Kiinteistö Oy:llä ei ole ollut liiketoimintaa tilikausina 2009- 2013.

Kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit, jotka on rahoitettu osakkailta perityillä vastikkeilla, on kirjattu tilikausina 2009-2010 yhtiön taseen vaihto-omaisuuteen erään "Keskeneräiset tuotteet" ja tilikausina 2011-2013 aineettomiin hyödykkeisiin erään "Muut pitkävaikutteiset menot". Tase-erä on arvostettu jokaisena tilikautena 2009-2013 arvoon 1 676 462,26 euroa Kiinteistö Oy:n taseen vastaaviin kirjatusta eristä 1 676 462,26 euron tase erä muodostaa valtaosan taseen loppusummasta⁴⁰. Kiinteistö Oy:n tase tilikausina 2009-2013 on antanut lukijalle sellaisen kuvan, että yhtiöllä on omaisuuserä, jonka arvo on 1 676 462,26 euroa.

Tilintarkastajan tehtävänä on tilintarkastuksessa hankkia kohtuullinen varmuus siitä, että tarkastuskohteen tase antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta. Kohtuullisen varmuuden tilintarkastaja saa hankkimalla tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksessa keskeistä on ollut hankkia riittävästi evidenssiä siitä, onko Kiinteistö Oy:llä ollut perusteita aktivoida taseeseen 1 676 462,26 euroon arvostettu omaisuuserä.

Tilikaudet 2009-2010

Vuosina 2009-2010 kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit on kirjattu yhtiön taseeseen kesken-eräiseksi vaihto-omaisuudeksi. Kirjanpitolain mukaan tilikauden päättyessä jäljellä olevan vaihto-omaisuuden hankintameno aktivoidaan. Jos vaihto-omaisuuden todennäköinen hankintameno tai luovutushinta on tilikauden päättyessä hankintamenoa pienempi, on erotus kuitenkin kirjattava ku-
luksi.

Tilikausien 2009-2010 tilintarkastuskertomusten perusteella Kiinteistö Oy:n tase on antanut oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta. KHT A:n on edellä kuvatun lausunnon antaakseen tullut hankkia kohtuullinen varmuus siitä, että Kiinteistö Oy:llä on keskeneräistä vaihto-omaisuutta, jonka arvo on 1 676 462,26 euroa.

⁴⁰ Esimerkiksi tilikaudella 2009 tase-erä on muodostanut 81,6% taseen loppusummasta. Tilikaudella 2013 tase-erä on muodostanut 96,0% taseen loppusummasta

TILAlle toimitettujen työpapereiden perusteella KHT A on toimeksiantoa vastaanottaessaan identifioinut, että taseeseen kirjattu noin 1,6 miljoonan euron erä on kunnallistekniikka, joka on maankäyttöoikeuden mukaan annettu tehtäväksi yhtiölle. KHT A on kirjannut, että kunnallistekniikat on luovutettu kunnalle, mutta loppuselvityksiä ei ole vielä tehty.

TILAlle antamansa vastineen perusteella KHT A on toimeksiantoa vastaanottaessaan tarkastanut, että Kiinteistö Oy:n keskeneräisiin tuotteisiin on kirjattu kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit, jotka on rahoitettu osakkailta perityillä vastikkeilla, jotka vuorostaan on kirjattu ennakkomaksuihin.

(Tekstiä poistettu).

Tilikauden 2010 tilintarkastusta suorittaessaan KHT A on dokumentoinut, että yhtiön ainoa tehtävä on saada aikaiseksi kunnallistekniikkaa. ***(Tekstiä poistettu).***

TILA toteaa, että KHT A:n havaintojen mukaan kunnallistekniikka on tehty valmiiksi. Taseeseen se on kirjattu keskeneräisiin tuotteisiin. Dokumentaatiosta tai KHT A:n vastineesta ei käy ilmi, miksi kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit on edelleen taseessa kirjattu keskeneräisiin tuotteisiin.

TILA toteaa, että KHT A ei ole TILAlle antamansa selvityksen ja toimittamiensa työpapereiden perusteella tilikauden 2009 tilintarkastuksessa saanut evidenssiä siitä, että kunta maksaisi täysimääräisesti kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit eli arvon, jonka yhtiö on aktivoinut taseeseen.

Tila toteaa, että tilintarkastajan olisi tilikausien 2009-2010 tilintarkastuksessa pitänyt pyytää tilinpäätöksen laatimisesta vastuussa olevaa yhtiön hallitusta esittämään perustellun arvion vaihto-omaisuuden todennäköisestä luovutushinnasta sekä siitä, miksi kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit yhtiön käsityksen mukaan esitetään taseessa keskeneräisenä tuotteena.

TILA toteaa, että KHT A ei ole antamansa selvityksen ja toimittamiensa työpapereiden perusteella tilikausien 2009-2010 tilintarkastuksessa hankkinut ja saanut riittävää evidenssiä Kiinteistö Oy:n taseeseen 1 676 462,26 euron määräisenä kirjatun tase-erän arvostamisesta eikä siitä, millä perusteilla kyseinen erä on kirjattu vaihto-omaisuuteen keskeneräisenä tuotteena.

TILA toteaa, että KHT A on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, kun hän on puutteellisesta evidenssistä huolimatta tilikausien 2009–2010 tilintarkastuskertomuksissa antanut lausunnon, jonka mukaan Kiinteistö Oy:n tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön taloudellisesta asemasta.

Tilikaudet 2011-2013

Kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit on vuonna 2011 siirretty vaihto-omaisuudesta taseen aineettomaksi hyödykkeeksi. Kirjanpitolain mukaan aineettomaan omaisuuteen kuuluvien vastikkeellisesti hankittujen toimilupien, patenttien, lisenssien, tavaramerkkien sekä vastaavien oikeuksien ja varojen hankintameno aktivoidaan. Muun aineettoman omaisuuden hankintameno voidaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen, jollei 7-9 §:stä muuta johdu.

Tilikausien 2011-2013 tilinpäätösten liitetietojen sekä tilikaudella 2011 pidetyn hallituksen kokouksen perusteella kunnallistekniikka on luovutettu kunnalle vuonna 2005.

Tilikauden 2011 tilintarkastusta suorittaessaan KHT A on dokumentoinut, että kunnallistekniikka on siirretty pitkävaikutteisiin menoihin. **(Tekstiä poistettu)**.

Tilikausien 2012-2013 tilintarkastusta suorittaessaan KHT A on dokumentoinut, että yhtiöllä on omaisuutena vain pitkävaikutteiset menot, joiden vuoksi yhtiö perustettiin, sekä pankkitilit.

TILA toteaa, että tilintarkastajan olisi tilikausien 2011-2013 tilintarkastuksessa pitänyt pyytää tilinpäätöksen laatimisesta vastuussa olevaa yhtiön hallitusta esittämään perustellun arvion aineettoman hyödykkeen todennäköisestä arvosta sekä siitä, miksi kunnalle luovutettuun kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit yhtiön käsityksen mukaan esitetään taseessa aineettomana hyödykkeenä.

TILA toteaa, että KHT A ei ole antamansa selvityksen ja toimittamiensa työpapereiden perusteella tilikausien 2011-2013 tilintarkastuksissa hankkinut ja saanut riittävää evidenssiä Kiinteistö Oy:n taseeseen 1 676 462,26 euron määräisenä kirjatun tase-erän arvostamisesta eikä siitä, millä perusteilla kyseinen erä on kirjattu yhtiön aineettomaksi omaisuudeksi.

TILA toteaa, että KHT A on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, kun hän on puutteellisesta evidenssistä huolimatta tilikausien 2011-2013 tilintarkastuskertomuksissa antanut lausunnon, jonka mukaan Kiinteistö Oy:n tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön taloudellisesta asemasta.

Yhteenveto

Kiinteistö Oy:n tilinpäätöksessä on taseeseen kirjattu tilikausina 2009-2010 vaihto-omaisuudeksi (Keskenkäyryiset tuotteet) ja tilikausina 2011-2013 aineettomiin hyödykkeisiin (Muut pitkävaikutteiset menot) kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit. **(Tekstiä poistettu)**.

TILAn saamaan selvityksen perusteella KHT A ei ole yhtenäkkään vuotena hankkinut sellaista tilintarkastusevidenssiä, että hän olisi voinut perustellusti pitää Kiinteistö Oy:n tilinpäätöksen antamaa kuvaa yhtiön taloudellisesta tilanteesta oikeana ottaen huomioon, että taseeseen täysimääräisesti aktivoituneet kunnallistekniikan rakennuttamiskustannukset ovat muodostaneet valtaosan taseen loppusummasta.

Viimeistään tilikauden 2011 tilintarkastuksessa KHT A:n olisi tullut ymmärtää, ettei hän voi antaa tilintarkastuskertomuksessa lausuntoa, jonka mukaan Kiinteistö Oy:n tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön taloudellisesta asemasta. Yhtiön **(tekstiä poistettu)** tilinpäätöksen mukaan kunnallistekniikka on luovutettu kunnalle. **(Tekstiä poistettu)**.

KHT A on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti antaessaan edellä kuvatuissa olosuhteissa tilikausien 2009-2013 tilinpäätöksistä tilintarkastuskertomukset, joiden mukaan Kiinteistö Oy:n tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yhtiön taloudellisesta asemasta.

4.2 Tilikauden 2013 tilintarkastuskertomus

KHT A on vastineessaan myöntänyt allekirjoittaneensa tilikauden 2013 tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään eikä tilintarkastajaksi valitun KHT-yhteisön nimissä, jonka nimeämänä päävastuullisena tilintarkastajana hän on tilintarkastuksen suorittanut.

Se, miten tilintarkastuskertomus tulee muotoilla silloin, kun tilintarkastustyön tekee yhteisön nimeämä tilintarkastajahenkilö, näyttää KHT A:n mukaan olevan epäselvää.

Tilintarkastuslain 8 §:n mukaan päävastuulliseen tilintarkastajaan sovelletaan, mitä tilintarkastuslaissa säädetään tilintarkastajasta. Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan tilintarkastajan on allekirjoitettava tilintarkastuskertomus.

TILA toteaa, että tilintarkastuslaissa on edellä kuvatulla tavalla yksiselitteisesti säädetty, että tilintarkastuskertomuksen allekirjoittaa tilintarkastajaksi valitun tilintarkastusyhteisön päävastuulliseksi tilintarkastajaksi nimeämä tilintarkastusyhteisössä toimiva tilintarkastaja.

TILA toteaa, että KHT A on toiminut huolimattomasti ja siten tilintarkastuslain 20 §:ssä säädetyn ammattieettisen periaatteen vastaisesti, kun hän on allekirjoittanut tilikauden 2013 tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään eikä tilintarkastajaksi valitun KHT-yhteisön nimissä.

4.3 Tilintarkastuslain 45 §

KHT A on vastineessaan myöntänyt rikkoneensa velvollisuuttaan ilman aiheetonta viivytystä toimittaa valvojalle sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset selvitykset.

TILA toteaa, että KHT A on menetellyt tilintarkastuslain 45 §:n vastaisesti:

- jättämällä antamatta häneltä 12.12.2014 päivätyllä kirjeellä pyydetyn selvityksen
- jättämällä antamatta häneltä 2.2.2015 päivätyllä pyydetyn selvityksen
- jättämällä osin antamatta häneltä 5.5.2015 päivätyllä kirjeellä pyydetyn tilintarkastusdokumentaation.

TILA toteaa, että KHT A:lla olisi ollut mahdollisuus pyytää määrääajan pidentämistä, mikäli hän on kokenut mahdottomaksi antaa pyydettyjä selvityksiä määräaikaan mennessä. KHT A ei ole tätä mahdollisuutta käyttänyt.

5 Yhteenveto

KHT A ei ole tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksissa hankkinut tilintarkastuskertomustensa lausunnon perustaksi tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä siitä, että kunnallistekniikkaan tehdyt investoinnit, jotka muodostavan Kiinteistö Oy:n taseen merkittävimmän erän, olisi arvostettu oikein tilikausien 2009- 2013 tilinpäätöksissä.

KHT A on toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, kun hän on puutteellisesta evidenssistä huolimatta antanut tilikausien 2009-2013 tilintarkastuksista tilintarkastuskertomuksissa lausunnon, jonka mukaan tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta.

KHT A on toiminut huolimattomasti allekirjoittaessaan tilikaudelta 2013 annetun tilintarkastuskertomuksen omissa nimissään eikä tilintarkastajaksi valitun tilintarkastusyhteisön nimissä.

KHT A on rikkonut tilintarkastuslain 45 §:ssä säädettyä velvollisuuttaan ilman aiheetonta viivytystä toimittaa valvojalle sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset selvitykset.

Ratkaisu

Tilintarkastuslain 49 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohtien perusteella TILA antaa yksimielisesti KHT A:lle varoituksen.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 8 §, 15 §, 20 §, 22 §, 45 §, 49 §, 53 §, 54 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja sen asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on pidettävä salassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n nojalla. Salassa pidettävät tiedot on poistettu.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT A:lla on oikeus hakea tähän päätökseen valittamalla muutosta oheisen valitusosoituksen mukaisesti.

TILA 6/2015

B kanteli TILAlle KHT A:n toiminnasta sen vuoksi, että tämä oli antanut riippumattomuusvaatimusta loukaten sulautumissuunnitelmiin liittyvän virheellisen tilintarkastajan lausunnon. B:n mielestä etenkin sulautumissuunnitelmissa käytettyihin arvostuksiin liittyi epäselvyyttä. Sulautumissuunnitelmat koskivat vuonna 2013 toteutettua Omaisuudenhoidon Oy:n ja Pankkiiriliikkeen sulautumista sekä vuonna 2014 toteutettua Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n sulautumista.

KHT A kiisti vastineessaan kantelun moitteet. KHT A oli mielestään arvioinut riippumattomasti sulautumissuunnitelmien perusteena olevan dokumentaation ja antanut käytettävissä olevan aineiston perusteella lausunnot sulautumissuunnitelmista. Antamissaan sulautumisia koskevissa lausunnoissaan KHT A oli kummastakin todennut, että sulautumissuunnitelma antaa oikeat ja riittävät tiedot OYL:n mukaisesti eikä sulautuminen ole omiaan vaarantamaan sulautuvan yhtiön velkojen maksamista.

TILA katsoi, että A:n laatimat sulautumissuunnitelmiä koskevat tilintarkastajan lausunnot vastasivat tilintarkastuslain ja osakeyhtiölain säännöksiä, hyvää tilintarkastustapaa sekä tilintarkastajan riippumattomuuden vaatimusta.

Kantelu ei antanut aihetta toimenpiteisiin.

Kantelu

B on kertonut Pankkiiriliikkeen synnystä ja sen vaiheista. B on selittänyt kirjeessään asioiden kulkua laajasti ja yksityiskohtaisesti sekä perustellut kritiikkiään laskelmin.

Tapahumaketjussa on kaksi keskeistä sulautumista, joista ensimmäinen on vuonna 2009 perustetun Pankkiiriliikkeen ja Omaisuudenhoidon Oy:n sulautuminen 1.4.2013.

Ennen sulautumisia vuonna 2012 Pankkiiriliike oli ostanut Omaisuudenhoidon Oy:n kaikki osakkeet.

Sulautuminen 1.3.2013

(Uusi) Pankkiiriliike Oy perustettiin 1.4.2013 siten, että Pankkiiriliike sulautettiin 1.4.2013 Omaisuudenhoidon Oy:öön. Pankkiiriliike tuli Pankki Oyj:n enemmistöomistajaksi.

B on kantelukirjeessään selvittänyt sulautumisiin osallistuneiden yhtiöiden tasearvoja ja tuloslaskelman mukaisia tuloslukuja vuosilta 2010-2013.

1.3.2013 sulautuneen Pankkiiriliikkeen tulos jaettiin osinkona kokonaisuudessaan ennen sulautumista. Pankkiiriliikkeen oma pääoma oli 125 127,10 euroa.

Huomiota herättävää Omaisuudenhoito Oy:n pääomarakenteessa oli se, että merkittävät, kumuloituneet tappiot (yhteensä 6 410 616,77 €) katettiin omistajien maksamilla suorituksilla omaan pääomaan (SVOP-rahasto). B on huomauttanut, että Omaisuudenhoito Oy:n taloudelliselle kehitykselle oli tyypillistä, että ennen sulautumista vuosina 2009-2012 yhtiö tuotti voittoa ainoastaan tilikaudella 2012. Vuosien 2009-2012 tappiot olivat yhteensä 3,928 miljoonaa euroa.

Uuden Pankkiiriliikkeen sulautumisen kautta 1.4.2013 muodostaneiden yhtiöiden yhteenlaskettu oma pääoma oli 658 599,79 euroa.

B:n laskelmassa esitetyllä tavalla Pankkiiriliikkeen oma pääoma arvostettiin 25.11.2013 A:lle kirjoitetussa (toisessa) sulautumissuunnitelmassa arvoon 3 823 856,38 euroa per 30.9.2013. Oman pääoman määrän kasvu (3 165 256,59 €) selitettiin osaksi voiton määrällä (915 383,69 €). Lopulle nousun määrästä (2 249 872,90 €) ei ole esitetty muuta syytä kuin se, että määrä suunnilleen vastaa noteerattua liikearvoa (2 330 920,59 €). Tämä tarkoittaa, että yritysjohto on todennäköisesti aktivoinut lasketun sulautumiserotuksen, joka liittyy osakkeiden vaihtosuhteeseen Pankkiiriliikkeen ja Omaisuudenhoito Oy:n sulautumisessa.

B kiinnittää huomiota siihen, että Pankkiiriliikkeen omistajat saivat syyskuussa 2012 haltuunsa Omaisuudenhoito Oy:n koko osakekannan. Näin ollen yhtiöillä oli sulautumishetkestä 1.4.2013 lähtien samat omistajat. Tästä johtuen sulautuminen ei perustunut markkinaehtoiseen transaktioon, vaan ainoastaan Pankkiiriliikkeen tuottoarvon sisäiseen arvostukseen. Fuusioerotus (liikearvo, goodwill) on tässä yhteydessä verrattavissa ”sisäiseen goodwilliin”.

B:n mielestä sisäisesti tuotettu oletettu goodwill sotii merkittävästi perustavanlaatuista suoriteperiaatteista laskentaperiaatetta vastaan, jota kirjanpitolainsäädännössä perustuu kirjanpitolain 5 luvun 9 §:ään sekä kansainväliseen tilinpäätösstandardiin IAS 38.

Ruotsissa noudatetaan samaa tilinpäätösstandardia ja asia (suoriteperusteinen laskenta) on ilmaistu selvästi Ruotsin kirjanpitolautakunnan ratkaisussa, johon B viittaa.

Pankkiiriliikkeen tapauksessa ei olisi pitänyt käyttää liikearvoa, kun Pankkiiriliike ja Omaisuudenhoito Oy arvostettiin sulautumissuunnitelmassa, kuten ei myöskään Pankkiiriliikkeen tilinpäätöksessä 2013.

Päätelmänä näin ollen on, että Pankkiiriliikkeen rekisteröimiskelpoinen oma pääoma per 1.4.2013 oli oikeasti varojen ja velkojen kirjanpitoarvojen erotus eli 658 599,79 € (joka oli Omaisuudenhoito Oy:n osuus tilikauden 1.1.-31.12.2013 tuotosta). Tämä osuus käy ilmi Pankkiiriliikkeen tuloksesta per 30.9. ja 31.12.2013.

Sulautumissuunnitelman kirjanpitotiedoissa per 30.9.2013 ilmeni vastaavalla tavalla laskettu, rekisteröimiskelpoinen oma pääoma 577 551,74 € ja tilinpäätöksessä per 31.12.2013 se oli 470 551,74 €. Muutokset oman pääoman määrässä eri ajankohtina osoittavat oman pääoman maksettujen muutosten nettovaikutukset eri ajankohtina.

Molempina ajankohtina tulee esiin tilikauden tulos, toisin sanoen 915 383,69 € ja 886 001,29 €. Kokonaisuudessaan korjattu oma pääoma nousee 1 492 935,43 euroon per 30.9.2013 ja 1 356 553,03 euroon per 31.12.2013.

Sulautuminen 1.4.2014

Pankki Oyj sulautui Pankkiiriliikkeeseen 1.4.2014. Sulautuminen perustui edellä mainittuun sulautumissuunnitelmaan, jonka yhtiöiden hallitukset tekivät 25.11.2013. Sulautumissuunnitelma sisälsi molempien yhtiöiden tilinpäätökset per 30.9.2013.

KHT A:n antamassa OYL 16:4:n mukaisessa lausunnossa (26.11.2013) sulautumissuunnitelmasta todetaan, että "sulautumissuunnitelmassa on annettu osakeyhtiölain tarkoittamalla tavalla oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta". B on kantelussaan esittämällä perusteilla kritisoinut KHT A:n lausuntoa.

Sulautumissuunnitelmassa (25.11.2013) todetaan, että "vastaanottavan yhtiön käypä arvo perustuu riippumattoman osapuolen tekemään arvonmääritykseen. Arvonmääritys on tehty kassavirtaperusteista arvonmääritysmenetelmää käyttäen."

B on kritisoinut sitä, että sulautumissuunnitelmaan ei liittynyt mitään laskelmia kassavirtaperusteista arvonmäärityksestä. Sulautumissuunnitelmasta ei käy ilmi myöskään se, kuka "riippumaton osapuoli" oli.

B on myös maininnut, että Pankkiiriliikkeen arvostus oli 15,4 miljoonaa euroa, kun se suuntasi emision Finance Oy:lle (rekisteröity 12.11.2013). Kaikkiaan 256 osaketta (2,5% kaikista osakkeista) suunnattiin osakeannissa 384 000 eurolla. Finance Oy:n hallitus ja pääosakkaat olivat samat kuin Pankkiiriliikkeessä.

B on TILAlle antamassaan 25.11.2014 päivätyssä lisäselvityksessään viitannut Pankkiiriliikkeen voittoa koskevien lukujen eroihin sulautumissuunnitelmassa (n. 100 000 €/kk) ja tilinpäätöksessä 31.12.2013 (n. 40 000 €/kk). B pitää todennäköisenä, että sulautumissuunnitelmassa on käytetty virheellistä jaksotusta, joka on korjattu lopullisessa tilinpäätöksessä. B:n mukaan todellinen operatiivinen tuloksentekokyky on merkittävä tekijä tulevaisuuden tuotto-odotuksia ja yrityksen arvoa arvioitaessa. Tässä mielessä KHT A:n tilintarkastajan lakisääteisellä lausunnolla sulautumisvastiketta koskevista sulautumissuunnitelman antamista oikeista ja riittävästä tiedoista on aivan keskeinen merkitys.

Selvityspyyntö

B:n mielestä hänen esittämänsä selvitys osoittaa, että Pankkiiriliikkeen operatiivisen tuloksen laskentaan tilikaudelta 1.1. – 31.12.2013 liittyy epäselvyyksiä. Myös sulautumissuunnitelman kassavirtaperusteiseen Pankkiiriliikkeen arvostukseen liittyy epäselvyyttä. Tämän vuoksi TILAn on perusteltua tutkia KHT A:n toimintaa sulautumissuunnitelmaa koskevan lausunnon antamisessa.

Muita näkökohtia

B on katsonut lisäkirjelmässään, että KHT A:n viittaus välimiestuomioon on tässä yhteydessä harhaanjohtava. KHT A:n väite siitä, että välimiestuomio vahvistaa jälkikäteen A:lle kirjoitetun sulautumissuunnitelman ja siinä käytettyjen arvostusten asianmukaisuuden, ei pidä paikkaansa. Välimiehet eivät ottaneet kantaa Pankkiiriliikkeen arvoon tai sulautumissuunnitelmaan.

Vastine

KHT A on antanut TILAlle kommenttinsa ja vastineen, sen täydennyksen, toisen vastineen ja sen päivätyn täydennyksen. KHT A on kiistänyt kaikki B:n häntä vastaan esittämät moitteet.

KHT A on kommenteissaan ja vastineessaan esittänyt, että asian kokonaistilanne on selkeä. KHT A on arvioinut riippumattomasti sulautumissuunnitelmien perusteena olevan dokumentaation ja antanut niiden perusteella lausunnot sulautumissuunnitelmista. Saamansa dokumentaation perusteella hän ei omasta mielestään olisi missään tilanteessa voinut päätyä muunlaiseen lausuntomuotoon sulautumissuunnitelmista. Vastineensa mukana KHT A on toimittanut TILAlle sulautumisiin liittyviin lausuntojensa vaikuttaneet dokumentit, kuten toimeksiantokirjeet ja tilintarkastusyhteisön Corporate Finance -yksikön tekemän arvonmäärityksen.

Tilintarkastajan tehtävä sulautumisessa

KHT A on selittänyt, että OYL 16:4:n mukaan sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden hallitusten on nimettävä yksi tai useampi tilintarkastaja antamaan sulautumissuunnitelmasta lausunto kullekin sulautumiseen osallistuvalla yhtiöllä. Lausunnossa on arvioitava, onko sulautumissuunnitelmassa annettu oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta. Vastaanottavalle yhtiölle annettavassa lausunnossa on lisäksi mainittava, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun.

KHT A on viitannut OYL 16:4:n sisältämiin vaatimuksiin tilintarkastajan lausunnon sisällöstä. Tilintarkastajan tehtävänä ei ole ensisijaisesti arvioida sulautumissuunnitelmassa esitettyjen yhtiöiden subjektiivisten arvostusperiaatteiden tai muiden vastaavien näkemysten oikeellisuutta ja asianmukaisuutta. Tilintarkastajan tehtävänä on todeta, että sulautumissuunnitelmassa esitettyihin lähtökohtiin perustuvat yhtiöiden arvostukset johtavat esitettyihin tuloksiin ja että tulokset on esitetty asianmukaisesti.

Sulautumissuunnitelmien tarkastaminen

KHT A:n mukaan hänen tarkastuksessaan sulautumissuunnitelman oikeiden ja riittävien tietojen arviointi on tehty osakeyhtiölain perusteella. KHT A katsoo, että sulautumissuunnitelma on täyttänyt kaikki OYL 16:3:n vaatimukset. Sulautumissuunnitelma on antanut asianmukaisesti ja selvästi tiedot sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajille, jotta he ovat voineet sen perusteella arvioida, onko sulautuminen ja osakkeiden vaihtosuhte kaikkien sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajien kannalta oikeudenmukainen.

Omaisuuksienhoito Oy:n ja Pankkiiriliikkeen käyvät arvot – sulautuminen 1.4.2013

Sulautumisessa 1.4.2013 oli kysymys sisaryhtiösulautumisesta, jossa kummankin yhtiön omistuspohja oli täysin samanlainen ja osakkeenomistajien keskinäiset omistussuhteet samat. Omistuspohjien identtisyyden vuoksi yhtiöiden käyvän arvon selvittäminen ulkopuolisen arvonmäärityksen perusteella ei ollut perusteltua eikä tarpeellista.

Sulautumisen yhteydessä yhtiötä arvostettiin sulautumissuunnitelman mukaisesti varovaisesti käypiin arvoihin käyttäen yleisiä arvostusmenetelmiä ja hinnoitteluperiaatteita, joita oli käytetty vastaanottavan yhtiön osakekannan kaupan yhteydessä syksyllä 2012. Tästä syystä 1.4.2013 täytäntöön pannun sulautumisen yhteydessä käytetty arvostustaso ei ole vertailukelpoinen myöhemmän Pankki Oyj:n sulautumisen kanssa, sillä 1.4.2013 täytäntöön pantu sulautuminen on tapahtunut samojen osakkeenomistajien omistamissa yhtiöissä. Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n omistuspohjat eivät olleet identtiset.

KHT A on esittänyt TILAlle Omaisuudenhoito Oy:n tilinpäätöksen per 31.12.2012. Sen lukuihin on johdettu sulautumissuunnitelman (16.11.2012) liitteessä 2 esitetyt Omaisuudenhoito Oy:n luvut. KHT A on esittänyt TILAlle myös kauppakirjan, jonka mukaisesti Pankkiiriliikkeen osakkeenomistajat osivat 4.9.2012 B-Pankkiiriliike Oy:n (sitten Omaisuuksienhoito Oy:n) osakekannan. Sulautumissuunnitelman 16.11.2012 mukaisesti vastaanottavan yhtiön arvostus perustuu 4.9.2012 toteutuneeseen osakekauppaan ja sulautuvan yhtiön arvostus perustuu toimialalla yleisesti käytettyyn arvostusmenetelmään.

KHT A on huomauttanut, että sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden kaikki osakkeenomistajat antoivat suostumuksensa siihen, että tilintarkastajan lausunnossa on riittävä ottaa kantaa vain siihen, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan vastaanottavan yhtiön velkojen maksun. Vastaanottavan yhtiön velkojen maksun vaarantamista arvioidessaan KHT A on arvioinut useita seikkoja. Hän on saanut riittävän evidenssin siitä, ettei sulautuminen ollut omiaan vaarantamaan Omaisuudenhoito Oy:n sen hetkisten velkojen maksua.

KHT A on tarkastellut sulautumissuunnitelman tietoja ensisijaisesti osakkeenomistajien kannalta. Sulautumissuunnitelmassa oleva tiedot ovat olleet sellaiset, että sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajat ovat voineet niiden perusteella arvioida, että sulautuminen ja osakkeiden vaihtosuhde ovat kaikkien sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajien kannalta oikeudenmukaisia.

Pankki Oyj:n käypä arvo – sulautuminen 1.4.2014

KHT A:n 26.11.2013 päivätyssä lausunnossa Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n yhtiökokouksille KHT A on todennut, että sulautumissuunnitelmassa on annettu OYL:n tarkoittamalla tavalla oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta. KHT A:n käsityksen mukaan sulautuminen ei ole omiaan vaarantamaan Pankkiiriliikkeen velkojen maksun.

KHT A on todennut, että erityisesti OYL 16:3:n 6 kohta huomioiden sulautumissuunnitelman mukaan sulautumisvastike on määritelty sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden käypien arvojen perusteella. Sulautumisvastikkeen antaminen sulautumissuunnitelmassa esitetyllä tavalla on johtanut siihen, että sulautumisen jälkeen vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajat omistavat vastaanottavasta yhtiöstä noin 62,5% ja sulautuvan yhtiön omistajat vastaavasti noin 37,5%.

Sulautumisessa (1.4.2014) Pankki Oyj:n käypä arvo oli 9 M € ja Pankkiiriliikkeen käypä arvo oli 15 M €.

KHT A:lle esitetyn dokumentaation mukaan Pankki Oyj:n käypä arvo perustuu ennen sulautumissuunnitelman allekirjoitusta riippumattomien osapuolten välillä tehdyssä osakekaupassa käytettyyn osakekohtaiseen arvoon. Pankki Oyj:n osakkeen käyvän hinnan määrittelyn lähtökohtana on viimeisin osakkeen markkinahinta eli osakkeilla tehdyssä kaupassa muodostunut hintataso. Osakekaupassa 19 Pankki Oyj:n osakkeenomistajaa (edustaen 66,39% Pankki Oyj:n osakekannasta ja äänivallasta) 21 osakkeenomistajasta myivät osakkeet hintaan 3,95 euroa/osake. KHT A:lle esitetyn dokumentaation mukaan kaupat oli tehty vapaassa markkinatilanteessa riippumattomien osapuolten välillä tavanomaisin ehdoin. KHT A:lle esitetyn dokumentaation mukaan suurin osa myyjistä tai heidän neuvonantajansa ovat sijoitusalan ammattilaisia, jotka varmasti ovat pystyneet neuvotteluissa määrittämään osakkeille käyvän hinnan. Pankki Oyj:n osakkeenomistajat D ja C eivät myyneet osakkeitaan. Edellä mainitun perusteella KHT A on pystynyt hankkimaan lausuntonsa perustaksi tarpeellisen määrän evidenssiä.

Myös jälkikäteen tarkasteltuna on osoittautunut, että 25.11.2013 allekirjoitettu sulautumissuunnitelma ja siinä käytetyt arvostukset olivat asianmukaiset. Keväällä 2015 on päättynyt välimiesmenettely ja välimiesmenettelyn päätös liittyen osakkeiden lunastusriitaan B:n ja Pankkiiriliikkeen välillä oli, että Pankki Oyj:n arvostus 3,95 euroa/osake on oikea ja asianmukaisesti perusteltu.

Pankkiiriliikkeen käypä arvo – sulautuminen 1.4.2014

KHT A:lle esitetyn dokumentaation mukaisesti Pankkiiriliikkeen käypä arvo perustuu tilintarkastusyhteisön Corporate Finance –yksikön arvonmääritysasiantuntijoiden tekemään arvonmäärittelyyn. Arvonmäärittely oli tehty kassavirtaperusteista sekä markkinaperusteista arvonmäärittelymenetelmää käyttäen. Arvonmäärittelyn perusteella Pankkiiriliikkeen oman pääoman käypä arvo oli välillä 13,5 M€ - 17,9 M€. KHT A:lla oli käytettävissään arvonmäärittelyraportti. Käyvän arvon määrittäminen Pankkiiriliikkeen osakkeille arvonmäärittelymenetelmien pohjalta on perusteltua, sillä myös Pankki Oyj:n osalta käytettiin osakekauppaan perustuvaa markkinahintaa.

Tilintarkastajan riippumattomuus

KHT A on selvittänyt 10.11.2015 päivätyssä kirjelmässään tilintarkastajan riippumattomuuteen liittyviä seikkoja vastaamalla TILAn sihteerin kysymyksiin.

KHT A:n mukaan tilintarkastusyhteisö ei ole laatinut 16.11.2012 päivätyä sulautumissuunnitelmaa eikä 25.11.2013 päivätyä sulautumissuunnitelmaa.

Tilintarkastusyhteisön vero- ja lakiasiantuntijat ovat antaneet sulautumisprosessiin liittyen osakeyhtiöoikeudellista neuvontaa ja sulautumissuunnitelmaan liittyen juridista neuvontaa ja sopimusoikeudellista tukea sekä antaneet asiakkaalle malliksi esimerkin sulautumissuunnitelmasta. Kyse on ollut sellaisista lakipalveluista, jotka ovat eettisten sääntöjen mukaan sallittuja tilintarkastusasiakkaalle. Nämä palvelut on suoritettu Pankkiiriliikkeen tilintarkastusryhmään kuulumattomien vero- ja lakiasiantuntijoiden toimesta. Palveluiden suorittaneet vero- ja lakiasiantuntijat toimivat tilintarkastusyhteisön organisaatiossa eri palvelualoilla ja osastolla kuin tilintarkastajat. He eivät toimi KHT A:n tai tilintarkastuspalveluiden johtajan alaisuudessa. Pankkiiriliike on määrittänyt itse sulautumisvastikkeen ja sen määrittelyn perusteena olevat käyvät arvot. Sulautumissuunnitelma ei sisällä tilintarkastusyhteisön kannanottoja eikä tilintarkastusyhteisö ole ottanut vastuulleen toimivalle johdolle kuuluvia tehtäviä.

Palveluiden luonteen vuoksi ja oman työn tarkastamisen uhan poistamiseksi KHT A on käyttänyt varotoimenä sitä, että palvelu on suoritettu tilintarkastusryhmään kuulumattomien tilintarkastusyhteisön vero- ja lakiasiantuntijoiden toimesta. Pankkiiriliikkeen tilintarkastustoimeksiannolle on riippumaton asiantuntija tehnyt kyseisinä vuosina EQCR-läpikäynnin (toimeksiantokohtainen laadunvarmistus) Pankkiiriliikkeen toimeksiannosta. EQCR-läpikäynnin tehtävänä on omalta osaltaan varmistaa tilintarkastuksen riippumattomuutta.

KHT A on myös keskustellut tilintarkastusyhteisön vero- ja lakitoimeksiannon sisällöstä, sulautumissuunnitelmien sisällöstä ja niihin liittyvästä materiaalista tilintarkastusyhteisön kyseisiä toimeksiantoja suorittaneen vero- ja lakiasiantuntijan kanssa. Työpaperit sulautumissuunnitelmien 16.11.2012 ja 25.11.2013 tarkastuksesta ja riippumattomuuden arvioinnista on toimitettu TILAlle.

Kyseisten toimeksiantojen osalta (lakisääteinen tilintarkastus vuosilta 2012 ja 2013 sekä vero- ja lakipalvelut liittyen vuosiin 2012 ja 2013) on tilintarkastusyhteisön Sentinel-järjestelmän kautta varmistettu, ettei kyseisiin toimeksiantoihin liity eturistiriitaa.

Lakisääteisen tilintarkastuksen toimeksiannoille on tehty vuosittain riskiarviointi tilintarkastusyhteisön järjestelmässä tilintarkastusyhteisön sisäisten periaatteiden mukaisesti. KHT A on itse tehnyt lakisääteisen tilintarkastuksen riskiarvioinnin vuodesta 2013 lähtien. Sitä aikaisemmat riskiarvioinnit on hyväksynyt asiakasvastuullinen tilintarkastaja. Lakisääteisen tilintarkastuksen toimeksiantojen riskiarvioinnissa ei tullut esiin riippumattomuutta vaarantavia seikkoja eikä riskiarviointia ollut perusteltua luokitella korkean riskin toimeksiannoksi, mikä olisi edellyttänyt lisätoimenpiteitä.

KHT A on selvittänyt vero- ja lakipalveluiden (juridinen neuvonta ja sopimusoikeudellinen tuki) toimeksiantojen arvioinnissa, että kyseisten palvelujen tarjoaminen on lainsäädännön, eettisten sääntöjen ja tilintarkastusyhteisön periaatteiden perusteella sallittua, toimeksianto ei vaaranna riippumattomuutta ja ettei toimeksiantoihin liity merkittäviä riskejä. Näiden toimenpiteiden jälkeen KHT A on hyväksynyt kyseiset toimeksiannot suoritettavaksi tilintarkastusasiakkaalle. Kyseisistä toimeksiannoista on tehty riskiarviointi toimeksiantojen vastuullisten toimesta. KHT A on saanut kyseiset toimeksiannot tiedoksi vastuullisilta. Vero- ja lakipalveluiden toimeksiantojen riskiarvioinnissa ei ole tullut esiin riippumattomuutta vaarantavia seikkoja eikä riskiarviointeja ole ollut perusteltua luokitella korkean riskin toimeksiannoiksi. Tilintarkastusyhteisön soveltaman riippumattomuuden arviointijärjestelmän soveltamisen perusteella KHT A on saanut hyväksynnän toimeksiannon suorittamiseksi. Lakisääteisen tilintarkastuksen toimeksiantoon sisältyvät myös osakeyhtiölain mukaiset tilintarkastajan lakisääteiset lausunnot, joista tässä tapauksessa on ollut kyse. Näin ollen KHT A:n tehtävään antaa lausuntoja sulautumissuunnitelmista ei ole erikseen arvioitu Tilintarkastusyhteisön järjestelmässä.

KHT A on käyttänyt ammatillista harkintaa sulautumissuunnitelman (25.11.2013) tarkastamisessa. Hän on todennut, että sulautumissuunnitelman oikeellisuuden ja oikeiden ja riittävien tietojen kannalta merkittävintä oli se, oliko sulautumisvastike ja osakkeiden vaihtosuhte asianmukainen. Välitilinpäätöksen 30.9.2013 luvuilla ei ollut vaikutusta sulautumisvastikkeen määrittelyyn, joka on tehty käypien arvojen suhteessa. Käypä arvo ei ole kummankaan yhtiön osalta perustunut välitilinpäätöksen 30.9.2013 lukuihin. Välitilinpäätöksen lukuja on käytetty kuvaamaan, millainen vaikutus sulautumisella on vastaanottavan yhtiön taseeseen. Tällä tiedolla on ensisijainen vaikutus velkojien asemaan. Sulautumissuunnitelman (25.11.2013) liitteessä mainitut Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n vä-

litilinpäätökset per 30.9.2013 on johdettu kirjanpidon kuluihin osana sulautumissuunnitelman tarkastusta. Kyseisiä välitilinpäätöksiä ei ole tilintarkastettu. KHT A ei ole raportoinut tarkastuksesta muuten kuin antamalla tilintarkastajan lausunnon sulautumissuunnitelmasta.

Muu selvitys

TILA on saanut pyynnöstä Finanssivalvonnalta (Fivalta) tietoja koskien Pankkiiriliikettä.

TILAN PÄÄTÖS

Perustelut

1 Päätöksen rajaus

TILA ottaa kantaa siihen, onko KHT A toiminut tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan mukaisesti antaessaan 16.11.2012 päivätyn tilintarkastajan lausunnon Omaisuudenhoidon Oy:n ja Pankkiiriliikkeen yhtiökokouksille sekä antaessaan 26.11.2013 päivätyn tilintarkastajan lausunnon Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oy:n yhtiökokouksille.

TILA ei päätöksessään arvioi KHT A:n toimintaa sulautumiseen osallistuneiden yhtiöiden lakisääteisenä tilintarkastajana, koska TILAn tekemän selvityksen ja aineiston perusteella siihen ei ole perusteltua syytä.

2 Tapahtumien kulku

KHT A on antanut OYL 16:4:n mukaisen, 16.11.2012 päivätyn, osakeyhtiöiden sulautumiseen liittyvän tilintarkastajan lausunnon Omaisuudenhoidon Oy:n ja Pankkiiriliikkeen yhtiökokouksille.

KHT A on lausunnossaan viitannut sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön hallitusten väliseen 16.11.2012 päivättyyn sulautumissuunnitelmaan, jonka mukaan Pankkiiriliike sulautuu Omaisuudenhoidon Oy:öön sekä sulautumissuunnitelman mukaiseen sulautumisvastikkeeseen. Sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden kaikki osakkeenomistajat ovat antaneet suostumuksensa siihen, että tilintarkastajan lausunnossa otetaan kantaa vain siihen, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun. KHT A on lausunnossaan viitannut siihen, että hän on antanut lausuntonsa varmennustoimeksiantostandardin 3000:n mukaisesti siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan Omaisuudenhoidon Oy:n nykyisten velkojen maksun.

KHT A on edellä mainitussa lausunnossaan todennut, että sulautumissuunnitelma antaa oikeat ja riittävät tiedot OYL:n mukaisesti. Lausunnon mukaan tarkastukseen kuuluu toimenpiteitä evidenssin hankkimiseksi siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan Omaisuudenhoidon Oy:n nykyisten velkojen maksun. KHT A:n lausunnon mukaan hän on hankkinut lausuntonsa perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa evidenssiä. KHT A:n lausunnon mukaan sulautuminen ei ole omiaan vaarantamaan Omaisuudenhoidon Oy:n nykyisten velkojen maksun.

KHT A on antanut OYL 16:4:n mukaisen, 26.11.2013 päivätyn, osakeyhtiöiden sulautumiseen liittyvän tilintarkastajan lausunnon Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n yhtiökokouksille.

Tilintarkastajan lausunto liittyy Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n hallitusten laatimaan sulautumissuunnitelmaan, jonka mukaan mainittujen yhtiöiden yhtiökokoukset päättäisivät Pankki Oyj:n sulautumisesta Pankkiiriliikkeeseen.

KHT A on lausunnossaan viitannut sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön hallitusten väliseen 25.11.2013 päivättyyn sulautumissuunnitelmaan ja sen mukaiseen sulautumisvastikkeeseen. Sulautumisvastikkeena annettavien osakkeiden vaihtosuhte perustuu lausunnon mukaan yhtiöiden hallitusten sulautumissuunnitelmassa esittämiin yhtiöiden arvojen määrittämisessä sovellettuihin arvostusmenetelmiin ja niitä käyttämällä saatuihin arvostustuloksiin. KHT A on lausunnon mukaan tarkastanut sulautumissuunnitelman varmennustoimeksiantostandardin 3000:n mukaisesti.

KHT A:n velvollisuus lausunnon mukaan on tarkastuksen perusteella antaa lausunto sulautumissuunnitelmasta ja siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan Pankkiiriliikkeen nykyisten velkojen maksun. Tarkastukseen kuuluu toimenpiteitä evidenssin hankkimiseksi siitä, onko sulautumissuunnitelmassa annettu osakeyhtiölain tarkoittamalla tavalla oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta ja siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan Pankkiiriliikkeen nykyisten velkojen maksun.

KHT A on käsityksensä mukaan hankkinut lausuntonsa perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa evidenssiä.

KHT A on OYL 16:4:n mukaisena lausuntona esittänyt, että sulautumissuunnitelmassa on annettu OYL:n tarkoittamalla tavalla oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta. KHT A:n mukaan sulautuminen ei ole omiaan vaarantamaan Pankkiiriliikkeen nykyisten velkojen maksun.

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet

3.1 Tilintarkastuslain säännökset

OYL 16:4:ssä tarkoitettua tilintarkastajan lausuntoa annettaessa tilintarkastajan on noudatettava tilintarkastuslain säännöksiä. Sulautumiseen liittyvän tilintarkastajan lausunnon antamisessa sulautumiseen osallistuvilla yhtiöillä kysymys on tilintarkastuslain 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua tilintarkastaja toiminnasta.

Tilintarkastuslain 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun toimintaan sovelletaan kaikkia tilintarkastuslain mukaisia hyvään tilintarkastustapaan ja tilintarkastajan ammattietiikkaan kuuluvia velvoitteita, kuten objektiivisuuden ja riippumattomuuden vaatimuksia.

TILAn soveltamiskäytännön mukaan tämä merkitsee hyvään tilintarkastustapaan kuuluvien huolellisuus-, riippumattomuus-, objektiivisuus- ja rehellisyysvaatimusten noudattamista sekä ammattimaisten työmenetelmien hyväksi käyttämistä tilintarkastuksessa.

Tilintarkastuslain 20 §:n mukaan tilintarkastajan on suoritettava tilintarkastuslaissa tarkoitettut tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen.

3.2 Hyvä tilintarkastustapa

Tilintarkastajan velvollisuutena on noudattaa hyvää tilintarkastustapaa.

Hyvä tilintarkastustapa muodostuu lakien noudattamisesta ja niiden soveltamiskäytännöstä. Hyvä tilintarkastustapa on huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattamaa tilintarkastuskäytäntöä. Hyvää tilintarkastustapaa on tulkittava myös tuomioistuinratkaisujen ja viranomaisten päätösten avulla. Huolellinen ammattihenkilö ottaa ne huomioon toiminnassaan ja toimii niiden mukaisesti.

TILA tulkitsee hyvää tilintarkastustapaa myös ammattieettisten periaatteiden noudattamisen avulla arvioimalla sitä, miten ammatillista harkintaa soveltava huolellinen ammattihenkilö olisi vastaavassa tilanteessa toiminut soveltaessaan samanlaista toimeksiantoa samojen normien velvoittamana.

3.3 Tilintarkastajan tehtävä OYL 16:3:n mukaisen lausunnon antamisessa

Tilintarkastajan tehtävästä osakeyhtiöiden sulautumisessa säädetään OYL 16:4:ssä. Sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden nimeämän tilintarkastajan tulee lähtökohtaisesti antaa lausunto sulautumiseen osallistuville yhtiöille sulautumissuunnitelmasta sekä vastaanottavalle yhtiölle siitä, vaarantako sulautuminen mahdollisesti tämän velkojen maksun.

OYL 16:4:n mukaan tilintarkastajan lausunnossa on arvioitava, onko sulautumissuunnitelmassa annettu oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, sekä vastikkeen jakamisesta. Vastaanottavalle yhtiölle annettavassa lausunnossa on lisäksi mainittava, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun. Jos kaikki sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajat suostuvat tai jos kysymyksessä on tytäryhtiösulautuminen, riittää lausunto siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan vastaanottavan yhtiön velkojen maksun. Lähtökohtaisesti yksi tilintarkastaja antaa lausunnon kaikille sulautumiseen osallistuville yhtiöille. Lausunnon antajan tulee arvioida sulautumista kokonaisuutena sen yhtiön näkökulmasta, jolle lausunto annetaan.⁴¹

Sulautumissuunnitelman tarkastamiseen ja lausunnon antamiseen liittyvä tilintarkastajan tehtävä on kansainvälisten tilintarkastusalan standardien mukainen ”muu varmennustoimeksianto”.⁴²

Huolellisten ammattihenkilöiden yleisesti noudattamaan käytäntöön kuuluu, että tilintarkastaja suorittaa tarkastuksensa ja antaa lausuntonsa ISAE 3000 -standardin mukaisesti.

Tilintarkastajan lausuntoa varten tehtävään tarkastukseen kuuluu toimenpiteitä evidenssin hankkimiseksi siitä, onko sulautumissuunnitelmassa annettu OYL:n tarkoittamalla tavalla oikeat ja riittävät tiedot perusteista, joiden mukaan sulautumisvastike määrätään, vastikkeen jakamisesta ja siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan vastaanottavan yhtiön velkojen maksun.

Sulautumissuunnitelmasta annettavan lausunnon tarkoitus on varmentaa sulautumissuunnitelmassa osakkeenomistajille vastikkeesta annettujen tietojen oikeellisuus ja riittävyys.

⁴¹ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho: Osakeyhtiölaki II, Talentum 2010, s. 306 ja Tilintarkastajan raportointi 2014, KHT-Media, s. 239 ja ⁴² Kyläkallio, Iirola, Kyläkallio: Osakeyhtiö II, Edita Publishing Oy 2012, s. 393

⁴² Tilintarkastajan raportointi 2014, KHT-Media, s. 240

Tilintarkastajan lausunnon ensisijainen tarkoitus on varmentaa, että sulautumissuunnitelmassa on annettu sulautumisvastikkeen määräytymisperusteista ja jakautumisesta (mukaan lukien vaihtosuhte) oikeat ja riittävät tiedot siten, että sulautumisvastikkeeseen oikeutetut voivat niiden perusteella omalta kannaltaan riittävästi arvioida sulautumisen edullisuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä erityisesti yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisuutta.⁴³

Tilintarkastaja arvioi sulautumissuunnitelman tietoja ensisijaisesti osakkeenomistajan kannalta. Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajilla on oltava mahdollisuus arvioida sulautumissuunnitelman sisältämisen tietojen perusteella sitä, vastaako heille tarjottu sulautumisvastike vähintään siirtyvän varallisuuden arvoa. Vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajien on vastaavasti voitava arvioida, vastaako siirtyvä varallisuus vähintään sitä vastaan annettavaa sulautumisvastiketta. Osakkeenomistajien on voitava arvioida sulautumissuunnitelman tietojen perusteella, onko sulautuminen ja osakkeiden vaihtosuhte tai muu vastikkeen määräytyminen kaikkien sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajien kannalta oikeudenmukainen.⁴⁴ Tilintarkastajan tehtävänä ei kuitenkaan ole ottaa omaa kantaa tähän seikkaan, vaan se jää kunkin osakkeenomistajan itsensä harkittavaksi hänelle annettavien tietojen perusteella. Lisäksi sulautumissuunnitelman lukijan oman harkinnan varaan jää sekin seikka, mikä on sulautumisen syy. Tilintarkastajan tehtävänä ei ole ottaa kantaa sulautumissuunnitelman johtopäätöksiin sulautumisen syistä.

Arvioitaessa osakkeiden vaihtosuhdetta tilintarkastajan lausunnossa korostuu sen arvioiminen, antaako sulautumissuunnitelma ja sen liitteenä olevat tiedot oikean ja riittävän kuvan sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden käypien arvojen suhteesta, koska yhdenvertaisuusperiaatteen vuoksi sulautumisvastike yleensä ensisijaisesti mitoitetaan tai se tulisi mitoittaa käypien arvojen perusteella.

Sulautumissuunnitelman tietojen oikeellisuutta arvioitaessa on yksittäisten seikkojen lisäksi otettava huomioon sulautumissuunnitelman antama kokonaiskuva. Sulautumissuunnitelmassa olennaisia seikkoja on painotettava enemmän kuin epäolennaisia. Tilintarkastaja voi lausunnossaan antaa lisätietoja, jos hän katsoo sen olevan tarpeen.

Tilintarkastajan on tarkastuksessaan todettava, että sulautumissuunnitelman tiedot eivät johda lukijaa harhaan johtopäätösten teossa. Laissa tarkoitettujen oikeiden ja riittävien tietojen arvioinnissa lähtökohtana on, että asiantunteva henkilö ei muuttaisi käsitystään lausunnon kohteena olevan sulautumissuunnitelman antamista tiedoista kokonaisuudessaan, vaikka mahdollisesti virheellisesti esitetty tieto muutettaisiin vastamaan tosiasiallisia olosuhteita.⁴⁵

Epäolennaisista tietojen puutteista tai epäselvästä tietojen esittämistavasta huolimatta tilintarkastaja voi päätyä lausunnossaan johtopäätökseen, jonka mukaan sulautumissuunnitelma on OYL:n mukainen.

Sulautumissuunnitelman tarkastuksessa on keskeistä sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden arvojen määrittäminen, ellei OYL 16:4.2:n mukaista poikkeusta tästä lausumisesta sovelleta. Vastikkeen määräytymisperusteet perustuvat yleensä sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden arvoihin. Sulautuvan yhtiön arvonmäärityksessä korostuu lisäksi taseen ulkopuolisten vastuiden vaikutus sulautumisen yleis-

⁴³ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho: Osakeyhtiölaki II, Talentum 2010, s. 306

⁴⁴ Kyläkallio, Iirola, Kyläkallio: Osakeyhtiö II, Edita Publishing Oy 2012, s. 392 ja Tilintarkastajan raportointi 2014, KHT-Media, s. 240

⁴⁵ Tilintarkastajan raportointi 2014, KHT-Media, s. 241

raantoluonteen takia. Sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden arvojen määrittäminen perustuu kuitenkin ainakin osin sulautuvien yhtiöiden hallitusten subjektiivisiin arvioihin. Arvonmäärittäystä ei ole mahdollista suorittaa objektiivisesti tulevaisuuteen liittyvien kehitysarvioiden johdosta. Tilintarkastajan tehtävänä ei ensisijaisesti ole arvioida sulautumissuunnitelmassa esitettyjen yhtiöiden subjektiivisten arvostusperusteiden tai muiden vastaavien näkemysten oikeellisuutta ja asianmukaisuutta. Tilintarkastajan tehtävänä on todeta, että sulautumissuunnitelmassa esitettyihin lähtökohtiin perustuvat yhtiöiden arvostukset johtavat esitettyihin tuloksiin ja että tulokset on esitetty asianmukaisesti.

Tilintarkastajan lausunnossa on ilmoitettava ne menetelmät, joita sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden arvojen tai osakkeiden vaihtosuhteen määrittämiseen on käytetty sekä lausuttava näiden menetelmien tarkoituksenmukaisuudesta.⁴⁶ Lausuntoa antaessaan tilintarkastajan on yleensä selvitettävä sulautumiseen osallistuneilta yhtiöiltä ja niiden mahdollisilta neuvonantajilta, miten ehdotettuun sulautumisvastikkeeseen tai vaihtosuhteeseen on päädytty. Yleensä tilintarkastajan on kerrottava lausunnossaan nämä seikat ja mahdolliset itse käyttämänsä menetelmät, joilla hän on arvioinut hallituksen ehdotuksen oikeellisuutta.⁴⁷

Tilintarkastaja saattaa todeta kuitenkin, että käytetty arvostusmenetelmä tai arvostusmenetelmät antavat selvästi liian yksipuolisen tai suppean kuvan sulautuvien yhtiöiden arvoista. Tilintarkastajalta voidaan edellyttää olosuhteet huomioon ottaen riittävää arvostusmenetelmien tuntemista lausunnon tarkoittamista seikoista.

Tilintarkastajan lausunto liitetään sulautumissuunnitelmaan sen rekisteröinnin yhteydessä. Tilintarkastajan lausunto koskee tilannetta lausunnon antamisen hetkellä. Tilintarkastajan lausunto ei välttämättä vastaa yhtiön tilaa tämän jälkeen, kuten sulautumispäätöksiä tehtäessä yhtiökokouksissa. Jos tilanne muuttuu, tilintarkastajalla voi olla velvollisuus täydentää lausuntoaan ilmoittamalla muutoksista toimeksiantajilleen, yhtiöiden hallituksille.

3.4 Tilintarkastajan riippumattomuudesta

Tilintarkastajan lausunto osakeyhtiöiden sulautumisessa (OYL 16:3) on tilintarkastuslain 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu tehtävä, johon sovelletaan täysimääräisesti tilintarkastuslain 24 §:n riippumattomuusvaatimuksia.

Tilintarkastuslain mukaan voidaan katsoa, että riippumattomuusvaatimus on olennainen osa tilintarkastuslain 24 §:ssä tarkoitetun hyvän tilintarkastustavan sisältöä, koska huolellinen ammattitaitoinen henkilö on toiminnassaan riippumaton (HE 295/1993 s. 37).

Riippumattomuus on myös yksi keskeisistä tilintarkastuksen perusolettamista. Riippumattomuus on luontainen tilintarkastukseen kuuluva piirre. Riippumattomuusvaatimuksen tärkein perustelu liittyy tilintarkastuksen tarkoitukseen, joka on informaation luotettavuuden varmentamiseen. Tilintarkastuksen tarkoitus voi toteutua vain, jos vaatimus riippumattomuudesta täyttyy. Tilintarkastuksen loppu-

⁴⁶ HE 109/2005, s. 153

⁴⁷ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho: Osakeyhtiölaki II, Talentum 2010, s.307

tuotteen, tilintarkastuskertomuksen tai tässä tapauksessa tilintarkastajan OYL 16:4:n mukaisen lausunnon käyttäjät voivat luottaa tilintarkastajan lausuntoon vain, jos tilintarkastaja on riippumaton. Riippumattomuus on keino turvata tilintarkastajan kyky toimia objektiivisesti.⁴⁸

Riippumattomuuden määrittely on abstraktia, vaikka tarkasteltavat tilanteet ovat käytännön tapauksia. Riippumattomuus tarkoittaa itsenäisyyttä eli sitä, että henkilö ei ole riippuvainen muista henkilöistä tai asioista tai ole näiden vaikutusvallan alainen. Tämän lisäksi riippumattomuus tarkoittaa sitä, että muut henkilöt eivät tosiasiallisesti vaikuta eikä heillä myöskään ole mahdollisuutta vaikuttaa kielteisellä tavalla henkilön toimintaan.

Tilintarkastuksessa on hyväksyttävä se, että riippumattomuus ei voi olla ehdotonta (absoluuttista). Tilintarkastaja on toiminnassaan aina jossain määrin riippuvainen muista henkilöistä tai asioista. Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, että tilintarkastaja on tiedonsaannissaan riippuvainen tarkastuskohteen henkilökunnasta ja tarkastuskohteen kirjanpito- ja muusta aineistosta. Hän on riippuvainen myös tarkastuskohteen johdon antamista liiketoimintaa koskevista tiedoista ja keskeisistä toimintastrategioista.⁴⁹

Tilintarkastajan riippuvuutta aiheuttavat tekijät on minimoitava siten, että ulkopuolinen tarkastelija voi perustellusti luottaa tilintarkastajan toimivan objektiivisesti tarkastusta tehdessään. Jotta riippumattomuus toteutuu, sen on oltava ulkoisesti uskottavaa. Tilintarkastajan riippumattomuus on vapautta sellaisista riippuvuussuhteista, joiden voidaan perustellusti epäillä vaikuttavan tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti.

Riippumattomana olemisen lisäksi säännös velvoittaa tilintarkastajaa järjestämään toimintansa riippumattomuuden turvaavalla tavalla. Tilintarkastajan on järjestettävä toimintansa yleisesti riippumattomuuden turvaavalla tavalla, minkä lisäksi saman vaatimuksen on toteuduttava yksittäisessä toimeksiannossa.

Riippumattomuussäännöksen taustalla on EU-säännöksiin, eettisiin sääntöihin ja hyvään tilintarkastustapaan perustuva vaatimus siitä, että tilintarkastajan (tilintarkastusyhteisön) on luotava varotoimijärjestelmä, joka on erottamaton osa koko yrityksen kattavaa hallintorakennetta ja sisäistä kontrollirakennetta ja jonka tarkoituksena on riippumattomuutta uhkaavien tekijöiden vähentäminen tai niiden poistaminen.⁵⁰

Riippumattomuuteen voi kohdistua uhkia, jotka tilintarkastajan on tilintarkastuslain 24 §:n mukaan tunnistettava. Tilintarkastajan on tarvittaessa ryhdyttävä varotoimiin uhkien merkityksellisten uhkien poistamiseksi tai erottava tai kieltäydyttävä tehtävästä.

Tilintarkastajan on ryhdyttävä riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin myös, jos tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta. Oman työn tarkastamisen uhkalla tarkoitetaan uhkaa, ettei tilintarkastusammattilainen arvioi asianmukaisesti hänen itsensä taikka hänen tilintarkastusyhteisöönsä tai työnantajaorganisaatioonsa kuuluvan henkilön aiemmin tekemän harkintaan perustuvan ratkaisun, suorittaman toiminnan tai tuottaman palvelun tuloksia, joita hän käyttää muodostaessaan harkintaan perustuvaa ratkaisua osana nykyisen toiminnan suorittamista tai palvelun tuottamista. Tilintarkastajan riippumattomuus voi tällaisessa tilanteessa vaarantua

⁴⁸ Horsmanheimo, Steiner: Tilintarkastus. Asiakkaan opas 2010, s. 253

⁴⁹ Horsmanheimo, Steiner: Tilintarkastus. Asiakkaan opas 2010, s. 254

⁵⁰ Horsmanheimo, Steiner: Tilintarkastus. Asiakkaan opas 2010, s. 259

objektiivisuuden katoamisen vuoksi tilintarkastajan joutuessa tarkastamaan aikaisemmin tekemäänsä työtä, kuten neuvonantoa tai avustamista, tai tekemiään päätelmiä.⁵¹

Arvioitaessa aikaisemmin tapahtuneen neuvonannon vaikutuksia tilintarkastajan riippumattomuuteen tulisi kiinnittää huomiota nimenomaan neuvonannon luonteeseen: missä määrin se on ollut yksinomaan tosiseikkoja selvittävää ja missä määrin se on ollut päätöksentekoa ohjaavaa. Mitä ohjaavampaa neuvonanto on, sitä enemmän se lähestyy osallistumista päätöksentekoon. Tällaisessa tilanteessa riippumattomuutta turvaavien toimenpiteiden on oltava tavanomaista tehokkaampia, jotta riippumattomuus turvataisiin.⁵²

Myös aiempi yhteisön tai säätiön neuvonanto asiassa, joka sisältyy saatuun toimeksiantoon, voi vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden. Komission riippumattomuussuosituksessa mainituin tavoin tämän tyyppisiä riskejä voi liittyä esimerkiksi tilinpäätöstietojärjestelmien suunnitteluun ja toteutukseen, arvonmäärittelyyn liittyviin toimeksiantoihin, sisäiseen tarkastukseen tai johdon rekrytointiin toimeksiannon kohteena olevassa yhteisössä tai säätiössä. Säännös saattaa tulla sovellettavaksi myös tilanteessa, jossa tilintarkastaja on aikaisemmin kuulunut toimeksiannon kohteena olevan yhteisön tai säätiön johtoon tai ollut sen palveluksessa.⁵³

4 TILAn arvio KHT A:n toiminnasta

4.1 KHT A:n lausunto 16.11.2012

TILA katsoo, että KHT A:n antama tilintarkastajan lausunto Omaisuudenhoito Oy:lle ja Pankkiiriliikelle vastaa edellä jaksossa 3 selostettuja vaatimuksia. Lausunto on sisällöltään vakiomuotoinen ja se rajoittuu lausuntoon siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan vastaanottavan yhtiön velkojen maksun.

TILAn selvityksen mukaan sulautumissuunnitelman 16.11.2012 mukaisesti vastaanottavan yhtiön arvostus perustuu 4.9.2012 toteutuneeseen osakekauppaan ja sulautuvan yhtiön arvostus perustuu toimialalla yleisesti käytettyyn arvostusmenetelmään. TILA toteaa, että kyseisessä sulautumisessa sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden käypää arvoa koskeva selvitys on ollut niukkaa, eivätkä käyvän arvon perusteet aukene sulautumissuunnitelman ja sen liitteiden lukijalle. Näillä seikoilla ei kuitenkaan ole ollut merkitystä KHT A:n lausunnon kannalta, joka on edellä kerrotuin tavoin rajoittunut lausuntoon siitä, onko sulautuminen omiaan vaarantamaan yhtiön velkojen maksun.

TILAn tekemä selvitys ei osoita tilintarkastuslain vastaista menettelyä lausunnon antamisessa.

4.2 KHT A:n lausunto 26.11.2013

TILA katsoo, että KHT A:n antama lausunto Pankkiiriliikelle ja Pankki Oyj:lle vastaa edellä jaksossa 3 selostettuja vaatimuksia.

⁵¹ Horsmanheimo, Steiner: Tilintarkastus. Asiakkaan opas 2010, s. 263

⁵² HE 194/2006 s. 44

⁵³ HE 194/2006 s. 44

KHT A on lausunnossaan viitannut hallituksen laatimasta sulautumissuunnitelmasta ilmeneviin yhtiöiden arvon määrittelyssä käytettyihin arvostusmenetelmiin ja niitä käytettäessä saatuihin arvostustuloksiin.

Tapauksen kannalta keskeinen on KHT A:n lausunto sulautumissuunnitelman antamista oikeista ja riittävistä tiedoista, jotka koskevat sulautumisvastikkeen määrittymisen perusteita.

Pankkiiriliikkeen ja Pankki Oyj:n välisessä 25.11.2013 päivätyssä sulautumissuunnitelmassa, kohdassa 7 sulautumisvastike, on kerrottu sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden käyvän arvon arvostuksesta niukasti. Sulautumissuunnitelman mukaan sulautuvan yhtiön, Pankki Oyj:n käypä arvo perustuu selvityksen mukaan ennen sulautumissuunnitelman allekirjoitusta tehdyssä osakekaupassa käytettyyn osakekohtaiseen arvoon.

TILA pitää edellä mainittua yksilöintiä niukkana, koska siinä ei ole kerrottu toteutuneen osakekaupan osapuolia, ajankohtaa eikä muita tietoja. Ottaen kuitenkin huomioon, että sekä vähemmistö- että enemmistöosakkeenomistajat olivat selvityksen mukaan tietoisia käyvän hinnan / osakekohtaisen arvon määrittymisperusteesta, TILA ei pidä informaation niukkuutta KHT A:n lausunnon kannalta sellaisena, että hänen sulautumissuunnitelmasta antamaa lausuntoaan voitaisiin tällä perusteella moittia.

TILAn selvityksen perusteella KHT A on tarkastanut sulautumiseen osallistuneiden yhtiöiden hallitusten arvion Pankki Oyj:n käyvästä arvosta osakkeen viimeisen markkinahinnan perusteella, mikä tarkoittaa viimeksi tehdyssä osakkeiden kaupassa toteutunutta hintaa. Esitetystä kritiikistä huolimatta TILA pitää KHT A:n ratkaisua asianmukaisena hänen esittämillään perusteluilla, jotka on asianmukaisesti dokumentoitu. Sulautumissuunnitelman mukaan vastaanottavan yhtiön, Pankkiiriliikkeen, käypä arvo perustuu riippumattoman osapuolen tekemään arvonmäärittelyyn. Arvonmäärittely on sulautumissuunnitelman kyseisen kohdan mukaan tehty kassavirtaperusteista sekä markkinaperusteista arvonmäärittelymenetelmää käyttäen. Sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden hallitukset ovat olleet yksimielisiä käytetyistä laskentaperusteista.

TILAn saaman selvityksen mukaan arvonmäärittelyksen on tehnyt tilintarkastusyhteisön Corporate Finance –yksikkö. Sulautumissuunnitelmaa lukeva, hallitukseen kuulumaton osakkeenomistaja ei kuitenkaan voi sulautumissuunnitelman tekstin perusteella tietää, että Pankkiiriliikkeen osakkeen käyvän arvon arvostuksen on tehnyt tilintarkastusyhteisön Corporate Finance –yksikkö Pankkiiriliikkeen hallituksen toimeksiannosta.

KHT A:lla on ollut arvostuslausunto käytettävissään. TILA katsoo, että KHT A on voinut hyvän tilintarkastustavan rajoissa tukeutua arvonmäärittelyyn OYL 16:4:n mukaista tilintarkastajan lausuntoa antaessaan. KHT A on voinut tukeutua lausunnossaan sulautumissuunnitelmassa esitettyihin yhtiöiden arvojen määrittelyssä sovellettuihin arvostusmenetelmiin ja niitä käyttämällä saatuihin arvostustuloksiin. KHT A on arvonmäärittelyksen avulla voinut arvioida sulautumissuunnitelman antamia oikeita ja riittäviä tietoja sulautumisen ehdoista ja sulautumisvastikkeesta.

TILA toteaa, että sulautumissuunnitelmaa ja siitä annettua tilintarkastajan lausuntoa on arvioitava kokonaisuutena sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden kannalta.

TILA katsoo, että KHT A on sulautumiseen liittyvää lausuntoa antaessaan voinut käyttää tilintarkastusyhteisön Corporate Finance -yksikön tekemää ja Pankkiiriliikkeen tilaamaa arvonmäärittystä vaarantamatta riippumattomuuttaan tilintarkastajana. TILAn tekemä selvitys ei osoita tilintarkastuslain vastaista menettelyä lausunnon antamisessa.

4.3 Riippumattomuudesta sulautumislausekantojen antamisessa

KHT A:n tehtävään antaa OYL 16:4:n mukaisia lausekantoja on sovellettava tilintarkastuslain 24 §:n mukaisia riippumattomuusvaatimuksia. Keskeistä on ollut kysymys siitä, onko KHT A lausekantoja antaessaan tarkastanut omaa toimintaansa sen vuoksi, että hänen työnantajayhteisönsä tilintarkastusyhteisö on toiminut tilintarkastusasiakasyrityksen neuvonantajana.

TILA toteaa, että KHT A:n noudattama menettely, jossa tilintarkastuslain 11 §:n mukaista lakisääteistä tilintarkastusta suorittavan tilintarkastusyhteisön toinen yksikkö avustaa, toimii neuvonantajana ja antaa arviolausekannon sulautumiseen osallistuvasta yrityksestä, on omiaan luomaan uhkia tilintarkastajan riippumattomuudelle, mutta ei ole ristiriidassa ajankohtana noudatetun yleisen käytännön eikä tilintarkastuslain kanssa.

TILAn saaman selvityksen mukaan sulautumisessa tilintarkastusyhteisön Corporate Finance –yksikkö on toiminut KHT A:han nähden itsenäisesti ja erillään lakisääteisestä tilintarkastuksesta ja muilta osin KHT A:n antamien OYL 16:4:ssä tarkoitettujen lausekantojen antamisesta.

KHT A on soveltanut toimintaansa riippumattomuuden uhkien tunnistamis- ja dokumentointimenetelmiä. Riippumattomuuteen kohdistuvat uhkat eivät TILAn käsityksen mukaan ole olleet merkittäviä eivätkä sellaisia, että KHT A:n olisi pitänyt kieltäytyä tai luopua OYL 16:4:ssä tarkoitettujen lausekantojen antamisesta. TILA katsoo, ettei KHT A ole tältä osin menetellyt tilintarkastuslain vastaisesti.

4.4 Muita seikkoja

TILAn selvitys ei tuo esiin puutteita KHT A:n suorittamassa tarkastuksessa. Selvitys ei osoita, että KHT A olisi laiminlyönyt hyvän tilintarkastustavan edellyttämällä tavalla tarkastaa sulautumisen lähtökohtana olleen Pankkiiriliikkeen välitilinpäätöksen 30.9.2013, joka kantelijan mukaan on sulautumissuunnitelmassa ollut virheellinen ja manipuloitu. Kantelijan esittämät väitteet virheistä, väärinkäytöksistä ja manipuloinnista eivät käy ilmi eivätkä ole todennettavissa TILAn tekemästä selvityksestä.

4.4 Yhteenveto

TILA toteaa, että tilintarkastusyhteisön neuvonta ja avunanto OYL 16:3:n mukaisessa sulautumisessa on omiaan luomaan uhkia tilintarkastajan riippumattomuudelle, kun OYL 16:4:n mukaisen lausunnon antaa tilintarkastusyhteisön palveluksessa toimiva tilintarkastaja. TILA toteaa kuitenkin, ettei TILAn tekemä selvitys osoita, että KHT A olisi toiminut tilintarkastuslain vastaisesti edellä mainittuja, sulautumisiin liittyviä tilintarkastajan lausekantoja antaessaan.

Ratkaisu

Tilintarkastuslain mukaisiin sanktiotoimiin ei ole aihetta.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 1, 20, 22, 24 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja sen asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on pidettävä sallassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n nojalla.

TILA 7/2015

Kantelija A pyysi TILAA tutkimaan KHT B:n toimintaa tämän vuonna 2015 antaman lausunnon johdosta. TILAn sihteerin pyysi useaan otteeseen KHT B:ltä kirjallisia kommentteja hänestä tehtyyn kanteluun. KHT B otti kantaa kantelun asiasisältöön vasta kolmannen TILAn sihteerin lähettämän kommenttipyyntöä jälkeen.

TILA katsoi, että KHT B oli jättämällä vastaamatta kommenttipyyntöihin rikkonut tilintarkastuslain 45 §:n mukaista velvollisuuttaan.

TILA antoi KHT B:lle varoituksen.

Asianosainen

KHT B

Vireilletulotapa

A, asiamiehenään AA C, pyysi kirjeellään TILAA tutkimaan KHT B:n toimintaa hänen vuonna 2015 antamansa lausunnon johdosta.

ASIAKIRJASELVITYS

Kantelu

A, asiamiehenään AA C, on pyytänyt kirjeellään TILAA tutkimaan KHT B:n toimintaa hänen antamansa lausunnon johdosta.

TILAn sihteerin on 19.7.2015, 30.10.2015 ja 23.11.2015 päivätyillä kirjeillään pyytänyt, että KHT B antaisi kirjalliset kommenttinsa kanteluun.

KHT B on lähettänyt kaksi sähköpostiviestiä, joissa hän on todennut saaneensa kommenttipyyntöjä. KHT B on vastannut kommenttipyyntöihin vasta kolmannella sähköpostilla, jolloin hän on ottanut kantaa kantelun asiasisältöön.

TILAN PÄÄTÖS

Perustelut

Tilintarkastuslain 40 §:n nojalla TILA valvoo KHT-tilintarkastajien toimintaa. Tilintarkastuslain 45 §:n nojalla valvottavan on ilman aiheutonta viivytystä toimitettava TILAlle sen pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset. KHT B on toistuvista kehoituksista huolimatta laiminlyönyt tämän ja vastannut vasta joulukuussa 2015 hänelle ensimmäisen kerran 9.7.2015 päivätyllä TILAn

sihteerin viestillä esitettyyn kommenttipyyntöön. KHT B on rikkonut tilintarkastuslain 45 §:n tiintarkastajan velvollisuuttaan, mikä täyttää tilintarkastuslain 49 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua varoituksen antamisen edellytykset.

Ratkaisu

TILA antaa KHT B:lle varoituksen

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki 40, 45, 49 §

Asiakirjojen julkisuus

TILAn päätös ja asiakirjat eivät sisällä tietoja, jotka olisi pidettävä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n nojalla salassa.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. Tähän päätökseen KHT B:llä on oikeus hakea muutosta valittamalla päätökseen liitettävän valitusosoituksen mukaisesti.

TILA 8/2017

X Oyj kanteli TILAlle ilmailulaitos Y:n ja X Oyj:n tilintarkastajien toiminnasta tilikausina 2009-2010. Kantelun mukaan X Oyj:n rahoituspäällikkö oli tehnyt vuosina 2009 – 2011 lukuisia johdannaissopimuksia, joilla ei ollut lainkaan korkosuojaustarkoitusta. Monimutkaiset sijoitusinstrumentit sisälsivät merkittävän taloudellisen riskin. X Oyj:n tilikauden 2010 tasekirjassa oli johdannaissopimusten osalta ilmoitettu, että yhtiöllä on koronvaihtosopimuksia. Kantelun mukaan tilikauden 2010 tasekirja oli puutteellinen. Taseen liitetiedot eivät sisältäneet spekulatiivisiksi sijoitustuotteiksi katsottavia johdannaissopimuksia, eikä asiakirjoista ilmennyt johdannaissopimukseen sisältyvä poikkeuksellinen taloudellinen riski. Tilintarkastaja ei ollut tilintarkastuskertomuksessa puuttunut asiaan eikä ollut muutenkaan huomauttanut asiasta.

KHT-yhteisö A ja KHT B antoivat TILAlle kantelun johdosta selvitykset, joissa he kuvasivat X Oyj:n tilikauden 2010 tilintarkastuksen suunnittelua, tarkastustoimenpiteitä ja tarkastuksen resursseja sekä X Oyj:n liitetiedoissa johdannaisista annettujen tietojen tarkastamista.

TILA tutki etenkin sitä, olivatko tilintarkastajat tarkastaneet johdannaiset hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. TILA totesi, että merkittävät taseen ulkopuoliset vastuut voivat vaikuttaa olennaisesti yhtiön taloudelliseen asemaan. Tilintarkastajan on tarkastettava, onko liitetiedoissa ilmoitettu tarpeelliset lisätiedot johdannaissopimuksista, jotta tilinpäätös antaisi oikean ja riittävän kuvan X Oyj:n taloudellisesta asemasta. TILA totesi, että päävastuulliseksi nimetyn tilintarkastajan KHT B:n olisi pitänyt varmistua siitä, että tehtyjen johtopäätösten ja annettavan tilintarkastuskertomuksen tueksi on hankittu tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Laiminlyömällä tämän X Oyj:n tilikauden 2010 tilinpäätöksen johdannaissopimuksista annettujen liitetietojen tarkastamisessa KHT B oli toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

TILA näki KHT B:n toiminnassa lieventäviä seikkoja ja antoi KHT B:lle huomautuksen. KHT-yhteisö A:n toiminnasta TILAlla ei ollut moitittavaa.

Asianosaiset

KHT-yhteisö A Oy
KHT B

Vireilletulotapa

X Oyj on kannellut Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle tilintarkastajien toiminnasta

ASIAKIRJASELVITYS

Kantelu

X Oyj kanteli Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle (TILA) ilmailulaitos Y ja X Oyj:n tilintarkastajien toiminnasta tilikausina 2009-2010.⁵⁴

Yhtiön tilintarkastaja tilikaudella 2010 on ollut KHT-yhteisö A Oy päävastuullisena tilintarkastajana KHT B.

Kantelun mukaan X Oyj:llä on sen toiminnan luonteesta johtuen ollut merkittävä määrä investointeihin käytettyjä lainoja. Lainasalkkuun liittyvää korkoriskiä on suojattu koronvaihtosopimuksin.

X Oyj:n tilintarkastaja on vaihtunut vuonna 2011. Vuoden 2011 tilinpäätöstä keväällä 2012 tarkastettaessa kävi ilmi, että vuosina 2009-2011 X Oyj:n silloinen rahoituspäällikkö oli tehnyt lukuisia johdannaisopimuksia, joilla ei ollut lainkaan korkosuojaustarkoitusta. Kyseessä ovat olleet minimutkaiset, riskialttiit ja spekulatiiviset sijoitusinstrumentit. Sopimukset ovat sisältäneet merkittävän taloudellisen riskin. Sopimusten markkina-arvo huomioon ottaen X Oyj:lle on 30.11.2013 mennessä aiheutunut sopimuksista 5 473 646 euron tappio.

X Oyj:n tilikauden 2010 tasekirjassa on johdannaisopimusten osalta ilmoitettu, että yhtiöllä on koronvaihtosopimuksia. Tasekirjassa on ilmoitettu sopimusten kohde-etuuden arvo ja käypä arvo sekä konsernin että X Oyj:n osalta. Tasekirjassa on mainittu, että koronvaihtosopimuksilla on suojattu Z-konsernin avointa korkoriskiä hallituksen hyväksymän rahoituspolitiikan mukaisesti.

Kantelun mukaan vuoden 2010 tasekirja on puutteellinen. Taseen liitetiedot eivät ole sisältäneet spekulatiivisiksi sijoitustuotteiksi katsottavia johdannaisopimuksia eikä asiakirjoista ilmene niihin sisältyvä poikkeuksellinen taloudellinen riski.

Tilintarkastuskertomuksessa ei ole puututtu asiaan eikä tilintarkastaja ole tarkastusta tehdessään huomauttanut asiasta.

Johdannaisopimuksista pyydetään tilintarkastajia varten vahvistusilmoitukset rahoituslaitoksilta. Menettelyn tarkoituksena on varmistaa, että X Oyj:n antamat tiedot ovat oikeita. Huolellisesti toimivan tilintarkastajan olisi kantelun mukaan tullut havaita tehdyt johdannaisopimukset tilintarkastuksen yhteydessä. Tilintarkastajalla on ollut mahdollisuus varmistaa, että sopimuksista ilmoitetaan asianmukaisesti yksilöidyt tiedot tilinpäätöstiedoissa. Tilintarkastusta tehdessään tilintarkastajalla on ollut mahdollisuus huomata, että pankkien toimittamat vahvistukset eivät vastaa yhtiön laatiman tilinpäätöksen ja liitetietojen sisältöä.

Vuonna 2012 uusi tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa kiinnittänyt asiaan huomiota. KHT B on kantelun mukaan ollut vastaavanlaiset tiedot käytettävissään tilikauden 2010 tilintarkastusta tehdessään, joiden perusteella uusi tilintarkastaja on osannut puuttua asiaan ja havaita puutteellisen tilintarkastuksen sisällön.

Kantelun mukaan tilikauden 2010 tilintarkastuksen yhdeksi painopistealueeksi KHT B on ilmoittanut X Oyj:n rahoituksen tarkastamisen.

⁵⁴ Valtion tilintarkastuslautakunta on 23.6.2015 antamallaan päätöksellä todennut, että TILAlla ei ole toimivaltaa tutkia ilmailulaitos Y:n tilikauden 2009 tilintarkastajan toimintaa. Päätöksessä referoidaan X Oyj:n kante-lua siltä osin kuin se kohdistuu tilikauteen 2010.

Kantelun mukaan X Oyj:n tilintarkastajan toimintavelvollisuus on korostunut ottaen huomioon, että X Oyj:n sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen osalta on nimenomaisesti sovittu, että sisäinen tarkastus keskittyy muiden kuin rahoituksen tarkastamiseen ja tilinpäätöstarkastuksen yhteydessä tilintarkastajan toimesta tarkastetaan tarpeellisessa laajuudessa yhtiön rahoitukseen liittyvät asiat.

X Oyj:n hallituksen hyväksymän rahoituspolitiikan ja yhtiön sisäisten toimintaohjeiden mukaan johdannaissopimuksista on tullut raportoida säännöllisesti hallitukselle. Säännöllistä raportointia johdannaissopimuksista ei strukturoitujen sopimusten osalta ole tapahtunut.

Tilintarkastaja ei ole raportoinut spekulatiivisista johdannaissopimuksista, niiden sisältämistä poikkeuksellisista taloudellisista riskeistä eikä raportoinnin puutteista.

Tilintarkastajien selvitykset TILAlle kanteluiden johdosta

KHT-yhteisö A Oy ja KHT B ovat antaneet kantelun ja TILAn esittämien kysymysten johdosta TILAlle selvitykset.⁵⁵

KHT-yhteisö A:n ja KHT B:n⁵⁶ selvityksissä on kuvattu X Oyj:n tilikauden 2010 tilintarkastuksen suunnittelua, tarkastustoimenpiteitä ja tarkastuksen resursseja. Tilintarkastajien selvitykset käsittelevät erityisesti X Oyj:n liitetiedoissa johdannaisista annettujen tietojen tarkastamista.

TILAN PÄÄTÖS

1 Päätöksen rajaus

TILA ottaa kantaa siihen, onko X Oyj:n tilikauden 2010 tilintarkastus suoritettu tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säädösten ja määräysten mukaisesti siltä osin kuin kysymys on X Oyj:n johdannaisten tilintarkastamisesta. TILA ottaa kantaa myös siihen, onko KHT-yhteisö A osoittanut hyvän tilintarkastustavan mukaiset resurssit X Oyj:n tilikauden 2010 tilintarkastukseen.

Valtion tilintarkastuslautakunta on antanut 23.6.2015 päätöksen, jonka mukaan TILAlla ei ole toimivaltaa arvioida X Oyj:n tilikauden 2009 tilintarkastajien toimintaa. TILA ei VALAn päätöksen johdosta ole käsitellyt X Oyj:n kantelua siltä osin kuin se koskee tilikauden 2009 tilintarkastusta.

Perustelut

2 Tapahtumien kulku

⁵⁵ KHT-yhteisö A Oy ja KHT B ovat lisäksi antaneet selvityksiä koskien näkemystään TILAn toimivallasta tutkia ilmailulaitos Y:n tilintarkastajien toimintaa

⁵⁶ KHT-yhteisö A Oy ja KHT B ovat antaneet TILAlle yhteisiä selvityksiä, päätöksessä termillä tilintarkastajat tarkoitetaan KHT-yhteisö A Oy:tä ja KHT B:tä.

KHT-yhteistö A on ollut X Oyj:n tilikauden 2010 tilintarkastaja. Päävastuullisena tilintarkastajana on toiminut KHT B.

X Oyj:n tilikauden 2010 toimintakertomuksen mukaan korollisten lainojen määrä oli tilikauden lopussa noin 295 miljoonaa euroa. Vuoden 2010 lopussa konsernin suojausaste oli 66 prosenttia.

Tilikauden 2010 tilinpäätöksen liitetietojen mukaan X Oyj:llä on ollut tilikauden päättyessä kahdentyyppisiä johdannais sopimuksia, sähkötermiinejä ja koronvaihtosopimuksia. Liitetietojen mukaan koronvaihtosopimuksilla on suojattu Z-konsernin avointa korkoriskiä hallituksen hyväksymän rahoituspolitiikan mukaisesti. Liitetietojen mukaan emoyhtiön koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo on ollut 176,4 miljoonaa euroa ja käypä arvo -11,8 miljoonaa euroa. Vastaavasti konsernin koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo on ollut 208,9 miljoonaa euroa ja käypä arvo -13,6 miljoonaa euroa.

Tilikauden 2010 tilintarkastuksesta on annettu vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus.

3 Lainsäädäntö ja muut oikeuslähteet

3.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastuslain 11 §:n mukaan tilintarkastus käsittää yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen.

Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilin- päätöksen tiedot ristiriidattomia.

Edellä tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan.

3.2 Kirjanpitolainsäädäntö

Kirjanpitolain 3 luvun 1 §:n mukaan tilinpäätös sisältää tuloslaskelman ja taseen lisäksi liitetiedot. Kirjanpitolain mukaan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (oikea ja riittävä kuva). Tätä varten tarpeelliset lisätiedot on ilmoitettava liitetiedoissa. Liitetietojen sisällöstä on säädetty kirjanpitoasetuksessa.

Kirjanpitoasetuksen 2 luvun 2 §:n mukaan kustakin johdannaislajista on esitettävä liitetietona johdannaisten käypä arvo, jos tämä voidaan luotettavasti määritellä, sekä tiedot niiden käytön laajuudesta ja luonteesta, jos johdannaista ei ole arvostettu kirjanpitolain 5 luvun 2 a §:n mukaisesti käypään arvoon.

Toimintakertomuksessa on kirjanpitolain 3 luvun 1 §:n mukaan arvioitava kirjanpitovelvollisen toiminnan laajuuteen ja rakenteeseen nähden tasapuolisesti ja kattavasti merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä sekä muita kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan kehittymiseen vaikuttavia seikkoja samoin kuin sen taloudellista asemaa ja tulosta.

3.3 Tilintarkastusalan standardit

Tilintarkastuslain 13 §:n mukaan lakisääteisessä tilintarkastuksessa on noudatettava Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY 26 artiklassa tarkoitettuja, yhteisössä sovellettaviksi hyväksytyjä tilintarkastusstandardeja (kansainväliset tilintarkastusstandardit). Toistaiseksi yhtään tilintarkastusstandardia ei ole hyväksytty. Tilintarkastusalan standardeja voidaan kuitenkin käyttää yhtenä lähteenä, kun arvioidaan tilintarkastajan toiminnan hyvän tilintarkastustavan mukaisuutta yksittäistapauksessa.

Keskeisiä standardeja tapauksen kannalta ovat ainakin:

ISA 260	Kommunikointi hallintoelinten kanssa
ISA 265	Kommunikointi sisäisen valvonnan puutteellisuuksista hallintoelimille ja toimivalle johdolle
ISA 315	Olellaisen virheellisuuden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen perusteella
ISA 330	Tilintarkastajan toimenpiteet arvioituihin riskeihin vastaamiseksi
ISA 450	Tilintarkastuksen aikana todettujen virheellisyyksien arvioiminen

3.4. Kirjallisuus

Teoksessa Rahoitusinstrumentit⁵⁷ on todettu, että johdannaisten käyttötarkoituksella on olennainen merkitys niiden kirjanpitokäsittelyn kannalta. Kaikkia niitä toimenpiteitä, joita operatiivisessa toiminnassa kutsutaan suojaukseksi, ei voi käsitellä suojauksina kirjanpidossa.

4 TILAn arvio KHT B:n toiminnasta

4.1 X Oyj:n johdannaisten tilintarkastus

TILA toteaa, että johdannaissopimukset voivat olla luonteeltaan yksinkertaisia koronvaihtosopimuksia, joihin ei liity merkittävää taloudellista riskiä. Johdannaiset voivat olla myös monimutkaisia rahoitusinstrumentteja, joista voi seurata yhtiölle jopa rajoittamaton taloudellinen vastuu.

⁵⁷ Tiikka – Haapaniemi: Rahoitusinstrumentit, WSOY 1999, s. 220-221

X Oyj:n tilikauden 2010 liitetietojen perusteella yhtiö on solminut taseen ulkopuolisia johdannaissopimuksia. Liitetietojen mukaan X Oyj:n solmimien koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo 31.12.2010 on ollut noin 176,4 miljoonaa euroa.

X Oyj:n taseen loppusumma tilikaudella 2010 on ollut noin 625,2 miljoonaa euroa. TILA toteaa, että X Oyj:n taseen ulkopuolisten koronvaihtosopimusten arvo on merkittävä X Oyj:n taseen loppusummaan nähden.

Merkittävät taseen ulkopuoliset vastuut voivat vaikuttaa olennaisesti yhtiön taloudelliseen asemaan. Siksi tilintarkastajan on tarkastettava, onko liitetiedoissa ilmoitettu tarpeelliset lisätiedot johdannaissopimuksista, jotta tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan X Oyj:n taloudellisesta asemasta.

TILA on tehnyt seuraavat havainnot tilintarkastajien antamista selvityksistä ja TILAlle toimittamasta tilintarkastusdokumentaatiosta:

1. X Oyj:n tilikauden aikaisessa tilintarkastuksessa on havaittu, että johdannaissopimuksia koskevat liitetiedot puuttuvat tilinpäätösluonnoksesta.

Asiassa saadun selvityksen perusteella tilintarkastaja on ilmoittanut liitetiedon puutteellisuudesta yhtiölle, minkä jälkeen liitetietoihin on lisätty johdannaissopimuksia koskevat tiedot.

2. Tilintarkastaja on tilikauden 2010 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että yhtiö on solminut muun muassa payer swaptioita (osto-optio, jonka kohde etuutena on ollut koronvaihtosopimus) ja johdannaissopimuksia on solmittu strukturoituja kauppia.
3. Tilintarkastaja on tilikauden 2010 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että joidenkin johdannaissopimusten maturiteetti on pitkä, jopa 30 vuotta.
4. Tilintarkastaja on tilikauden 2010 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että joidenkin yhtiön solmimien johdannaisten juoksuaika alkaa tilikauden 2010 päättymisen jälkeen.
5. TILAlle toimitetusta tilintarkastusdokumentaatiosta tai TILAlle annettujen selvitysten perusteella johdannaisten suojausluonnetta arvioitaessa ei ole selvitetty, millainen on sopimuksen alla olevan instrumentin maturiteetti.

TILA on kiinnittänyt erityisesti huomiota siihen, että tilintarkastusdokumentaation perusteella eräät swaptiot ovat myytyjä payer swaptioita (maksetaan kiinteää ja saadaan vaihtuvaa korkoa). X Oyj:n kannalta näiden instrumenttien riskiprofiili on sellainen, että mahdollinen tuotto on rajoitettu saatuaan preemioita ja tappio on rajoitettu. Tällaisissa instrumenteissa myös päätös siitä, käytetäänkö optio swappiin vai ei, on vastapuolella eikä X Oyj:llä.

TILA on kiinnittänyt huomiota lisäksi siihen, että joidenkin johdannaisten alkupäivä on 17.6.2030 ja eräpäivä 15.6.2050. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei selviä, millä perusteilla edellä mainitut sopimukset suojaavat X Oyj:n tilikauden 2010 lopussa ollutta avointa korkoriskiä.

TILA toteaa edellä mainittujen havaintojen johdosta, että

- johdannaisia koskevien tietojen puuttuminen tilinpäätösluonnoksesta
- johdannaissopimusten merkittävä määrä ja arvo suhteessa taseen loppusummaan,
- solmittujen johdannaissopimusten monimutkaisuuteen viittaavat nimet ja ominaisuudet (strukturoidut sopimukset, payer-swaptiot) sekä
- johdannaissopimusten kesto ja alkamisajankohta

ovat sellaisia seikkoja, joiden perusteella tilintarkastajan olisi tullut hankkia tilintarkastuksessa evidenssiä siitä, ovatko X Oyj:n johdannaiset sellaisia, että niillä suojataan liitetiedoissa kerrotulla tavalla yhtiön avointa korkopositiota vai onko johdannaissopimuksissa suojaaavien sopimusten sijaan tai niiden ohella sellaisia instrumentteja, jotka voivat riskiltä suojautumisen sijaan aiheuttaa yhtiölle merkittäviä taloudellisia riskejä.

TILA toteaa, että tilintarkastaja olisi voinut esimerkiksi tutustua pistokokein erityyppisiin X Oyj:n solmimiin johdannaissopimuksiin ja siten hankkia kohtuullisen varmuuden siitä, suojaavatko sopimukset X Oyj:n avointa korkopositiota ja liittykö niihin yhtiön taloudellisen asemaan olennaisesti vaikuttavia riskejä.

Sopimukseen tutustumalla tilintarkastaja olisi voinut havaita, onko kyseessä yksinkertainen koronvaihtosopimus vai monimutkaisempi instrumentti. Jos otannassa tilintarkastajan tutkittavaksi olisi tullut monimutkainen johdannaisinstrumentti, tilintarkastaja olisi voinut edellyttää yhtiöltä perusteluita sille, minkä lainan riskiä kyseisellä johdannaisella suojataan ja miten suojaus toimii erilaisissa markkinatilanteissa. Näin tilintarkastaja olisi saanut evidenssiä kannanottonsa perusteeksi.

Tilintarkastajien TILAlle antaman selvityksen sekä tilintarkastusdokumentaation perusteella johdannaisista annettujen liitetietojen tarkastuksesta on puuttunut ammatillinen skeptisyys. Tilintarkastuksessa on luotettu yhtiön ja sen rahoituspäällikön antamiin tietoihin korkoriskin suojaamisesta johdannaisilla eikä ole hankittu riittävästi evidenssiä siitä, antavatko X Oyj:n tilikauden 2010 tilinpäätöksen liitetiedot oikeat ja riittävät tiedot yhtiön solmimista johdannaisista.

4.2 Muut kantelussa esitetyt väitteet

4.2.1 Työnjako tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen kesken

Kantelun mukaan X Oyj:n tilintarkastajan toimintavelvollisuus on korostunut ottaen huomioon, että X Oyj:n sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen osalta on nimenomaisesti sovittu, että sisäinen tarkastus keskittyy muiden kuin rahoituksen tarkastamiseen ja tilinpäätöstarkastuksen yhteydessä tilintarkastajan toimesta tarkastetaan tarpeellisessa laajuudessa yhtiön rahoitukseen liittyvät asiat.

TILAlle toimitettu tilintarkastusdokumentaatio ei tue kantelussa esitettyä väitettä. TILA toteaa, että tilintarkastajalla on osana lakisääteistä tilintarkastusta velvollisuus tarkastaa yhtiön rahoitukseen liittyvät asiat hyvän tilintarkastustaan mukaisessa laajuudessa.

4.2.2 Rahoitus tilintarkastuksen painopistealueena

Kantelun mukaan tilikauden 2010 tilintarkastuksen yhdeksi painopistealueeksi KHT B on ilmoittanut X Oyj:n rahoituksen tarkastamisen.

TILA toteaa, että tilintarkastuksen painopistealueet on määritelty TILAlle toimitetussa tilintarkastusdokumentaatioissa. Rahoitusta ei ole nimetty painopistealueeksi.

4.2.3 Raportointi raportoinnin puutteista

Kantelun mukaan johdannaissopimuksista on X Oyj:n sisäisen ohjeistuksen perusteella tullut raportoida säännöllisesti hallitukselle. Säännöllistä raportointia johdannaissopimuksista ei strukturoitujen sopimusten osalta ole tapahtunut. Tilintarkastaja ei ole raportoinut raportoinnin puutteista.

TILAlle toimitetun tilintarkastusdokumentaation perusteella tilikauden 2010 tilintarkastuksessa on havaittu X Oyj:n hallitukselle raportoiduin johdannaissopimuksista.

5 Arvio KHT-yhteisö A:n toiminnasta

TILAn valvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että tilintarkastusyhteisö on vastuussa tilintarkastuksen resurssien ja yleisten puitteiden järjestämisestä. Yhteisön velvollisuutena on osoittaa pätevät ja riittävät resurssit suorittamaan yhteisön puolesta tilintarkastus.

TILA toteaa saamansa selvityksen perusteella, että KHT-yhteisö A Oy on antanut tilintarkastustoimeksiannon hoitamiseen riittävät resurssit.

KHT-yhteisö A on nimennyt tilintarkastustoimeksiannon päävastuulliseksi tilintarkastajaksi henkilön, jolla on ollut vaadittava pätevyys ja kokemus toimeksiannon suorittamiseen, ottaen huomioon myös johdannaissopimusten tilintarkastuksen.

6 Yhteenveto

TILAn valvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että tilintarkastuksen suorittamiseen kohdistuvat moitteet ja siitä mahdollisesti seuraavat kurinpidolliset sanktiot on kohdistettava ensisijaisesti päävastuulliseen tilintarkastajaan.

Päävastuulliseksi nimetyn tilintarkastajan tulee varmistua siitä, että tehtyjen johtopäätösten ja annettavan tilintarkastuskertomuksen tueksi on hankittu tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Laiminlyömällä edellä mainitun velvollisuutensa X Oyj:n tilikauden 2010 tilinpäätöksen johdannaissopimuksista annettujen liitetietojen tarkastamisessa KHT B on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

7 Lieventävät seikat

TILA on Kajanderin menettelyyn liittyvänä lieventävänä seikkana ottanut huomioon, että tilikauden 2010 tilintarkastuksessa on pyritty määrittelemään merkittävimmät riskit ja kohdennettu tarkastusta näihin asioihin. Rahoituksen tarkastus ei ole ollut tilintarkastuksen painopistealue ja johdannaissopimusten liitetietojen oikeellisuuden tarkastus on ollut yksi osa liitetietojen tarkastusta

Ratkaisu

Lieventävät seikat huomioiden KHT B:lle on tilintarkastuslain 49 §:n nojalla annettava huomautus. KHT-yhteisö A Oy:n osalta kantelu ei anna aihetta toimenpiteisiin.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 11 §, 15 §, 22 §, 40 §, 49-50 § ja 53-54 §

Asiakirjojen julkisuus

Tämä päätös ei sisällä tietoja, jotka tulee pitää salassa. Asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 20 kohdan nojalla pidettävä salassa. Näitä salassa pidettäviä tietoja sisältyy erityisesti tilintarkastajien työpapereihin

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT B:llä on oikeus hakea tähän päätökseen muutosta valtion tilintarkastuslautakunnalta oheisen valitusosoituksen mukaisesti.

TILA 9/2015

TILA kiinnitti oma-aloitteisesti huomiota X Oyj:n tilikausien 2011 – 2013 tilinpäätöstietojen liitetietoihin sisältyviin korkoriskin suojaamiseen tähtääviin johdannaissopimuksiin. X Oyj:n solmimat taseen ulkopuoliset johdannaissopimukset olivat merkittävän suuria.

TILAlle antamassa selvityksessä tilintarkastajat kuvasivat X Oyj:n tilikausien 2011 – 2012 tilintarkastuksen suunnittelua, tarkastustoimenpiteitä ja tarkastuksen resursseja. He selvittivät etenkin X Oyj:n tilinpäätösten liitetiedoissa johdannaisista annettujen tietojen tarkastamista. Tilintarkastajien mukaan he olivat noudattaneet hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuksessa. Tilinpäätös antoi heidän mukaansa oikean ja riittävän kuvan X Oyj:n taloudellisesta asemasta.

TILA totesi, että merkittävät taseen ulkopuoliset vastuut voivat vaikuttaa olennaisesti yhtiön taloudelliseen asemaan. TILA ei pitänyt johdannaissopimuksiin kohdistuvia tilintarkastustoimenpiteitä riittävinä. Tilintarkastajien olisi pitänyt tarkastaa, oliko liitetiedoissa ilmoitettu tarpeelliset lisätiedot johdannaissopimuksista, jotta tilinpäätös olisi antanut oikean ja riittävän kuvan X Oyj:n taloudellisesta asemasta. Tilintarkastajien olisi pitänyt hankkia tilintarkastuksessa evidenssiä siitä, suojaavatko X Oyj:n johdannaiset liitetiedoissa kerrotulla tavalla yhtiön avointa korkopositiota. Tilintarkastajat eivät TILAn mukaan olleet hankkineet kohtuullista varmuutta siitä, suojasivatko sopimukset X Oyj:n avointa korkopositiota ja liittykö niihin yhtiön taloudelliseen asemaan olennaisesti vaikuttavia riskejä.

TILA antoi KHT A:lle varoituksen. KHT-yhteisö B:n toiminnasta TILA:lla ei ollut moitittavaa.

Asianosaiset

KHT-yhteisö B Oy
KHT A

Vireilletulotapa

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan (TILA) oma aloite.

ASIAKIRJASELVITYS

TILA on kiinnittänyt huomiota X Oyj:n tilinpäätöstietoihin tilikausilta 2011-2013.

Tilikausi 2011

X Oyj:n tilikauden 2011 toimintakertomuksen mukaan lainasalkun suojausastetta nostettiin suotuisan korkokehityksen myötä, millä saatiin edelleen stabiloitua konsernin vieraan pääoman rahoituskuluja. Vuoden 2011 lopussa konsernin lainojen suojausaste oli 89,6 prosenttia. Toimintakertomuksen mukaan yhtiön rahoitusriskit on ilmoitettu tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Liitetiedoissa on annettu otsikon "Muut vastuut" alla johdannaissopimuksista konsernin ja emoyhtiön johdannaisten kohde-etuuden arvo ja käypä arvo. Liitetietojen mukaan X Oyj:lla on ollut seuraavia johdannaissopimuksia⁵⁸:

	kohde-etuuden arvo	käypä arvo
sähkötermiinit	9 160	-1 321
koronvaihtosopimukset	325 331	-34 794
koron- ja valuutanvaihtosopimukset	39 535	-1 079

Liitetietojen mukaan koronvaihtosopimuksilla ja koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla on suojattu X Oyj:n konsernin avointa korkoriskiä hallituksen hyväksymän rahoituspolitiikan mukaisesti.

Tilikausi 2012

X Oyj:n tilikauden 2012 toimintakertomuksen mukaan vuoden 2012 lopussa konsernin lainasalkusta 43 prosenttia oli suojattu koronvaihtosopimuksilla ja loppuosa ehdollisilla suojauksilla. Toimintakertomuksen mukaan yhtiön rahoitusriskit on ilmoitettu tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Liitetiedoissa on annettu otsikon "Muut vastuut" alla johdannaissopimuksista konsernin ja emoyhtiön johdannaisten kohde-etuuden arvo tai käypä arvo. Liitetietojen mukaan X Oyj:lla on ollut seuraavia johdannaissopimuksia⁵⁹:

	kohde-etuuden arvo	käypä arvo
sähkötermiinit	8 909	-959
koronvaihtosopimukset	61 747	-1 117
kor. vaihtos., purkumahdollisuus	116 056	-21 362
koronvaihtosopimukset, struktur.	77 000	-13 493
swaptiot	60 000	-3 057
koron- ja valuutanvaihtosopimukset	38 175	1 220

Liitetietojen mukaan koronvaihtosopimuksilla ja koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla on suojattu X Oyj:n konsernin avointa korkoriskiä.

Tilikausi 2013

X Oyj:n tilikauden 2013 toimintakertomuksen mukaan rahoituskuluihin sisältyy ei-suojaavien johdannaissopimusten arvostustappio, jonka suuruus oli 7,6 miljoonaa euroa. Toimintakertomuksen

⁵⁸ Luvut ovat konsernin lukuja, emoyhtiöstä on ilmoitettu vastaavat tiedot.

⁵⁹ Luvut ovat konsernin lukuja, emoyhtiöstä on ilmoitettu vastaavat tiedot.

mukaan arvostustappio kirjattiin kuluksi syyskuusta 2013 lukien. Vuoden 2013 lopussa konsernin lainasalkusta 50 prosenttia oli suojattu koronvaihtosopimuksilla ja loppuosa ehdollisilla sopimuksilla. Toimintakertomuksen mukaan yhtiön rahoitusriskit on ilmoitettu tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Liitetiedoissa on annettu otsikon "Muut vastuut" alla johdannaissopimuksista konsernin ja emoyhtiön johdannaisten kohde-etuuden arvo ja käypä arvo. Liitetietojen mukaan X Oyj:lla on ollut seuraavia suojaavia johdannaissopimuksia⁶⁰:

	kohde-etuuden arvo	käypä arvo
sähkötermiinit	7 646	-1 165
koronvaihtosopimukset	43 715	-974
kor. vaihtosop., purkumahdollisuus	114 389	-15 450
koron- ja valuutanvaihtosopimukset	36 815	145

Liitetietojen mukaan X Oyj:lla on ollut seuraavia ei-suojaavia johdannaissopimuksia:

koronvaihtosopimukset, strukturoidut	77 000	-4 646
swaptiot	42 000	-751

Liitetietojen mukaan koronvaihtosopimuksilla ja koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla on suojattu X Oyj:n konsernin avointa korkoriskiä.

Liitetietojen mukaan X Oyj:n taseen siirtovelkoihin sisältyy korkojohdannaisten negatiivinen markkina-arvo 7,6 miljoonaa euroa.

X Oyj:n tilikausien 2011-2013 tilintarkastajana on toiminut KHT-yhteisö B Oy, päävastuullisena tilintarkastajana KHT A. KHT A on antanut tilikausilta 2011-2013 vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset.

TILA on pyytänyt KHT A:lta ja KHT-yhteisö B:ltä selvitystä tilikausien 2011-2012 johdannaisten ja johdannaista liitetiedoissa annettujen tietojen tilintarkastuksesta.

KHT A ja KHT-yhteisö B ovat antaneet TILAlle kirjallisen selvityksen. TILA on päättänyt ottaa tilintarkastajien⁶¹ toiminnan tutkittavaksi ja pyytänyt heiltä kirjalliset vastineet.

Tilintarkastajien selvitykset TILAlle

KHT A ja KHT-yhteisö B ovat antaneet TILAlle yhteisen selvityksen. KHT-yhteisö B on antanut TILAlle vastineen. KHT A on antanut TILAlle vastineen.

Tilintarkastajien selvityksissä on kuvattu X Oyj:n tilikausien 2011-2012 tilintarkastuksen suunnittelua, tarkastustoimenpiteitä ja tarkastuksen resursseja. Tilintarkastajien selvitykset käsittelevät erityisesti X Oyj:n tilinpäätösten liitetiedoissa johdannaista annettujen tietojen tarkastamista.

⁶⁰ Luvut ovat konsernin lukuja, emoyhtiöstä on ilmoitettu vastaavat tiedot.

⁶¹ Päätöksessä termillä tilintarkastajat tarkoitetaan KHT A:ta ja KHT-yhteisö B:tä.

TILAN PÄÄTÖS

1 Päätöksen rajaus

TILA ottaa kantaa siihen, onko päävastuullinen tilintarkastaja suorittanut X Oyj:n tilikausien 2011-2012 tilintarkastuksen tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säädösten ja määräysten mukaisesti sitä osin kuin kysymys on X Oyj:n johdannaisten tilintarkastamisesta.⁶²

TILA ottaa kantaa siihen, onko KHT-yhteisö B osoittanut hyvän tilintarkastustavan mukaiset resurssit X Oyj:n tilikausien 2011-2012 tilintarkastuksiin.

Perustelut

2 Tapahtumien kulku

KHT-yhteisö B on ollut X Oyj:n tilikausien 2011 – 2013 tilintarkastaja. Päävastuullisena tilintarkastajana on toiminut KHT A.

Tilikausien 2011 – 2013 tilintarkastuksista on annettu vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset.

X Oyj:n tilikauden 2011 toimintakertomuksen mukaan korollisten lainojen määrä oli tilikauden lopussa noin 248,5 miljoonaa euroa. Vuoden 2011 lopussa konsernin suojausaste oli 89,6 prosenttia.

X Oyj:n tilikauden 2012 toimintakertomuksen mukaan korollisten lainojen määrä oli tilikauden lopussa noin 232,5 miljoonaa euroa. Vuoden 2012 lopussa konsernin lainasalkusta 43 prosenttia oli suojattu koronvaihtosopimuksilla ja loppuosa ehdollisena suojauksilta.

X Oyj:n tilikauden 2013 toimintakertomuksen mukaan korollisten lainojen määrä oli tilikauden lopussa noin 259,1 miljoonaa euroa. Vuoden 2013 lopussa konsernin lainasalkusta 50 prosenttia oli suojattu koronvaihtosopimuksilla ja loppuosa ehdollisilla suojauksilla.

Tilikauden 2013 tilinpäätöksessä yhtiö on ilmoittanut strukturoitujen johdannaissopimusten ja swaptioiden olevan luonteeltaan ei-suojaavia. Tilinpäätöksessä niiden negatiivinen markkina-arvo 7,6 miljoonaa euroa on kirjattu kuluksi.

3 Tilintarkastajan toiminnan arvioimisessa käytettävät lähteet

3.1 Tilintarkastuslaki

Tilintarkastuslain 11 §:n mukaan tilintarkastus käsittää yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen.

⁶² TILA on 25.8.2015 päättänyt ottaa tutkittavaksi tilikausien 2011 – 2013 toiminnan, mutta on tutkinnan kesäessä rajoittanut tutkinnan tilikausien 2011 – 2012 tilintarkastuksiin.

Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

Edellä tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastuslain 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan.

3.2 Tilintarkastusalan standardit

Tilintarkastuslain 13 §:n mukaan lakisääteisessä tilintarkastuksessa on noudatettava Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY 26 artiklassa tarkoitettuja, yhteisössä sovellettaviksi hyväksytyjä tilintarkastusstandardeja (kansainväliset tilintarkastusstandardit). Toistaiseksi yhtään tilintarkastusstandardia ei ole hyväksytty. Tilintarkastusalan standardeja ja aikaisempia tilintarkastusalan suosituksia voidaan kuitenkin käyttää yhtenä lähteenä, kun arvioidaan tilintarkastajan toiminnan hyvän tilintarkastustavan mukaisuutta yksittäistapauksessa.

Keskeisiä standardeja tapauksen kannalta ovat ainakin:

ISA 260	Kommunikointi hallintoelinten kanssa
ISA 265	Kommunikointi sisäisen valvonnan puutteellisuuksista hallintoelimille ja toimivalle johdolle
ISA 315	Olellaisen virheellisuuden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen perusteella
ISA 330	Tilintarkastajan toimenpiteet arvioituihin riskeihin vastaamiseksi
ISA 450	Tilintarkastuksen aikana todettujen virheellisyyksien arvioiminen

3.3. Kirjallisuus

Teoksessa Rahoitusinstrumentit⁶³ on todettu, että johdannaisten käyttötarkoituksella on olennainen merkitys niiden kirjanpitokäsittelyn kannalta. Kaikkia niitä toimenpiteitä, joita operatiivisessa toiminnassa kutsutaan suojaukseksi, ei voi käsitellä suojauksina kirjanpidossa.

⁶³ Tikka – Haapaniemi: Rahoitusinstrumentit, WSOY 1999, s. 220-221

4 TILAn arvio KHT A:n toiminnasta

4.1 Tilikausi 2011

TILA toteaa, että johdannaissopimukset voivat olla luonteeltaan yksinkertaisia koronvaihtosopimuksia, joihin ei liity merkittävää taloudellista riskiä. Johdannaiset voivat olla myös monimutkaisia rahoitusinstrumentteja, joista voi seurata yhtiölle jopa rajoittamaton taloudellinen vastuu.

X Oyj:n tilikauden 2011 liitetietojen perusteella yhtiö on solminut taseen ulkopuolisia johdannaissopimuksia. Liitetietojen mukaan X Oyj:n solmimien koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo 31.12.2011 on ollut noin 293,3 miljoonaa euroa⁶⁴. Emoyhtiö X Oyj:n taseen loppusumma tilikaudella 2011 on ollut noin 621,3 miljoonaa euroa. TILA toteaa, että X Oyj:n taseen ulkopuolisten koronvaihtosopimusten arvo on merkittävä X Oyj:n taseen loppusummaan nähden.

Merkittävät taseen ulkopuoliset vastuut voivat vaikuttaa olennaisesti yhtiön taloudelliseen asemaan. Siksi tilintarkastajan on tarkastettava, onko liitetiedoissa ilmoitettu tarpeelliset lisätiedot johdannaissopimuksista, jotta tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan X Oyj:n taloudellisesta asemasta.

TILA on tehnyt seuraavat havainnot tilintarkastajien antamista selvityksistä ja TILAlle toimittamasta tilintarkastusdokumentaatiosta:

1. X Oyj:n tilikauden 2011 tilintarkastuksessa on havaittu, että johdannaisia koskevat liitetiedot eivät ole täydelliset.

Asiassa saadun selvityksen perusteella tilintarkastaja on ilmoittanut liitetiedon puutteellisuudesta yhtiölle, minkä jälkeen liitetietoja on täydennetty.

2. Tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että yhtiö on solminut muun muassa payer swaptioita (osto-optio, jonka kohde etuutena on ollut koronvaihtosopimus) ja johdannaisista on solmittu strukturoituja kauppvoja.
3. Tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että joidenkin johdannaissopimusten maturiteetti on pitkä, jopa 30 vuotta.
4. Tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että joidenkin yhtiön solmimien johdannaisten alkamisajankohta on vuosina 2013-2016 ja kahden koronvaihtosopimuksen alkamisajankohta on vuonna 2030.
5. Tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että X - konsernin korollinen velka on ollut 248,5 miljoonaa euroa, lainojen suojausaste 89,6 % ja konsernin koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo 325,3 miljoonaa euroa sekä koron- ja valuutanvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo 39,5 miljoonaa euroa.
6. Tilintarkastaja on tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi, että X Oyj:n johdannaisinstrumenteista merkittävä osa on kahdenvälisiin sopimuksiin perustuvia OTC-sopimuksia,

⁶⁴ Luku on emoyhtiö X Oyj:n koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo, koko X konsernin koronvaihtosopimusten kohde-etuuden arvo 31.12.2011 on ollut noin 325,3 miljoonaa euroa.

jotka eivät ole julkisen kaupankäynnin kohteena. X Oyj:n tilikaudella 2010 hyväksymän rahoituspolitiikan liitteen mukaan yhtiö käyttää korkosuojauksessa vain julkisen kaupankäynnin kohteena olevia optioita, futuureita ja termiinejä.

TILA on kiinnittänyt erityisesti huomiota siihen, että tilintarkastusdokumentaation perusteella eräät swaptiot ovat myytyjä payer swaptioita (maksetaan kiinteää ja saadaan vaihtuvaa korkoa). X Oyj:n kannalta näiden instrumenttien riskiprofiili on sellainen, että mahdollinen tuotto on rajattu saatuun preemioon ja tappio on rajaton. Tällaisissa instrumenteissa myös päätös siitä, käytetäänkö optio swappiin vai ei, on vastapuolella eikä X Oyj:llä.

TILA on kiinnittänyt huomiota lisäksi siihen, että joidenkin johdannaisten alkupäivä sijoittuu vuosille 2013-2016 ja kahden sopimuksen vuoteen 2030. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei selviä, millä perusteilla edellä mainitut sopimukset suojaavat X Oyj:n tilikauden 2011 lopussa ollutta avointa korkoriskiä.

TILA on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että koronvaihtosopimusten sekä koron- ja valuuttavaihtosopimusten kohde-etuuden arvo (325,3 MEUR + 39,5 MEUR) on huomattavasti suurempi kuin korollisten lainojen määrä (248,5 MEUR).

TILA toteaa, että edellä mainittujen havaintojen 1-6 johdosta tilintarkastajan olisi tullut hankkia tilintarkastuksessa evidenssiä siitä, ovatko X Oyj:n johdannaiset sellaisia, että niillä suojataan liitetiedoissa kerrotulla tavalla yhtiön avointa korkopositiota vai onko johdannaispositiossa suojaavien sopimusten sijaan tai niiden ohella sellaisia instrumentteja, jotka voivat riskiltä suojautumisen sijaan aiheuttaa yhtiölle merkittäviä taloudellisia riskejä.

TILA toteaa, että tilintarkastaja olisi voinut esimerkiksi tutustua pistokokein erityyppisiin X Oyj:n solmimiin johdannaisopimuksiin ja siten hankkia kohtuullisen varmuuden siitä, suojaavatko sopimukset X Oyj:n avointa korkopositiota ja liittyykö niihin yhtiön taloudellisen asemaan olennaisesti vaikuttavia riskejä.

Sopimukseen tutustumalla tilintarkastaja olisi voinut havaita, onko kyseessä yksinkertainen koronvaihtosopimus vai monimutkaisempi instrumentti. Jos otannassa tilintarkastajan tutkittavaksi olisi tullut monimutkainen johdannaisinstrumentti, tilintarkastaja olisi voinut edellyttää yhtiöltä perusteluita sille, minkä lainan riskiä kyseisellä johdannaisella suojataan ja miten suojaus toimii erilaisissa markkinatilanteissa. Näin tilintarkastaja olisi saanut evidenssiä kannanottonsa perusteeksi.

Tilintarkastajan TILAlle antaman selvityksen sekä tilintarkastusdokumentaation perusteella johdannaisista annettujen liitetietojen tarkastuksesta on puuttunut ammatillinen skeptisyys. Tilintarkastuksessa on luotettu yhtiön antamiin tietoihin korkoriskin suojaamisesta johdannaisilla eikä ole hankittu riittävästi evidenssiä siitä, antavatko X Oyj:n tilikauden 2011 tilinpäätöksen liitetiedot oikeat ja riittävät tiedot yhtiön solmimista johdannaisista.

Tilikausi 2012

TILA on tehnyt seuraavat havainnot tilintarkastajien antamista selvityksistä ja TILAlle toimittamasta tilintarkastusdokumentaatiosta:

1. Tilikauden 2012 tilintarkastuksen suunnittelussa liitetietovastuiden kokonaisriski on arvioitu suureksi.

2. Tilintarkastaja on tilikauden 2012 tilintarkastuksessa tullut tietoiseksi ulkopuolisten asiantuntijoiden Y Marketsin ja Z Marketsin raporteista yhtiön johdannaissalkusta. Raportit sisältävät Z informaatiota rahoituslaitosten ja X Oyj:n välillä tehdyistä sopimuksista ja niihin sisältyvistä riskeistä.

Z Marketsin raporttiin on tehty tilintarkastajan merkintöjä. Raportissa on muun muassa maininta siitä, että "Sopimuksilla on tähdätty korkojen alentamiseen, ei varmoja suojauksia". Raportissa pankki on tuonut esiin pitkäaikaisista sopimuksista asiakkaalle aiheutuvia riskejä.

3. Tilintarkastaja on ollut läsnä tarkastusvaliokunnan kokouksessa 15.2.2013. Tuolloin tarkastusvaliokunta on päättänyt, että yhtiön korkojohdannaisspositiota koskevan selvityksen laatinut C kutsutaan 4.3.2013 pidettävään hallituksen kokoukseen.

Tilintarkastaja on viimeistään 15.2.2013 tullut tietoiseksi, että C on laatinut tai on laatimassa mainitun selvityksen korkojohdannaisista ja että asia esitetään hallituksen kokouksessa 4.3.2013.

4. Tilintarkastaja on 12.3.2013 ollut palaverissa, jossa on ollut paikalla muun muassa X Oyj:n talousjohtaja. Tilintarkastajalla olisi muun muassa 12.3.2013 pidetyssä palaverissa ollut mahdollisuus pyytää nähtäväkseen C:n raportti. TILAn käsityksen mukaan tilintarkastajan olisi tullut tilikauden 2012 tilintarkastusta suorittaessaan pyytää nähtäväkseen mainittu C:n selvitys. C:n selvityksen perusteella sekä X Oyj:n strukturoidut koronvaihtosopimukset että swaptiot ovat luonteeltaan ei-suojaavia.

5. Tilintarkastaja on X Oyj:n tilinpäätöksen 2012 liitetiedoista tullut tietoiseksi siitä, että X Oyj:n johdannaisista vain koronvaihtosopimuksilla sekä koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla on suojattu X Oyj:n korkoriskiä.

6. Tilintarkastaja on ollut tietoinen myös tilikauden 2011 tilintarkastuksessa tietoonsa tulleista seikoista, jotka on lueteltu kohdassa 4.1.

TILA toteaa, että tilintarkastaja on edellä mainittujen havaintojen ja erityisesti Y Marketsin ja Z Marketsin raporttien ja tilintarkastajan niihin tekemien merkintöjen perusteella saanut tilintarkastuksessa evidenssiä siitä, että X Oyj:n johdannaisopimukset eivät ole olleet yksinkertaisia rahoitusinstrumentteja eikä kaikilla X Oyj:n johdannaisilla ole suojattu X Oyj:n korkoriskiä.

Tilintarkastaja on ollut tietoinen siitä, että monimutkaisiin johdannaisiin, joilla ei ole suojattu X Oyj:n lainojen korkoa, voi sisältyä merkittävä taloudellinen riski. Liitetiedoissa ei ole kirjanpitoasetuksen 2 luvun 2 §:ssä edellytettyä informaatiota muiden kuin koronvaihtosopimusten ja koron- ja valuutanvaihtosopimusten luonteesta. TILA toteaa, että edellä mainituissa olosuhteissa hyvä tilintarkastustapa olisi edellyttänyt tilintarkastajaa raportoimaan edellä mainituista havainnoistaan yhtiön johdolle.

5 Arvio KHT-yhteisö B:n toiminnasta

TILAn valvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että tilintarkastusyhteisö on vastuussa tilintarkastuksen resurssien ja yleisten puitteiden järjestämisestä. Yhteisön velvollisuutena on osoittaa pätevät ja riittävät resurssit suorittamaan yhteisön puolesta tilintarkastus.

TILA toteaa saamansa selvityksen perusteella, että KHT-yhteisö B on antanut tilintarkastustoimeksiannon hoitamiseen riittävät resurssit.

KHT-yhteisö B on nimennyt tilintarkastustoimeksiannon päävastuulliseksi tilintarkastajaksi henkilön, jolla on ollut vaadittava pätevyys ja kokemus toimeksiannon suorittamiseen, ottaen huomioon myös johdannaissopimusten tilintarkastuksen.

6 Yhteenveto

TILAn valvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että tilintarkastuksen suorittamiseen kohdistuvat moitteet ja siitä mahdollisesti seuraavat kurinpidolliset sanktiot on kohdistettava ensisijaisesti päävastuulliseen tilintarkastajaan.

Päävastuulliseksi nimetyn tilintarkastajan tulee varmistua siitä, että tehtyjen johtopäätösten ja annettavan tilintarkastuskertomuksen tueksi on hankittu tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Laiminlyömällä edellä mainitun velvollisuutensa X Oyj:n tilikauden 2011 tilinpäätöksen johdannaissopimuksista annettujen liitetietojen tarkastamisessa KHT A on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Tilikauden 2012 tilintarkastuksessa KHT A on saanut evidenssiä siitä, että X Oyj:lla oli monimutkaisia rahoitusinstrumentteja, joilla kaikilla ei suojattu X Oyj:n korkoriskiä eikä liitetiedoissa anneta informaatiota näiden johdannaisten luonteesta. KHT A:n olisi tullut raportoida edellä mainituista havainnoistaan yhtiön johdolle. Laiminlyömällä raportointivelvollisuutensa KHT A on toiminut tilintarkastuslain 22 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tilikauden 2012 tilintarkastuksessa.

Ratkaisu

KHT A:lle on tilintarkastuslain 49 §:n nojalla annettava varoitus. KHT-yhteisö B:n osalta ei ole aihetta toimenpiteisiin.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (459/2007) 11 §, 15 §, 22 §, 40 §, 49-50 § ja 53-54 §

Asiakirjojen julkisuus

Tämä päätös ei sisällä tietoja, jotka tulee pitää salassa. Asian käsittelyssä kertyneet asiakirjat sisältävät tietoja, jotka on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 20 kohdan nojalla pidettävä salassa. Näitä salassa pidettäviä tietoja sisältyy erityisesti tilintarkastajien työpapereihin.

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta säädetään tilintarkastuslain (459/2007) 53-54 §:ssä. KHT A:lla on oikeus hakea tähän päätökseen muutosta valtion tilintarkastuslautakunnalta oheisen valitusosoituksen mukaisesti.